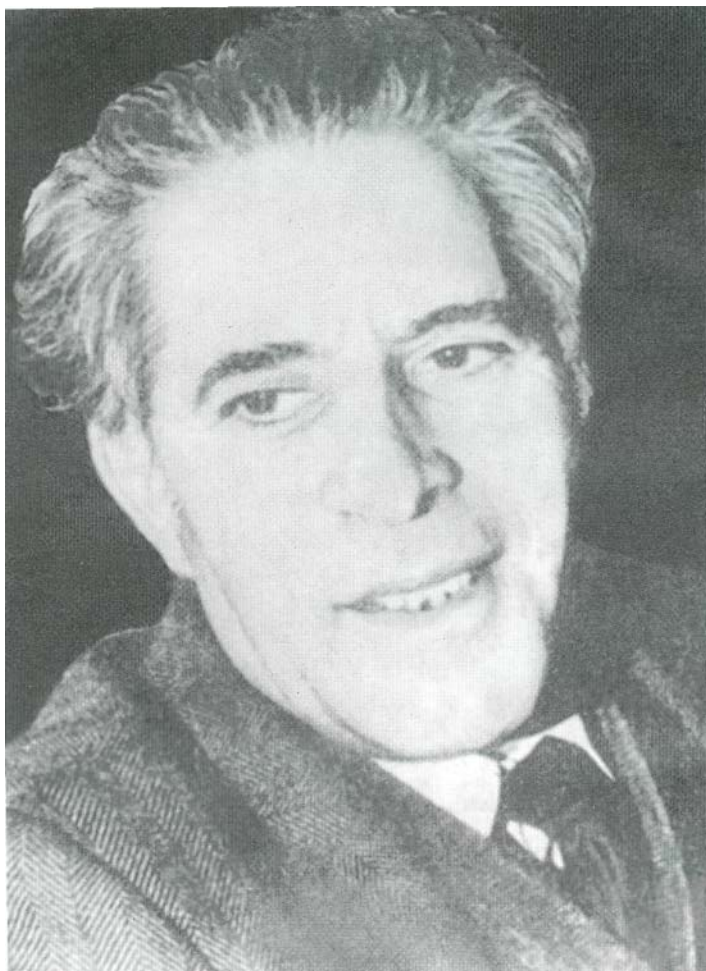

MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

MƏMMƏD
ARAZ

SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ

MƏMMƏD ARAZ

**SEÇİLMİŞ
ƏSƏRLƏRİ**

**İKİ CİLDDƏ
II CİLD**

**LİDER NƏŞRİYYAT"
BAKİ-2004**

Milli Kitabxana

Bu kitab "Məmməd Araz. Seçilmiş əsərləri. Dörd cildə" (Bakı, Ozan, 2003) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır

Ön sözün müəllifi: **Yaşar Qarayev**

Tərtib edəni: **Gülxanım Fətəli qızı**

894.361'1 - dc 21

AZE

Məmməd Araz. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. II cild. Bakı, "Lider nəşriyyat", 2004, 232 səh.

Bu kitabda Azərbaycanın xalq şairi Məmməd Arazın bir şair ömrünün müxtəlif dövrlərini əhatə edən əsərlərindən seçmələr toplanmışdır. Canlı müşahidələrin təsiri ilə qəlbin yaddaşına yazılan bu əsərlərin iki təməl daşı var: doğma təbiətə vafıqlıq və ana dilinin bütün incəliklərinə bələdlik.

Dilin əlvanlığı şirinliyi və oynaqlığından, poetik müşahidələrin dərinliyindən və itiliyindən, bəzən gümrəh, bəzən də ağırlı-acılı düşüncələrin, bəzənsə küskün hissələrin vəhdətindən yaranmış bu poeziyanın məhvəri Vətən eşqi, vətəndaşlıq amalı, dünya haqqında həm nikbin, həm nigaran qənaətlərdir.

ISBN 9952-417-22-3

© "LİDER NƏŞRİYYAT", 2004

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

ƏLLİ İL YAŞADIM

Əlli il! Bəsimdir orta bir Ömür,
Taleyin hökmü də vaxtını bilir.
Ulduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür,
Mən nəyəm? Zərrənin milyonda biri. –

Hələlik düşüncəm, qəlbim duyğulu,
Kiməsə gəmiyəm,
Kiməsə yükəm.
Vay odu - olasan yataq yorğunu,
Vay odu - vədinə Ölüm gecikə.

Oddan qor götürür əllərim hələ,
Küldə eşələnmək deyildir peşəm.
Çoban çomağına yalmanıb hədər,
Yalaq kənarında çöngüməmişəm.

Özümdən özümə yol getdim bəzən,
Köhnə bayatıdır çox dediklərim.
Dibində su tapdım - şərbətə bənzər
Keçəl yoxuşların, qozbel diklərin.

Duruxmaq bilmədi yorğun köhlənim,
Üzəngi itirdim cilov tapanda.
Ömrüm də əsrimdə toz olar mənim
Büküb öz əsrimi qoysam sapanda.

Yox dərya üstündə qalam, qalacam,
Dalğası dağ yıxan dərya kimiyəm.
Nəyim töküləcək, nəyim qalacaq
Əsəbi gərilməmiş dünya kimiyəm.

Söz sözə çarpanaq,
Söz sözə özül,
Yanğın söndürəndir söz yanacağı.

Dünyanın sözüdür, dünyanın özü,
Dünyanın sonuncu dayanacağı...

Əlli il yaşadım - orta bir ömür,
Taleyin hökmü də vaxtını bilir.
Ulduzlar qocalır,
Ulduzlar ölür:
Mən nəyəm? Zərrənin milyonda biri.

1983

MÜBARƏKDİ, MÜBARƏK!

Andım yoxdu - bu urvadı, bu duzdu.
Andın varsa - quruşdan da ucuzdu.
Bir uduşda bir taleyi, uduzdun,
Qumarına: Mübarəkdi! - deyirəm.

Söz süfrəmdə Günəş dilim, Ay dilim,
Dərələrə qol paylayan çay dilim.
Çox güvənib, çox ötüşdün, ay dilim,
Qabarına: Mübarəkdi! - deyirəm.

Dəli dalğa necə öpür qayanı!
Eşqi öpür, hirsli çapır qayanı.
Məhəbbətin donqar, çöpür qayanı,
Tumarına: Mübarəkdi! - deyirəm.

Yenimlər də, dönümlər də yel atlı,
Öz adından öz əhdinə yol atdın,
Bir ürəkdə iki hökmə qol atdın,
Qərarına: Mübarəkdi! - deyirəm.

Bir də ömür o dəmlərə tuş olmaz,
Səma olar, bulud olmaz, quş olmaz.
Haray çəkib haraylara qoşulmaz
Havarına: Mübarəkdi! - deyirəm.

Pitsunda, 5 oktyabr 1983

QARA DƏNİZ ŞƏRQİSİ

Yer əlimdən, göy telimdən öpürkən,
Mən Koroğlu,
Vaxt dəyirman,
Ömürdən...
Bir doyumluq möhlət umdum ömürdən,
Qara dəniz, heç şərqindən doymadım.

Kimsə demiş: ağ yalmanlı göy atdı,
Ürgə bilib boğazına ip atdım,
Daş sahili sahilindən qopartdım,
Qara dəniz, heç şərqindən doymadım.

Bu məqamda çarpanaq daş kimiyəm,
Qaşsız üzük,
Üzüksüz qaş kimiyəm,
Ağlıma yad, yada yaddaş kimiyəm,
Qara dəniz, heç şərqindən doymadım.

Şərqi doğar bu damazlıq dalğalar,
Veysəl gözlü,
Şəmşir sazlı dalğalar,
Ömründə bir şüar yazdı dalğalar,
Qara dəniz, heç şərqindən doymadım!

Qucduğum qum,
İtirdiyim dağ ləpə,
Öz içimdə "olmaz" adlı bir çəpər,
Öz içimdə "yox" doğacaq bir təpə...
Qara dəniz, heç şərqindən doymadım.

Pitsunda, 1983

Borc

Dönüb, ömrün qürubuna baxıram hərdən,
Zarıdığım, sızladığım çağlar olubdu.
Qələmimə, varlığımə göz yaşı həmdəm,
Göz yaşımın sirdaşı da çaylar olubdu.

Kədərilmə yük olmuşam bir kədərliyə,
Qolsuz olub - dişləriylə qolumdan tutub.
Bir sünbüldən bir sütüllük dən alım deyə -
Qılçıq dartan qarışqalar əlimdən tutub.

Həkim olub - çarpayımnda ölüm küsdürüb,
O, inama ovsun deyib, ölümə gürzə.
Sinəsindən doğru donlu yalan püskürüb
Gümanımı inamıma şübhəli görsə.

Çağrışıma uşaq kimi yüyürən qadın,
Tez ələyib,
Yox ələyib dərdi-sərimini,
Gözsüz olub - ürəyinin gözünü qatıb,
Ümid verib: necə xoşca,
Necə səmimi!..

Ünvanıma yarpaq-yarpaq şeirlər yağıb,
Hər alqış da qələmimə bir söykənəcək!
Bu torpaqdır bu gün mənim ilham çıraqım,
Bilməm sabah nə yazılıb,
Nə söylənəcək!..

Borcu borcla qaytarmazdı bizim babalar,
Yaxşılığы yaxşılığa xırdalamazlar!
Bu özöldən ucalıbdı bizim qalalar,
Bunu yazsa –
Mənim kimi bir şair yazar.

İndi mənim bir borcum var:
Borclu qalmayam -
Ağlar, sızlar anlarımı
Yığam bir yerə,
Özəyində qəlbim olan tonqal qalayam,
Boz külünü yem eləyəm quduz yellərə.

Ünvanımı tanımasın
Qəm adlı o çən.
Gündoğandan günbatana qolumu açam.
Deyəm: indi qalan ömrü zərrəsinəcən,
Ölümlərə
Baş əymədən yaşayacağam...

25 oktyabr, 1983

MƏNİM VALİDOLUM

Bu fikir mərhum şairimiz Əhməd Cəmilə məxsusdur.

Bir dəfə söhhətini soruşanda dedi: "Nəvəm mənim validolumdur. O, bizə gələndə bütün ağrılarımla unutturur". Bir neçə ildən sonra bu hissə mənə də doğmalaşdı. Həmin fikri yazıya çevirməyə çalışdım.

Mənim validolum körpəcə nəvəm...
O gəldi - ürəyim ağrını danır.
O gəldi - çay gəlir, çöl gəlir evə,
Olur iş otağım futbol meydanı.

At kimi çullayı yazı masamı,
Açıb qayışımı cilov düzəldir.
"Quyruğu bəs hanı?
Yalı bəs hanı?
Yox, belə at olmaz! - xoşuna gəlmir."

Kağıza bığ çəkir: uzun bağ, eşmə.
"Qoy, - deyir, - babacan, çənəndən asım,
Qara bığlarını buna dəyişmə,
Qoy elə saqqalın bığ da saxlasın".

Sualın aramı, uyğusu yoxdur:
"Niyə qaranlıqda ulduzlar azmır?"
Bəs niyə pişiyin buynuzu yoxdur?"
"Göy niyə tökülmür?"
"Yer niyə aşmır".

Kiminsə kəlamı yadında qalıb;
Mən tutqun olanda dillənir balam:
"Günəş güləyəndir,
Ay qaşqabaqlı...
Birisini nənəmdir, birisini babam".

Mənim validolum, - körpəcə nəvəm,
Həniri gəldimi - qəm itkin düşür.

O gəldi-çay gəlir, çöl gəlir evə
Gözümə, könlümə gün ilkin düşür

Boyuna boy alım , oda varmağa
Adına ad verim: qeyrət səngəri!
Mən qoca qoruqçu vəzifəsində
Sən ana dilimə sərhəd əsgəri

Suya yönəlməyən, oda varmağa
Qolum, qanadım ol, ey körpə nərim!
Üfüqdən üfüqə od aparmağa
Gözündən qıgılıcımla gözlər gözlərim.

Pitsunda, 2 noyabr. 1983

**XƏSTƏXANA HƏYƏTİNDƏ
BÜLBÜL OXUYUR**

Həkim dostum Cəfər Quliyevə

Xəstəxana həyətində bülbül oxuyur,
Tibb bacısı dönüb baxır əlində dərman.
Nə yaxşı ki, dərdi yoxdur,
Dərmanı yoxdur,
Xəbərsizdi bu dünyanın gedişatından.

Yuva qurub bir ağacın uc budağında,
Layla çalır? Himn oxuyur? -
Sirdən də sirdi...
...Xəstə qoca titrək qalxır öz yatağından,
Bəlkə ölüm bu fürsətdə içəri girdi?
Bülbül ötür,
Bütün səslər kəsir səsinə.
Yarpaqlar da bir-birinə ehmal toxunur.
...Xəstəxana həyətində həkim gəzişir,
Xəstəxana həyətində bülbül oxuyur.
Bülbül ötür...
Nə ayırır bülbülü çağdan?
Çalağanı marıqdadır - duyur quşcuğaz.
...Gözüyaşlı qadın çıxır qonşu otaqdan,
Gedən getdi...
Səs ayıltmaz, haray ayıltmaz...
Çalağanlar Yer üzündə səs oğruları,
Sərhədlərdən sərhədlərə ölüm çəkənlər,
Meşə qırıb, dağ uçurub,
Çay, dəniz yarıb,
Yer şarının nüvəsinə nüvə əkənlər...

Çalağanlar caynağında ölkələr itər,
Çalağanlar, dimdiyində qanadlı raket!
Ayıq olun
Əqidələr! Millətlər! Dinlər!
Daha yekə vəd verəcək caynağı yekə!

Məqam var ki, göz baxmasa qulaq da daşdı,
Bəzən olur: ən xoş səsi səssizlik udur,
Kim ümidli,
Kim narahat, kimsə təlaşlı...
Bülbül ötür, qəlbimizdən xəbəri yoxdur...

Bu dünyadır:
Biri susdu, yüzü çağlayır:
Son anda da bal dadı var, havanın, suyun,
Təbiətin hikmətinə qulaq bağlayın,
Xəstəxana həyətində bülbül oxuyur...

29 noyabr, 1983

XATİRƏLƏR YORDU MƏNİ

Bu ilğımdı - üzü gülər.
Boş vədələr yordu məni.
Yüzü ağlar, yüzü gülər
Xatirələr yordu meni.

Dadı, duzu - doyulmazdı,
İşıq kimi yuyulmazdı,
Duyğu kimi duyulmazdı,
Şirin dillər yordu məni.

Qarlı zirvə, yaxan mənəm,
Öz başıma yağan mənəm.
Qılınc mənəm, qalxan mənəm,
Xatirələr yordu məni.

Qayanın hər üzü qaya,
Qayadan baxmadım aya.
Həsərim həsrət o taya,
Aylar, illər yordu məni.

Sən bu səmtə yön görmədin,
Kor da gördü, sən görmədin,
Ha yol getdim, son görmədim,
Xatirələr yordu məni.

1983

GETDİLƏR

Mərdi yıxılmağa qoymadı mərdlər,
Hayına, sayına yaraq getdilər.
Namərdlər gah qara,
Gah ağ yamaqdı,
Yamaq yaşadılar, yamaq getdilər.

Boylan günəşlərə, tüstülü bacam,
Mənzil haqlamadı hər yüyrək qaçan,
Bəzən gözüümüzün qabağında
Aramla gedənlər uzaq getdilər.

Qapılma şöhrətlər,
tapılma şanlar,
Kiminə yəhərdi,
Kiminə şallax.
Yüzü haxlayanlar, yüzü aşanlar,
Yenə də dünyadan uşaq getdilər.
Torpağa yar deyən qovuşdu ona,
Var sözü - keşikçi, qoşundu ona,
Susan qələmi də qoşuldu ona,
Vədəsiz getdilər,
Üzü ağ getdilər.

Sentyabr, 1983

"ÖZÜNƏ BAX!" DEYİRSƏN

Özümə necə baxım, söylə, atam balası?
Hər gün xeyrə açılmır dünyamızın bal ağzı.
Özünü qəlpə-qəlpə yapmalıdı öz əlin,
Balta əlin kəsmədi,
Kəsməlidi söz əlin.
Ömür elə çevrədi: irəli yox, geri yox.
Yerə təkən verənin:
Heç özünün yeri yox!
Bəzən olur naharın gəlir qoz qabığında.
Ən yaxşı bürüncəyim şirin söz qabığından!
Biri çıxıb çiynimə qoynuna ulduz yığır,
Biri ağlar görəndə göz yaşından duz yığır.
Kəklik tumarlanınca
qırğı vurub yal aşır,
Özümə necə baxım, söylə, atam balası?
Biri səni iynənin ulduzundan keçirir:
"Ol yalandan yalana əriş-argac keçidi!"
Atamın vəsiyyəti: "əlsizlərə əl uzat,
Göz gərəksiz oldu - tək,
Əl gərəksiz oldu - sat –
Bir qarışqa gücündə bir dəyirman gücü var.
Başı olan baş əyməz!
Kotançı var, cütçü var!
Dövrəmdə vaxt olur ki, neçə dövrən rəqs edir,
Tərifli - küləkçidir, Tənqidi - ələkçidir.
Biri işiq daşıyır insanlar arasına,
Biri səfir göndərir ayı mağarasına.
Biri də gördün birisi qapına şüar yazıb:
"Aydın qaranlıq üzü - hədiyyə mağazası".
Sözlü də söz istəyir, Söz bağı - cənnət bağı.

Üzümə min göz baxır - özümə necə baxım? –
Gövdəmi tumarlayım,

Gödənimlə əlləşim...
Özümün ola - ola özümə özgələşim!
Bu yoldur - sınaq yolu,
Dağ yolu - qınaq yolu.
Aylarca keçmək olmur bu bircə varaq yolu.
Burulğandı - qudurğan,
Qudurğandı - burulğan...
Sözümü səsə yazım, səsimi sözə yazım...
Özümə necə baxım, söylə, atam balası?

6 fevral, 1984

DAŞ HARAYI

Vaqif Bəhmənlilər

"Xudafərin su altında qalacaq" - dedin:
Yol sökməyin mübarəkdi, yoldaş mühəndis!
Bir qulaq ver: o haraydı, haydı, nərədi...
Daş dilini anlamazsan, ey daş mühəndis!

Uçuracaq, doğrayacaq, neyləyəcəksən,
Öz içinə töküləcək hər daşın qanı.
Səməd Vurğun qəzəbini neyləyəcəksən,
Görəndə ki, alov dili ərşə dayanıb?!

Ucalanı uçurmaqda mahirdi bəşər,
Əl kəsənə yaraq verir əlindən qabaq.
Nə yaxşı ki, insan əli yetmir Günəşə,
Yetə bilsə, min qitəyə parçalayacaq.

Xudafərin söykəndiyi sahillər qaya -
Dikələnə dirək olmaz,
Aşana çiyin.
Gözlülərin gözlərinin qabağında
Sualı yox, cavabı yox yiyəsizliyin...

Hacıləylək yuva qurub bir daş qanadda,
Ana quşun bala quşa yadigarıdı,
İnsan qurur, insan yıxır,
Göylərin altda -
Nə yaxşı ki, qurdun-quşun izləri qalır.
O təbiət fəhlələri yo getmir hədə,
Bir az dayan, maşın cənab,
Kəfkirli harın!
Düz körpünün ortasında yükləri, hələ
İş vaxtları qurtarmamış qarışqaların.

Bəşər oğlu, heç üzünü tutma göylərə,
Allahları üşütmədi allahsızlığın:
Sənsən doğan,
Haqq səsinə sənsən süd verən,
Sənsən əkən yer üzünə hər haqsızlığı.

Bəlkə daşdan doğulubdur insanlar elə,
İndi-indi çox hikməti ağılım əridir.
Bəlkə sönmüş sandığımız vulkanlar ele
Nə zamansa dəfn olunmuş haqq səsləridir!

Su altında balıqları heyrətləndirər
Yer üstündən tulazlanan abidə-daşlar.
Bu heyrətlər donuqları heyrətləndirər,
Bu daşların görünməmiş vulkanı başlar.

Xudafərin udulsa da, udmaz səsinə,
O, paslı bir ox deyildi - çıxdı yayından.
Qulağına daş yamansa Yer kürrəsinin,
Dodaqları çat-çat olar daş harayından...

8 fevral, 1984

GƏRƏK BELƏ OLMAYAYDI

Bu nə yazdı, bu nə qışdı - deyə bilmirəm,
Ürəyimdə pöhrələnmiş adın qurudu.
Qoşa idik - milyon idim,
Tənhayam - birəm,
Dilim qarsdı, suyum yandı, odum qurudu.

Dünən iki qumru gördüm bir budaq üstə,
Dimdikləri bir-birinə söykəli idi.
Təbiətin görküydümü o bizə qəsdən?
Yoxsa elə iki mehrin heykəli idi?

Sən özünün dalınca qaç,
Özünü haqla.
Ağılsız baş, ya eləcə bir it kəlləsi...
Qürur odur tən dayana ən uca dağla,
Əsgü odur, onun səsi hardan gələsi...

Biz dünyanı bölməmişdik "sənin-mənimə",
Gözlərimiz bir-birinin oduna şərik!
Ağ qanaddın bəxt adlanan ağ yelkənimə,
Lügətlərdə dəfn etmişdik riyam, şəri.

Tilsim açar, buxov açar sözün açığı,
Yalan atı cilovladı,
Düz düşər atdan.
İkilikdə qulağına pıçıldadığım
Sözlər indi tikan olur dilimin altıda.

Mən yuxuda görmüş idim neçə il əvvəl,
Sən ünvanım sel ağzında uçuc çadırdı.
Yaman gözə şeşələnən buynuz hədəfə
Bu daş çoxdan atılmışdı,
İndi çatırdı.

Düyçələdim, sürüklədim ayaqlarımda
Ürəyimdən ürəyinə gedən yolları.
Nə yaxşı ki, yönü uçrum bu çağlarımda
Aylı, günlü, insanlıymış Vətən yolları.

"Gərək belə olmayaydı" deyirəm hərdən
"Gərək", "gərək" - ömür keçdi
Əlli də oldu.
Gərək nədi bu gərəksiz düşüncələrdən?
Elə necə olmalıydı - elə də oldu...

May - iyun, 1984

**DOSTLAR
QAZSIN MƏZARIMI**

Gözlərimə payın yetsə
Gözün aydın, torpaq anam.
Son sözümlü, son andımı
Gumuldana-gumuldana,
Dostlar qazsın məzarımı.

Qar odası Kərəmindir,
Bulaq başı Ələsgərin.
Araz üstə sivri duran
Bir qaya da mənim yerim.
Dostlar qazsın məzarımı.

İçə gülər İsmi Dönük
Gözlərindən yaş ələyər,
Məqam tapa, yaş yerinə
Son evimə daş ələyər.
Dostlar qazsın məzarımı.

Halal sözümlü, hardasa bir
Halal qəlbə dənim düşdü!
Harda çaşdım, harda aşdım,
Yönsüzlüyə yönüm düşdü...
Dostlar qazsın məzarımı.

Günahlarım çoxsa, yığın,
Büküb qoyun başaltına.
Bəlkə elə başım halal
Baş altdakı daş altına?!
Dostlar qazsın məzarımı.
SİNƏM ÜSTƏ HƏKK OLUNA
Xış dəstəyi, bir də qələm...
Öz qəbrimə gülə-gülə
Özün yenmək istəyirəm,
Dostlar qazsın məzarımı...

Mərdəkan, iyun, 1984.

PALID, SƏNİ KİM YIXDI

Ucalmağa göyün dayaz,
Dərinliyə yerin dayaz.
Baş-ayaqdır dərin-dayaz,
Palıd, səni kim yıxdı?

Donqarmıla donqar ayı
Qaşovlandı bütün yayı
Boz qaban ağzı dolayı...
Palıd, səni kim yıxdı?

Söykəndiyin qaya dinməz,
Min il tənha qala, dinməz,
Qara fəndgir qara-dinmoz.
Palıd, səni kim yıxdı?

Vurulan var, vuran "yoxdu",
Bu tələni quran yoxdu,
And içən var, "Quran" yoxdu
Palıd, səni kim yıxdı?

O namərddir, qorxur hələ
Cəsədinə yaxın gələ.
Baltasızdı ağacdələnlər...
Palıd, səni kim yıxdı?
Sual səpir sarı simlər
Çiyin dartır "nə bilimlər",
Əgər heçdi bu heç kimlər,
Palıd, səni kim yıxdı?
1984

ARAZ DİLİ

*Eyham toru tullayanda Araza
Hörmət səddi tapdanmasın arada.*

Mən neçə yol danışmışam Arazla...
Hansı dildə danışmışam? -
Bilmirəm!
Quş dilində danışmışam? -
Bilmirəm!
Daş dilində danışmışam? -
Bilmirəm!
Mən neçə yol danışmışam Arazla...

O, dərəyə "Mənim" - deyib
Mən: "Mənim".
Deməmişik: "Mən səninem", "sən mənim".
Deməmişik: dili birik, yolu bir:
Barı birik, varı birik, yoxu bir.
Yan-yanaşı uzanmışıq dərədə,
Deməyinən: uzunmuşuq dərədən -
Mənim sözüm köpüklənib nahaqdan,
Onun səsi köpüklənib nahaqdan.
Nə yaxşı ki, bunu duyan olmayıb,
Səsimizi qayçılayan olmayıb.
Hər dərəyə sığmaq olar Arazla.
Hara desən axmaq olar Arazla.
Möhürlərə suyu yatmaz Arazın,
Hay aldatmaz, vay aldatmaz Arazı:
Hər yedəyə noxtalanmaz çaydı o,
Üfürməklə laxtalanmaz çaydı o.
Lili təmiz çox ürəyin lilindən.
Döyüş olar, söyüş olmaz dilində,
"Al" deməmiş, gödən çəkib "ver" - demir.

Daşdı - daşır,
Susdu - susur, üzü bir.
Mən də ona Aran çayı deyimmi?

Araz dili, "Ara çayı" deyimmi?
Bəlkə elə demişəm də, bilmirəm.
Hansı ağlın yenişində? –Bilmirəm.
Araz dili nə qılıncdı, nə hədə:
"Mənim" olmaz, "bizim olan" zərrə də.

Səninləyəm, şər oğlu şər, səninlə,
Özü tikan, adı bəşər, səninlə.
Bu sərhəddə çox təzadlar görmüşəm.
Yad doğmalar, doğma yadlar görmüşəm.
Sağsağanlar xalı hörür - görmüşəm,
İt böyürüb, dana hürüb - görmüşəm.
Gəl, haqq sözü bölüşdürək səninlə,
Bölünməzi bölüşdürək səninlə.
Tufanları bölüşdürək səninlə.
Meylin çəkir: bu daşı çat dalına,
Apar, bəlkə papaq oldu dağına.
Meylin çəkir: sərrib qurut bu çayı
Qurumasa, daşla, qudurt bu çayı,
Qurtum-qurtum daşıya da bilərsən,
Yatağımı qaşığıya da bilərsən,
Araz dili nə qılıncdı, nə hədə,
Sənin olmaz bizim olan: zərrə də.
Səninləyəm, sahilə az qurcalan,
Yenə dolub daş-kəsəklə xurcunun.
Bir daş atıb, gəl oyatma min daşı,
Ünvanına alqış yetə bir qaşığı
Araz daşı ələməkdə mahirdi,
Ələyib qum ələməkdə mahirdi.
Mən neçə yol danışmışam Arazla...
Araz dili: ürək dili, göz dili,
Torpaq dili, hava dili, göy dili.
Mən neçə yol danışmışam Arazla...

1985

TANRIM, MƏNİ MƏNDƏN QORU

Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda:
Hər döngəyə döndərməyim döngəmi,
Boyaqçıdan borc almayım rəngimi,
Zumaçıya pay verməyim cəngimi...

İnsana yad insanlığım göyərsə,
Yaxşı şumda yamanlığım göyərsə,
Köhnə kösöy şeytanlığım göyərsə,
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Döyülməkdən əyilməyim qorxulu,
Bir qədəhdə əriməyim qorxulu,
Bir ipliyə əyilməyim qorxulu,
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Ağla hay ulduz axdı, ay axdı,
Ağılsız baş gödənciyə ayaqdı.
Bədəməl də ha çeynədi, ha yaxdı,
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Bu dəyirman: nahaqqı dən, haqqı dən,
Bölən böldü: nahaqqı tən, haqqı tən,
Nahaqqa tən olan yerdə haqq itən...
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Birdən qəfil yada gəlsə: Dahilik!
İçimdən bir səda gəlsə: Dahilik!
Vay odu ki, əda gəlsə: Dahilik!
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Birdən çaşam; "yeni dəbdi" - desələr,
Hırıltıya: "nə qəh-qəhdi" - desələr,
Qırıltıya "nə cəh-cəhdi" - desələr...
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

Tapqır bildim, quşqun bildim yaltağı,
Alçağa da alçalan gör alçağı.
Ağlamalı bir məqamdı çal-çağır!..
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda...

Bəla budur: dəmli ola bu dəsgah,
Sonra ipək mənni ola bu dəsgah,
Sonra məzar yonlü ola bu dəsgah...
Tanrım, məni məndən qoru bu yaşda.

*Quba,
Digah. 21 iyul, 1986*

KÖÇƏRİ

Sən də köçərisən, mən də, bilirik,
Deyən yox özünə: "yazıq köçəri".
Göyün dilmancıyıq, yerin diliyik,
Hazır yır-yığışı, hazır, köçəri!

Haqqa ağ olana ağ olmaq azdı,
Vaxtsız həkimləri qayadan asdı.
Ölümün qəbrini ölümə qazdır,
Desinlər yolunu azıb, köçəri!

"Başına ələdik dürr" - deməsinlər,
"Nə səmtə hür desək - hür" deməsinlər
Hər nə desələr də, bir deməsinlər:
Qəbrini ölməmiş qazıb köçəri!

Qucaqlar dünyanı, dünyanı duymaz,
Tamahı, qərəzi, qəsdı uyumaz.
Ərzi yığ gözünə, ay gözdəyməz,
Əlləri dünyaya açıq köçəri!

Araz and içməyi bacarmayana,
Arazı keçməyi bacarmayana,
Bir qəlbə köçməyi bacarmayana,
Bir kəlmə söz yazıb, Yazıb:" Köçəri"...

24 iyul, 1986

ƏLİM ÇATMAZ, ÜNÜM YETMƏZ

Bir də gəldim, bir də gördüm dağları:
Əlim çatmaz, ünüm yetməz...
Gündən-günə yüz nərdivan qurarsam –
Əlim çatmaz, ünüm yetməz.

O zirvədə qar buluddu.. bulud - qar,
O zirvəyə biçilməyə bulud - dar,
Əl eləsəm, əlcək olan buludlar -
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

Suda sınıb su sənəyi deyəsən,
Kimsə qırıb bir ürəyi deyəsən...
Havalandı dağ küləyi deyəsən,
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

Harayladım-qovuşmadı dağ-dağa,
Daşdan-daşa qol atmadı dağdağan.
İnnən belə şalı vüqara-Şahdağa,
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

Yaş artdımı - yağış artır, qar artır,
Xan Kərəməm, son mənzilim qar altı...
Məmməd Araz Arazda son qaraltı –
Əlim çatmaz,
Ünüm yetməz...

27 iyul, 1986

QORXU GÜNÜ, İNSAF GÜNÜ

*Yüz gündə bircə gün Allahdan qorxun
Olmasa da qorxun, olsa da qorxun.*

Sizə üz tuturam, sizi deyirəm,
Ölüm düzlərində şumçu işləyən,
Toxumçu işləyən, suçu işləyən.
Küləkçi işləyən, çənçi işləyən,
Sovrucu işləyən, dənçi işləyən,
Qazmaçı işləyən, daşçı işləyən,
Bütün bu işlərə başçı işləyən:
Bir gündə yüz günah yaptı əliniz,
Yüz gündə bircə gün sarpsın əliniz,
Bir gün əlinizi tutun göylərə,
Bir gün göz qoymayın göydələnlərə,
Bircə gün yudurdun imanınızı.
Verin qalayçıya vicdanınızı.
Yığın bu bir günün qorxu haqqını,
Paylayın aclara toxun haqqını,
Bircə gün qorxun ki, haqq divanı var,
Bütün yarananın yaradanı var.
"Bu qoca dünyanın nərdivanı var".
Endirir qafası boş nazirləri,
Başını itirən baş nazirləri.
Qorxun, çəkəni var ahın, qarğışın,
Yüz gündə bircə gün əldən yapışın,
Sınaq meydanları sınaqsız olsun
Didənlər bircə gün caynaqsız olsun,
Sınaq meydanları sınaqsız olsun.
Bircə gün dəfn etsin şəri, günahı
Bağdad allahıyla, Tehran allahı,
Bircə gün düşünün bölgü nahaqdı –
Ağlar qaradılar, qaralar ağdı.
Ya göydə, ya yerdə, ya qəlbədə-canda,
Bir qorxu yaradın Allah adında.

Pislik sərgiləri tərtib edənlər,
Nahaq qan tökəni təltif edənlər
Bircə gün yənəlsin özünə qarşı,
Bir əl balta çalsın bir yamanlığa,
Bir baxtı səsləsin firavanlığa.
Günahlı yüz gündən alın bu günü.
Olsun: Qorxu günü,
Ya İnsaf günü!
Bu bir gün yudurdun imanınızı,
Verin qalayçıya vicdanınızı...

*Quba, Digah,
Avqust, 1986*

SAÇ AĞARTDIM

Saç ağartdım: söz yolunda,
Sevda yolunda.
Təsbeh kimi dənələndim qovğa yolunda,
Yolağasız yolçu gördüm dünya yolunda,
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

Bir ağ üzə üz söykədim, qubarım itdi,
Hansı qəlbə qıfıl asdım - açarım itdi.
Boz dumanla həmdil oldum, qatarım itdi.
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

Qara kölgəm güzgü bilib divara sindi,
Buz sənəmi elə sıxdım, divar isindi.
İsmi Dönük, divar dedim, divar "isim"di...
Saç ağartdım,
Saç ağartdım.

O ürəkmi? Çaylağı boş, dəhnəsi boşdu?
Duz-çörəyi tapdayanın təhnəsi boşdu,
Söz anlamaz boyadımış bayatı qoşdu,
Saç ağartdım, Saç ağartdım.

Dil yalandan damla içsə - düzü ağarmaz,
Göz gülürsə, goz yaşının duzu ağarmaz,
Araz boyu ha daş çapdım - izim ağarmaz...
Saç ağartdım, Saç ağartdım.

1986

MƏNSİZ

Yarsıza ki, yar yar olur –
Qədd əyilməz çinar olur,
Təkə yol da çidar olur,
Çıxma, gülüm, yola mənsiz.

Pas atdısa qılınc qında,
Özün qıvrıl, sıyrıl onda.
Bir dəli dağ sıyrımında
Mən qalasız, qala mənsiz.

Zirvəsində qanad açdım,
Ətəyində süfrə açdım.
Qoyub gəldim gözü yaşlı,
Dağlar çətin qala mənsiz.

Bu düzlərdə iz göyərdi,
İz göyərdi - düz göyərdi,
Söz göyərtədi, söz göyərdi,
Çöllər ölü tala mənsiz.

Təklirimə hayan odur,
Yanan odur, yaman odur.
Mənliyimi qanan odur:
Mənsizliyi qana mənsiz.
1986

MÖHTAC OLDUM

Bir türk şərqişindən təsirləndim

Gəlin, gəlin, söz aqlanm,
Əlaqlarım, illaqlarım.
Baxışıma möhtaclartn
Baxışma möhtac oldum.

Hay-harayım genişləndi,
Hər ilməyə söz işləndi.
Hamar yolum cnişləndi,
Yoxuşuna möhtac oldum.

Sonsız günüm qova təndi,
Kırpıqlorım kibritləndi.
Dodaqlarım kilitləndi,
Gülüşünə möhtac oldum.

Sən-ümidə qanad açdım,
Tufamnlə qarşılaşdım.
Buludlaşdım, solualaşdım,
Yağışına möhtac oldum.

Ovutdumu incə qəlbim
Yüzcə qəlbi, mincə qəlbi!
Mən Arazam, bircə qəlbin
Alqışma möhtac oldum.

1986

BÖYÜKLƏR, UŞAQLAR...

Böyüklər, böyüklər hörür çəpəri,
Uşaqlar, uşaqlar yarır çəpəri.
Böyüklər, böyüklər çəpər boyunca,
Qaratikan akir, gicitkən əkir.
Uşaqlar, uşaqlar çəpər dibində,
Bənövşə axtarır, süsən axtarır.
Böyüklər, böyüklər - çəpər adlayan.
Qonşu kölgəsini əzməyə hazır.
Uşaqlar, uşaqlar biri-birinə,
Çəpər - dəşiyindən pişik addadır.
Böyüklər, böyüklər - çəpərdə paya,
Uşaqlar, uşaqlar - çəpərdə qayçı...
Beləcə uşaqdı qonşu böyüklər,
Beləcə böyükdü qonşu uşaqlar.
Nə yaxşı yamanlıq öləzimdə,
Nə yaxşı, yaxşılıq yanmağındadır.
İnandım: hər uşaq bir od parçası!
İnandım: səngiməz bu od, bu ocaq!
Təbrizlə Naxçıvan arasındakı
Çəpəri yıxan da bunlar olacaq...

1986

HƏR GÜN

On beş mərtəbəni düşürük hər gün,
On beş mərtəbəni qalxırıq hər gün.
Beləcə, hər səhər bir yeşik adam,
Beləcə, hər axşam bir yeşik adam.
Dərdimiz-sərimiz yüzmərtəbəli,
İşimiz-qayğımız yüzmərtəbəli...
Kimsə bu get-gəlin ilk pilləsində,
Mən bu qayğıların son qatındayam,
Kağızdan od almaq iddiasında,
Ağızdan ot almaq iddiasında...
Gərdənlər çəkili, baxışlar soyuq,
Sanki xəbərsizik, od qonşusuyuq.
Hava qonşusuyuq, səs qonşusuyuq.
Çox vaxt qol-qoladır, əyilmə, qürur:
Dartılan - dartana minnət də vurur.
Belədi, hər səhər, hər axşam belə:
Belələr içində qalmışam belə.
Aydan xəbərsizik, bata bildimi?
Gündən xəbərsizik, doğa bildimi?
Bulud da sağırımı inək sağanlar!
Yalan yuyulurmu yağış yağanda!
Beləcə hər səhər, hər axşam belə...
Taxtanı, dəmiri tələsdiririk,
Anları gəmirib tələsdiririk,
Polad əritməyə tələsiyən var.
Bina ucaltmağa tələsiyən var.
Tələsən az deyil əl çalmağa da,
Alçağa fit olub, alçalmağa da.
İlkin dan yerinə xış salmağa da,
Şəri uçurlara tuş salmağa da.

Tələsir hamının tələsən atı,
Sarı pişiyini dərsə aparın.
Qara pişiyini rəqsə aparın...
Başında dağ boyda yük daşıyan da,

Başında bir çəngə tük daşıyan da.
Ən böyük işimiz tələsiməkdir:
Birlikdə ayrılıq, ayrılıqda bir.
Bizi liftəbaxan ötürür hər gün,
Bir nəğmə oxuyur hamımız üçün:
Ağ qoyun, qara qoyun,
Başını yerə qoyum...
Oxuyur və deyir:
"Bu qədər zurnaçı, züychü əbəsdir,
Hər adam bir quzu yemləsə bəsdir".
Gözlərdən sırsıra, girov tökülür,
İçdən gülməyəm də dodaqdan gülür.
On beş mərtəbəni düşürük hər gün,
On beş mərtəbəni qalxırıq hər gün.
Bu da bir binanın eniş-yoxuşu,
Enəndə qonşuyuq, qalxanda qonşu –
Beləcə hər səhər bir yeşik adam...
Beləcə hər axşam bir yeşik adam:
Kimi od qaldırır çinədanında,
Kimi ot qaldırır çinədanında.
Bircə nəğməsi var liftəbaxanın:
Ağ qoyun, qara qoyun,
Başını yerə qoyum...

1986

BU PAYIZ QARI

Tez yağdı, tez yağdı bu payız qarı,
Söndü çox əllərin odu barında.
Nə qəfil seyrəldi dost sıraları,
Nə dolu şax sındı dostlar bağında!

Təzəcə bölmüşdüm qardaş qəmini,
Göz yaşım göz yaşı üstəydi hələ.
Firidunun qəbri göyərnməmişdi,
Elçinin başdaşı istiydi hələ.

Dərd asan əkilir, çətin biçilir,
Namərd əlləridir çox dərdə dibçək.
Əyilib bir qolu məzardan keçir,
Sən çox da duz yolda düz xətti düz çək.

Fələyin qılıncı daş parçalayan,
Taleyin qalxanı yarpaq gücündə.
Dost qəlbi dayandı, ürəyim dayan!
Dost səsi qeyb oldu səslər içində!

Qəşəm - o dağ çayı, o dağ qartalı,
Varağı torpaqdı, yarağı torpaq!
Yadımda bir zərif misrası qalıb,
"Sahibsiz torpaqdı, yaralı torpaq!"

Möcüzə inanmaz möcüzəydi bu
Son görüş nidamız bu nida, qardaş!
Səhəri sən mənə təbrik məktubu,
Axşamı mən sənə: əlvida, qardaş!..

Faiq - dost bağında var əlli bağban,
Gözündən daşardı qəlbinin nuru,
Nəydi borc aldığı ata-babadan? –
İnsan sədaqəti, insan qüruru.

Nə qara qar oldu bu payız qarı,
Kimi qaralayır bu yazı indi?
İlahi, seyrəldi dost sıraları!
Mənə yönəlibdi sel ağzı indi...

Noyabr 1984, 1986

GÖZLƏYƏNİM OLAYDI...

Gedən yerini olaydı

Qabil

Gözləyənim olaydı...
Məndən qabaq deyiblər.
Başdan gələn boş sözü
Başa çomaq deyiblər:
Gedən qalandan qopur,
Qalana dağ deyiblər,
Hər ağılsız addımı
Ağla yamaq deyiblər:
Söz hikmətə dönəndə -
Qızıl tabax deyiblər.

Gözləyənin olaydı...
Elə səmtə gedəydim,
Elə səmtə; gərəydim,
Quzular qurd yeyəndir,
Toxlar toxluqdan doyub,
Toxlar sükut yeyəndir.
Aclıq aca plovdur,
Aclar ümid yeyəndir.
Gözləyənin yanına
Səsləyənim olaydı...

Elə səmtə gedəydim,
Elə səmtə; gərəydim
Ulduzlara çatmağa
Mələklər at satırlar.
Əlsiz-ayaqsızlara
Quşlar qanad satırlar.
Bir gərəydim əzənlər
Necə imdad satırlar.
Tale qoyub hərraca
Ay haray-dad" - satırlar.

Gözləyənim olaydı...
Kaş o günü görəydim.
Sədamın əks-sədamı
Opdüyünü görəydim.
Yerin yerə halallıq
Səpdiyini görəydim.
Həlimliyin büdrəmiz
Sərtliyini görəydim.
Mindən bircə namərdin
Mərdliyini görəydim...

Gözləyənim olaydı...
Görüş müşkül olsa da,
Təzədən alışardım
Atəşim kül olsa da.
Ölüm yedəkçi olsa,
Batmaz ömür yelkənim, -
Özümü saxlamasa,
Saxlar diri kölgəmi.
Gözləyənim olaydı...
Gözləyənim olmasa,
"Döz" deyənim olaydı...

7 dekabr, 1986

MƏMMƏD ARAZ QAYASI

Bu yaxınlarda aldığım oxucu məktubunda deyilir ki, "Sanbulaq" adlanan dərəyə gedən yolun üstündə bir sal daşa "Məmməd Araz kürsüsü" adı vermişik. Kövrəldim. Onu çoban dostumun hədiyyəsi saydım. O sal daş mənə bir qaya boyda göründü. Xəyalən o qayanın görüşünə getdim.

Farmanına, təltifinə alqış, ey çoban
Məmməd-Qaya. Qaya-Məmməd,
Xoş gördük sizi.
Olsa-olsa mən olaram adi daş çapan:
Çopur qaya, Qara Məmməd,
Xoş gördük sizi!

Bu görüşü göydən baxan qartal da duyur -
Qanadından lələk salır -
Təbərrük üçün.
Qabaq-qənşər qayalıqda kəklik oxuyur,
Var ol səni, xallı pəri, bu təbrik üçün.

Yaz dolusu, qəzəbini çiynimdə soyut,
Qış sazağı, qılıncımı çiynimdə gəzdir!
Qara şeytan, qiyafəni yanımda soyun,
Boz canavar, boyrümdəcə bala əmizdir.

Fərhad külək,
Yıx, yelpiyin yıxan daşları,
Beyinlərdə, ürəklərdə daş yara bilək,
Yuxarıdan aşağıya yağan daşları
Aşağıdan yuxarıya qaytara bilək.

A dağ çayı,
Səs vermişdin səsindən mənə.
Bir yaz günü nəfəsindən qapdılar onu.
Yumalayıb, tapdalayıb pəlçiq yerinə
Üzü bomboz divarlara yapdılar onu.

Şəhidlərin qəbri üstə yanan səsimi
Yanan qandı, duyan duydu...
Danan qaldımı?..
Qılıncımı bürmələyib, qalan səsimi
Şəhriyara pay yolladım, bilməm aldımı?

Bu daşların daş quyruğu, daş yamağı yox!
İnsanlığım, daşlığıma söykən, qürrələn.
Daşın daşa baltası yox,
Badalağı yox.
Batan səsım, bitən səsım-qaya qüllələr!..

Kürəyimdə yerin-göyün ağır yığını,
Möhürlənmiş hər ucalıq
yüksəliş deyil.
Mən duyuram sən olmağın ağırlığını,
Ey mən - qaya, mən olmaq da asan iş deyil...

25 dekabr, 1986

DAHA İNANMIRAM...

Daha inanmıram boş vədələrə,
Göz yaşın od olsa – qəhər demərəm.
Ağızdan ağıza qaçan xəbərə
Sağsağan deyərəm, Xəbər demərəm.

Bu yorğun yolçunun yolu yoxuşlu,
Cənnət vəd eləmə üfük dalında.
Yoluma daş-qaya diyirlə, xoşdu,
Alnıma güllə sıx açıq alınla.

Toxumu haram əl hövkələyəndə
Səpinçi döşlüyü dəni saxlamır.
Meşə dincliyinə balta dəyəndə
Meşələr dumanı, çəni saxlamır.

Yalana dəm tutdun - yağışdı, yağır.
Qibleyə tuşlanan andı neynirəm:
Yəhəri yastıqlı,
Yüyəni yağlı
Ayağı buxovlu atı neynirəm.

Daha boş vədəyə inanmıram mən,
Vədə yük olanda yerimək olmur.
Doğrunu görəndə xəcalətindən
Qar kimi,
Buz kimi ərimək olmur.

Bu necə vəddir ki, - irişən ilğım,
Qaçanı, qovanı bara yetirməz:
Bu kobud məsəldir - ayğırsız ilxi
Kişnərti yetirər,
Bala yetirməz.

Söz kəlam bişirər ağız kürrədə,
Dəyər öz başına - dəyənək olsa...
Şükür bu günə də,
Ötən günə də,
Hər şey olacaqdı gələcək olsa.

Mən rəncbər oğluyam - doğruya qulam:
Od halal olmasa, ocaq alışmır.
Ha dedim: vədindən atəşgah quram,
Kibritim alışmır,
Vallah, alışmır...

28 dekabr, 1986

PUŞKİNƏ

Necə deyim: ölümünün yüz əlli ili?..
Sənin əlin tətikdədir yüz əlli ildi.
Çox xırdalar bərk ayaqda qeybə çəkilir,
Böyük dərdlə vuruşana böyük deyildi.

Səndən keçdi Rusiyaya atılan güllə,
Namərd bilir: xalq ürəyi - şair ürəyi!
Ölümsüzdür açıq-aşkar açılan güllə,
Qara həsəd gizli-gizli yeyir ürəyi.

Hər xəyanət uçrumundan bir tale alsaq,
Mən gəccəmiz,
Mən küçəmiz çıraqban olar.
Məncə, şair qüruruna daş atan alçaq
Anasına-bacısına kəm baxan olar.

Sənin səsin: "Hər zamanda zamandan qorun
Qalır pislər yaddaşında, pis illər ölmür!
Bir Dantesə bəsdə bircə hörümçək toru,
Çətin odur - qatil ölür, qatillər Ölmür".

İndi qatil min donludu,
Bir donlu deyil.
İndi "ağıl daşqımından" qatil artmada.
İndi qatil atlı deyil,
Faytonlu deyil,
İndi qatil ulduzlara kəmənd atmada!

Şair səsi el səsinə Allahdan yaxın,
Hər diri söz, hər incə dil bir inci
zərrə.
Nəsiminin qürubunu görsəydin, yaqın
Sən birinci namizəddin ikinci yerə.
Yenə şair güllələyir görünməz əllər,

Yenə səsi səs göyərdir Nerudaların,
Taxıl əkir, un ələyir fənd bilməəllər,
Yenə əllər ətəyində - yağışın, qarın.
Ölməzliyi ucaldana ölməz deyilir:
Qibtəçini kindi boğan,
Kindi öldürən.
Gəl geriyə varaqlayaq yüz əlli ili,
Qatil, görək kimdi ölən, kimdi
öldürən!..

1987

XƏBƏRİM OLMADI

Bu mənzilə necə yetdim,
Vallah, xəbərım olmadı.
Heçdən qaçıb, heçə yetdim,
Vallah, xəbərım olmadı.

Bu dağlar üzü ağdılar...
Qarını pünhan sağıdılar, -
Qara üzlərə yaxdılar! –
Yaylaq, xəbərın olmadı.

Dünən özümü yormuşdum,
Günəşli göyde kor quşdum...
Üzü uçruma durmuşdum,
Qorxaq, xəbərın olmadı.

Daşda, dəmirdə yaşadım,
Açıq qəbirdə yaşadım,
Dəni xəlbirdə yaşadım,
Torpaq, xəbərın olmadı.

Bu necə dəhnə: yuyundum,
Bu necə novça: üyündüm,
Nə arxdı açdın, suyundan
Allah, xəbərın olmadı...

1987

TİKANSIZ YAZILAR

Dostum İsayə

Tikanlı yazılar yazdığım yetər,
Kağız da, qələm də dincəlsin bir az.
Nə qızıl üzəngi, nə gümüş yəhər,
Yol hamar olmasa, könül oxşamaz.

Bəs kimdən "töhfədir" yolumda bu tir?
Yolum, yol kəsəni kövrək görmədim.
Çiçək talasında qanqal da bitir,
Heç bundan darılan çiçək görmədim.

Tikansız yazılar-kökü dərinədə,
Sözə arğac elər söz bildiyini.
Tikanlı yazılar çax-çax yerində,
Zaman üyüdəcək öz bildiyini.

Mələklik yaşındır-deyə ki, yaşım -
Bütün su arxları süd dartır gecə..."
Uçuruma söylədim: "nənnidi", yaxşı,
Uçuruma gedənin qolundan, necə?..

Bəlkə az düşünüm, dayaz düşünüm? –
"Oların", "olmazın" təkəri birdi.
Arı tikaniyla ilan dişinin
Bəlkə çəkisi bir, zəhəri birdi.

Bəlkə heç görməyim görünən qəmi,
Malalı ömrə də ömürdü deyim.
Xəyanət çaynaqlar didsə sinəmi,
"Qarışqa tükümü gəmiridi", - deyim?

Quruda quzu desəm - bu, qurd arzusu,
Yazıqlıq bacarır collad olanlar.

Quzuya qurd desəm - istəməz quzu,
Yazıqlar! Hər dəmdə yazıqdı onlar.

Taleyim, taleyin hökmünü çağır,
Ömrümə qış verdi - qarı yarımçıq...
Könlümə üz tutdum yır-yığış çağrı,
Baharı yarımçıq, yarı-yarımçıq...

Bu dünya güllükdür, agar inansan,
Bir lalə camına dolmaq olurmu?
Söykənək bildiyim qara tikansa
Gör onda tikansız olmaq olurmu?..

Hardasa işıqdan çələng toxunur,
Hardasa səsımə dağ qulaq asdı.
Nə yaxşı dost sözü palıd toxumu,
Nə yaxşı tikanı becərən azdı...

1987

VƏZİFƏ, İNSAN...

*Vəzifə insana şan-şöhrət deyil,
İnsan vəzifəyə şöhrət olmalı.*

Bəxiyar Vahabzadə

Keçərdin göylərin yeddi qatından,
Çağlayan çağında nə çağa düşdün!
Ayağın üzüldü mənsəb atından,
Ayağın üzüldü –
Ayağa düşdün.

Gödənə göz tikən ağlın qudurdu;
Bilmədin haqq-nahaq ata malıdır.
Yıxdığın payını yıxıldı, durdu,
Növbə yıxanıdır - yıxılmalıdır.

Yolun əvvəlində görünmür sonu,
Bu gülünc sonluğa gülməzdim onda.
Sağ gözün son gözə qonşuluğunu
Bilməli olsan da, bilməzdin onda.

Devikmə, təntimə, özünü yolma,
Yoxdu, ötürmələr, qarşılamlar.
Bu həmin qatardı, həmin yolunan...
Bu həmin adamlar, o qarışqalar...

Özün öz gəzənin, özün itiyin,
Bir daş yaddaşında izin qalıbsa,

Qonşu pişiyinin, qonşu itinin
Üzünə baxmağa üzün qalıbsa,
Səhərlər eyvana çıxmağa qorxma,
Üfüqə; Günəşə baxmağa qorxma.

İndi öz hökmünlə ev dustağı sən,
Üzü dönüklərə dönükdür bu xalq.

Əyil, sürt üzünə bu torpağı sən,
Əyilsən, bağışlar, böyükdür bu xalq.

Bir dən bitirmədi öz alın tərini,
Yox Günəş zərrəsi qanında, yazıq.
Yazıqdı yaşmaqlı pəncərələrin,
Dost əli açmayan qapın da yazıq.

Bu dəniz kimliyin fərqinə varmaz,
Cəmliyin, kəmliyin fərqinə varmaz.

Hərdən çıx sahilə ayaq gəminlə,
Su səni daşlamaz, meh səni yıxmaz.
Cavanlıq dostların şeş-beş dəmində,
Vəzifə dostların sahilə çıxmaz.

Mənəmlik, hərislik gözdən tük qapar,
İnsan alçalanda, insan enəndə.
Vəzifə çapardır, kəmfürsət çapar,
İnsan öz əliylə yəhərlənəndə.

Vaxt olur vicdanın səsi baş yarıq,
Onda keçmişini çağır - gələcək.
Hərdən çək özünü,
Çək gözəyan,
Gör hansı tərəfin ağır gələcək...

Duyarmı eyhamı söz duymaz, qalın,
İnsanlıq ən qədim qoruqdu yerdə.
Vəzifə itəndə İnsanlıq qalır,
İnsanlıq itibsə - yer yoxdu yerdə!

1987

SÖZ AÇIQ OLANDA...

Dur aç pəncərəni açıq havaya,
Qorxma görünməyə,
Görməyə qorxma!
Dur, ey yoldaş insan, dur çıx havaya,
Dur, təzə gözlə bax köhnəyə, qorxma!

Nə qədər söz udaq, dil sancaqlayaq,
Göyərdi pıçıltı qapı dalında.
Bizi anlayanı, biz də anlayaq,
Səsimiz qovruldu qapı dalında.

Burda iddiamız başdan yuxarı,
Qapıları dalında pələngik, şirik.
Burda başımızı yaddan çıxarıb
Özgənin başıyla fikirləşirik.

Söz açıq olanda - göz açıq olur,
Göz açıq olanda - "beş", "əlli" deyil.
Söz açıq olanda düz düzə quldu,
Şapalaq zərbədi,
Təsəlli deyil.

Dartmalar, didmələr, fəndlər, bölgülər
Oxunu gizlədən yay ola bilmir.
Biclik tələsindən qaçan tülkülər,
Düzlük tələsindən yayına bilmir.

Qoşa buynuzunu gizlətmə başda,
Qarnını deşəcək- içinə çəksən.
Özünə görünsən sən açıq-aşkar
Elə özgəyə də görünəcəksən.

Sirr açar, dür- açar açarımız da,
Od donsə, buz yansa -inam ələnməz.
Söz açıq olanda içərimizdə
"Yalanlar, filanlar" qafiyələnməz.

Boş vədə fil olsa - dizi qatlanar,
Tarixin "düzü düz" varacağı ağıdır.

Açmağa düyünlü həqiqətləri
Duyumlu barmaqlar tapılacaqdır.

Ədalət qamçısı qəzəb soyudur,
Qırımlar, qurumlar itirməz onu,
"Açıq söz" dediyin qızıl suyudur,
Pas atan ağıllar götürməz onu.

Ötəri hay-küydən qulağım batar,
Yalançı köçəri,
Yalan köçəri.
Açdım ürəyimi, açdım taybatay,
Xoş gördük, doğru söz,
Buyur içəri...

1957

YALANÇININ EVİ YANDI

Yalançının evi yandı göz qabağında,
Hamı baxdı, hamı gördü,
Hamı inandı.
Şübhəsi yox: ilanın da, qurbağanın da:
Evdı - yandı, daşdı - yandı,
Torpaqdı - yandı.

Yalançının dili yandı göz görə-görə,
İnanmadı dili alov yaxanlar belə.
Xəbər yetdi ona töhfə dil verənlərə,
İnanmadı kirpiyindən yaxınlar belə.

Ağlına inam itər dağda qarın da,
Ara vuran bal qatanda şərə, qeybətə.
Yalançının dili yanmaz, söz bazarında
Yaxşı yalan satılarsa, yaxşı qiymətə...

24 mart, 1987

VƏFALIYA CAN QURBAN...

"Vəfasız atar gedər"

Heç bilmirəm kimdi yazan, kimdi oxuyan?
Vəfaliya qurban olmaz can nəyə layiq?
Kimdi səhər şəfəqindən çələng toxuyan?
Kimdi deyən: ölüm sözü ölməyə layiq?

Səhər-səhər qapı döydüm – ürək qapısı,
Dedim: "Əhdə vəfalıdan bir dəstə çiçək...
Səldən qopub, yeldən qopub,
Oddan yapışıb,
Bir də onu bu ünvana kim göndərəcək".

Üz dönəndə ünvanlar da sifətsiz, uçrum,
Yaxşı olur cib töhfəsi gül töhfəsindən...
Durub indi daşı öpüm,
Taxtanı qucum?
Nitqim batdı, dilim dondu, "dil töhfəsindən".

Nə yaxşı ki, yaxşıların ünvanı dünya,
Qum üstündə söz göyərdir sayalı əllər.
Ovundurdu sinəmdəki dünyanı dünya,
Əl uzatdım -Gül uzatdı vəfali əllər.

...Göy gurlayır, yağış yağır, ildırım çaxır.
İtən nəğmə, batan nəğmə doğulur yenə.
Təzə çəhlim, təzə cığır yollara çıxır,
Təzə səslə köhnə nəğmə oxunur yenə...

Mən bilmirəm əhd-etibar azalıb, artıb?
Odu rəngi, otun rəngi dəyişməzdi ki...
Köhnə dəbdə layla demək köhnəlib artıq,
Bəs neyləyək? Körpə səsi "köhnə" səsi ki...

Dəli könül, vəfasız, nə söz, nə hədə...
Can qurbandı söz yazana, oxuyana da!
Daş heyifdi, vəfasızsa, daş atma hədə...
Dəli könül, görək qeyri nə düşür yada...

Bəd əl düşür öz fəndinin məngənəsinə,
Məqam tapdı - qənimini qənimət verir.
Zamanını çək zamanın məhkəməsinə,
Zaman üzü dönüklərə zəmanət verir...

1987

**MEYMUNA ƏL ÇALMAQ
ÖYRƏDƏN UŞAQ**

Meymuna əl çalmaq öyrətmə, bala
O bir gün özünü oyada bilər.
İnsan dünyasından əl çala-çala
Heyvan dünyasına qayıda bilər.

Yığılar başına dost-tanışları,
Hər ağız açana əl çalar qonaq.
Sonra bu vərdişə uyan başları
Ağıllı başlardan kim ayıracaq?!

Ədalı başçılar qızır-qızınar,
Meymun da meymuna alçalar indi.
Daş üstə kəkliyi didən quzğuna,
Daş atan meymunlar əl çalar indi.

Meymuna əl çalmaq öyrətmə, bala,
Uşaqsan, bu ağır bir dərddi bəlkə.
Palıd yarpaqları əl çala-çala
Palıda əyilmək öyrətdi bəlkə.

Gərnəşər ağac da, daş da, qala da,
Tülkülər, dovşanlar xoşlar bu dəbi.
Tikilər fillərə yaxın talada,
Çəpik qərargahı, alqış məktəbi.

Nə pısdı, bu səsə qatıb səsini,
Gəvəzə qarğalar tərif yazsalar.
Meymun vərdişini, meymun dərşini,
Ayı təlimçilər oğurlasalar...

Arı balsız qalar, qarışqa dənsiz,
Vaxt tapmaz əl çala çəpik çalanlar.
Çətin ki, yorulsun səbri tükənsin,
Meymuna əl çalmaq öyrətmə, bala!

Köhnə duruşunda baxar dağ-dağa,
Dağ qonşu ucaya, uca dağ deyər.
Meymun küllüyündə sülək sağsağan,
Qanad çalmağına əl çalmaq deyər.

Birdən əl çalmağa şir payı - şillə!
Meymunlar meymunluq eləsə, - azdı.
Birdən bu çəpiyə şirniksə şirlər...
Bir meşə qoşula bu səsə - azdı.
Yaxşıya yamanlıq öyrətmə, bala!
Öyrətmə, meymunu, öyrətmə, bala!

1987

YAŞAT MƏNİ

Bu dünyada qurmaq çətin, yıxmaq asan,
Bir təkənla dağ yığılar, yıxan olsan.
İpə dönnəm-əgər göyə çıxan olsan,
Odun sönsə, qorun ollam,
Yaşat məni!

Harayımı batırmağa səs alınca,
Tərsi düzə cəm eləyib, tərs alınca.
Mənə balta qıcıyandan dərs alınca,
Baltan ollam, qolun ollam, Yaşat məni!

Əyri yoldan ayılı yolun yaşı qədim,
Üzüyündən üzüyünün qaşığı qədim.
Bilməm; eşqin yazı qədim, qışı qədim...
Yazın olum, qarın olum,
Yaşat məni.

Haqq - bir daşdır,
Nahaqq - dərə, bir ağ dərə.
Zülmətsevər yalnızca qulaq dərə.
Qara selin gurultusu qulaq dələr...
Nahaqqa haqq qurum ollam,
Yaşat meni.

Qar altında yaz gözləyən əkin kimi,
Ədalətə heykəl yonsan, əklil kimi.
Doğruya qan, şərə qalxan vəkil kimi,
Gərək ollam,
Qoru məni,
Yaşat məni!
1987

**AĞLAMA, QORXURAM
GÖZ YAŞLARINDAN**

Yenə gözün dolu, ürəyin dolu,
Təsəlli sənindir, gileylər mənim.
Vallah, öz içimdə öz dərdim donur,
Vallah, bu gileylər kül eylər məni.

Gözündən ovcuna arx açdin, yetər,
Əl atsan, çiçəklər solar, quruyar.
Üzünün yangısı ocaqdan betər,
Buludlar quruyar, sular quruyar.

Mən nədən yapışım, nədən barınım,
Gözlərin varisi göz yaşlarıdır.
Qadın zinətinin, qadın varının
Ucuz mirvarisi göz yaşlarıdır.

Hələ dostlarım var - əli qolumda,
Bir dərdə itiyəm, bir dərdə tuşam.
Gecədən gündüzə gedən yolumda
Bu göz yaşlarına çox uduzmuşam.

Gördüm gülüşündən güləb yağanı,
Bir gözü qızıldı, bir gözü gümüş!
Duydum bir məqamda o ağlağanı,
Gözü ağlayanda qəlbi gülürmüş!..

Dərdiylə, qəmiylə qoşa yatdığım
O necə qəfəsdi, o necə səsdi.
Büdrəyib aşanda əl uzatdığım
Dikəlib qalxanda əlimi kəsdi.

Yıxıldım, yıxana qəhmər durdular,
O göz yaşlarına inandıqlarım.
Gözümdə hörümçək toru qurdular,
O göz yaşlarına inandıqlarım.

Qoy belə nə odum, nə közüm olsun,
Ayıl bu tənəli söz daşlarından.
Götür gözlərimi, dörd gözün olsun,
Ağlama, qorxuram göz yaşlarından.

Hələ dostlarım var - əli qolumda,
Bir dərddən uzağam, bir dərdə tuşam.
Gecədən gündüzə gedən yolumda
Bu göz yaşlarına çox uduzmuşam...
1957

SAĞLIĞIMDA...

"Sağlığında qiymət verin insanlara"

Cabir Novruz

Göz yaşını tök sinəmə - dəfn elə,
Ağlayırsan - sağlığımda ağla sən.
Qəhrin varsa, sağlığımda qəhr elə,
Ağlayırsan - sağlığımda ağla sən.

Varmı indi ahdan yanan ərəmlər,
Odu odla söndürocək Sənəmlər?
Bir də çətin ələ düşə bu dərnələr...
Ağlayırsan - sağlığımda ağla sən.

Gedən gedər, qəmi qalar bir içim,
Fərqi yoxdu: ya üç mini, ya üçü...
Məzar üstə çoxu ağlar görk üçün,
Ağlayırsan - sağlığımda ağla sən.

Qorx ki, sabah qəbirlər də çapıla,
"İnciləşən" göz yaşları qapıla,
Göz yaşları alverçisi tapıla,
Ağlayırsan - sağlığımda ağla sən.

Ölüm odur - başda oturt, baş olmur,
Sağlıq odur - təriflərə aş olmur.
Daşa da bük, daşı da bük - daş olmur,
Ağlayırsan - sağlığımda ağla sən.
1957

QALIR HƏLƏ

Ustad Şəhriyara

Dönən döndü, yenən yeni dönməzliyə,
Doğru yolun nərdivanı qalır hələ.
Bəy deyiləm, söz hökmündə, Atabəyəm,
Ər olmaza ər divanım qalır hələ.

Dərdlə yarış meydanı da əlimdədir,
Dərdlə gülüş meydanı da əlimdədir.
Dərdə atəş meydanı da əlimdədir,
Ehtiyatda söz meydanım qalır hələ.

Bir ölkə var - özü boyda bir körükdür,
Həqiqəti dil ucuna hörüklüdür.
Çoxu zülmət suvağını söküb, gültür,
Heydər babam, Savalanım qalır hələ.

Mən bir elin, bir vicdanın küləsiyəm,
Göy uçulsa, torpaq ölsə, öləsiyəm.
Nə zamansa Nəsimini görəsiyəm,
Bu inamım, bu gümanım qalır hələ.

Öz əlinlə qala qursan öz adına
Əcəl səni qoya bilməz sapandına.
Qəfil düşsəm bir sevdanın kəməndinə...
Qaynar təbim, qaynar qanım qalır hələ.

Yüyənsizdi çoxumuzun mənəmliyi,
Adilikdə dahiliyə dönəmliyi.
Başımızda bu məstliyin, bu dəmliyin
Boz dumanı, toz-dumanı qalır hələ.

Məmməd Araz, əzilsən də əzim-əzim
Araz boyu meh olmazsan bircə əsim.
Ürəyindən ürəklərə köçüləsi
Nur daşqını,
Nuh tufanı qalır hələ.

Oktyabr, 1987

KƏNDLƏ ŞƏHƏR ARASINDA

Məndən əvvəl bu məzmununda yazılmış bir şeirə nəzirə

Ömrüm keçdi
Kəndlə şəhər arasında.
Bulud əkdim, sel üyütdüm,
Xeyirlə şər arasında.
Tikə tutdum, loğma uddum,
Ballə zəhər arasında,
Çox ağ üzü qara gördüm,
Ağ qəndillər arasında.
Ömrüm keçdi
Kəndlə şəhər arasında...
Düşünürəm bu dünyada
İtən nəyim, qalan nəyim...
Kəndliyəmsə,
Nə atım var, nə inəyim.
Şır-şır axan bulağım yox,
Allı-güllü yaylağım yox.
Şəhərliyəm,
Elə dəmli bir çağım yox,
Elə əlvən otağım yox...
Ömrüm keçdi
Kəndlə şəhər arasında...

Asfalt üstə "beş-daş" atdım,
Çox "qərcimə-daş" oynadım,
"Beş-daş" atdım,
Beş daş uddum.
"Təkmə-cütdə" təklik uddum.
Yaxşı yalan demək uddum,
Yaxşı yalan yemək uddum.
Ömrüm keçdi kəndlə şəhər arasında.

Cəhrəli, nehrəli
Alaçıqlar gördüm.

Eldən elə qaçırılmış Qaçaqlar gördüm.
Boylu-buxunlu alçaqlar gördüm.
Gəzdim işıq dəyirmanı
Kəndlə şəhər arasında.

Yük daşdım
Sözlə bəşər arasında.
Xətəinin ayağına
At yolladım
Payızla yaz arasında.
Səttarxana heykəl yondum,
Kürlə Araz arasında.
Ömrüm keçdi,
Qələm-dəryaz arasında,
Hələ get-gəl qurtarmıyıb
Bu dünyayla
Məmməd Araz arasında.

18-19 mart, 1988

SİNƏM SƏHRA SİNƏSİ

Səhra qumlarının hesabı varmı?..
Səhra küləkləri cilova yatmaz.
Sində itəni tapmaq olarmı?
Küləklər qayıdar, İtən qayıtmaz.

Özümü gəzirəm əli çıraqlı,
Çəkisiz, ölçüsüz qum dənəsiyəm.
Hər yolun, çəhlimin qapısı bağlı,
Qarışqa fəndləri öyrənəsiyəm.

Suyu bir dəhnədən: əyrinin, düzün...
Bir gözdə haqq yatır,
Bir gözdə nahaq.
Qara quş gccəni, ağ quş gündüzü,
Tələdən, cələdən kim qoruyacaq?

Təklərə hay verib, tənha qalmışam,
Sindədən ay doğar - qaranlıq olsa.
Sonuncu qorumla od qalamışam,
Yanarlıq olacaq-
Qanarlıq olsa.

Sənə də yol verdim, süləngi xain,
Əli məşəllidir bələdçi peşəm.
Sürün öz yuvana, sürün arxayın,
Mən çox yıxılmışam, sürünməmişəm.
Bəzən buz içində od saxlayıram,
Dəvə yüklərimi qarışqa dartır.
Bəzən düşmənim qucaqlayıram,
Hardasa bu dəmdə dostlarım artır.

Əkinim-biçinim baharlı, qışlı,
Yağışsız buludu torpaq eşitmir.
Yüz il qulağımın dibində qışqır,
Ürək eşitməsə, qulaq eşitmir.

Bir qum dənəsində uyuyan qoram,
Səhra sinəsidir sinəm deyirəm.
Səhra dözümündən dözüm qoparam,
Səhra yangısında sönəm, deyirəm...

14 mart, 1988

***

Xəzəli pul olan bağı
Bağbanından qəpik çıxmaz,
Bardan bara salam görən
Əriyindən orik çıxmaz.

Dərd dərədi, dərə mindi,
Çəyirtkələr dəvə mindi.
Dovşanlıq ki, dəbə mindi,
Göy talaya əlik çıxmaz.

Zaman çeynər yeyin-yeyin,
Yavanlıqdı yalan-yeyin.
Yüz də deyin, min də deyin,
"İsmi dönük dönük çıxmaz..."

Söz qənirsiz gözəlimdi,
Düz yolumdu, düz əlimdi.
Neyləyim ki, öz ətimdən
Öz əlimə çəpik çıxmaz.

Adı Pənah-pənahı yox,
Günah paylar, günahı yox,
Bu Allahın Allahı yox,
Heç dərdimə şərik çıxmaz.

12 iyul, 1988

VAXTINDA GƏLMƏDİN

Vaxtında gəlmədin... Mən məndim onda,
Qanadım yerində,
Qolum yerində.
Mən onda eşqimin ağ otağında
Olsam da, olardım qurum yerində.

Vaxtında gəlmədin.
Bir çıxacaq yola, Bir gedək bir ömrün sonuna kimi.
Yollarda yorulaq, yolları yoraq,
Qəlbimiz baş-başa sönənə kimi.

Mən də çox ürəyə od dartdım, hədə, r,
Heç vaxta sığmadı havalı vaxtım.
Caynaqdan, qaynaqdan uzaqdı hələ
O mənim abırlı, həyalı vaxtım.

Görmüşəm vədəsiz batan səsləri,
Hay çəkən qayanı, daşı görmüşəm.
Xəyanət işində ustad kəsləri
Dəyanət işində naşı görmüşəm.

Ha dedim özümə özündən əl çək,
Uysan hər havaya, oynamaq asan...
Taleyin dalınca gedirsən, gərək
Qovrulsan, sovrulsan qayıtmayasan.

Mum oldun, qum oldun daşa söykərib,
Sinəndə göyərtidin daş xınasını.
Buluddan su alsa qızıl heykəlin...
Zaman sındıracaq tez sınısını.

Danışsaq çıxacaq dərd bir-bir üzə,
Qəlbimiz gülü buz külqabı kimi.
Biz indi gərəyik bir-birimizə
Gərəksiz nəsihət kitabı kimi.

Səni kim yolladı ömrümə qonşu,
Qayıt, cəhlimini, yolundan ayır.
Mən indi yol azan bir səhra quşu,
Səsim də, sözüm də sözə baxmayı...

Vaxtında gəlmədin...
Vaxt köhlən atdı!
Vaxtında yalına yatanlar udur,
Yer göyə tulladı, göy yerə atdı,
Budur gecikənin töhfəsi, budur!

20 iyun, 1988

YENƏ BU KÜLƏKLƏR

Yenə bu küləklər qoymayı yaram,
Bir səmtə səsləyir hər əsən külək,
Küləklər ağzında didilir adam,
Bunları kim didib,
Kim əyirəcək?

Kiçik kiçildikcə böyük böyüyər,
Yıxanı yıxanın qərəzi olmaz.
Özünü itirən özündən deyər,
Hörümçək torundan tərəzi olmaz.

Sərsəri küləklər gəvəzə qarğa,
Səllimi küləklər yüyənsiz qadın.
O qənim-qəlbində yanan çırağa,
Bu qənim...Vay odu arada qaldım.

Bu hansı tufandı - babası boz qurd!
Qeyb olan nəfəsdür – külək donunda.
Torpağa hopana yurd oldu bu yurd
Səməyə qalxanda şıraşək donunda.

Qoca küləklər var - Nizami səslə,
Ucalıb, ucaldan onu anlayar.
Bir əsim əsməsi səhraya bəsdü –
Bulud soyundura, sel heşanlaya.

Qapqara küləklər gecələr əsir,
Ağ geyir dan yecri ağaran kimi.
Aparır adamı qurd vahiməsi
Qoyunu dalınca aparın kimi.

Nə qədər dağ öpdüm, yer qucaqladım,
Yurdumdan-yuvamdan doyan olmadım.
Külək səslərinə qulaq bağladım,
Külək vədlərinə uyan olmadım.

Yol azıb, ünvandan ünvana axır,
İnam satmalıdır, vəd satmalıdır.
Bu yazıq küləklər aldanıb axı,
Bəlkə də haqqı var - aldatmalıdır.

Kim duyar bir qəlbin hay-harayını,
Mən düzəm, "düz əllə" düzləşməmişəm.
Hələ ürəyimin "Qış sarayını"
Yıxan küləklərlə üzləşməmişəm.

3 iyul, 1988

BU DƏRƏ DƏRİN DƏRƏ

Sağım da qayalıqdı,
Solum da qayalıqdı,
Önümdə dərin dəərə...
Həyat da dərin dəərə,
Ölüm də dərin dəərə.
Burda quşlar ötürsə,
Çəyirtkələr gizlənib,
Qayalar kölgəsində
Çox kölgələr gizlənib,
Çox ləkələr gizlənib.
Çox bəlkələr gizlənib
Burda ilan ilandır,
Mələməz quzu kimi,
Burda məğrur qartallar
Özü tapar ovunu,
Gözləri leş aramaz
Oxşan quzğun kimi.
Gedirəm axın boyu,
Deyirəm çox qəribə,
Çox qəribə bəşərik,
Göy başımıza şərik!
Yer ayağımıza şərik!
Su üstə tumurcuqlar
Kıçılmış gözlər kimi,
Oyulub, çuxurlanıb,
İşığı oğurlanıb
İçilmiş gözlər kimi,
Bu dəərə dərin dəərə,
Suları sərin dəərə...
Dərəyə düşmək asan,
Dərədən çıxmaq çətin.
Dərəyə qulazlanan
Torusan bir millətin.
Ayağınla düşmüşsən,
Əlinlə çıxmalısən.
Özünü həfkələyib
Bir tora yığmalısən.
Birdən görsən, ilahi!

Özün özün deyilsən.
Körpü nədir, bənd nədir,
Quma özül deyilsən...
Neynər gərəksizləri,
Özü gərəksiz olan,
Qədəm əyri, iz əyri,
Bir əyrisi düz olan...
Dərəyə enmə, qorxaq!
Qorxaq həllənc daşdır,
Kim ona təpik vursa,
Dalı ona qarşıdır.
Bu dərə qürd dərəsi,
Marıqında nə-igid,
Ora düşsə kor olar
Qaranlığa hürən it.
Bu dərə dərin dərə!
Dərəyə enmə, qorxaq!
Sahilə yamaq olan
Ayaq izin qalacaq.
Sonra kim darta səni,
Bir müqəddəs əl gərək.
İşıqdan sap əyirə,
Bir müqəddəs əyilə,
Bağlayıb darta səni
Çanaqlı bağa kimi
Qəfildən ata səni.
Dərəyə enmə, qorxaq!
Bu dərin dərələrə
Arazlar sığa bilər,
Bu dərin dərələrdən
Arazlar çıxı bilər.
Dərəyə enmə, qorxaq!
Şah İsmayıl taxtına
Gedən yol burdan keçir,
Ədalət paytaxtına
Gedən yol Burdan keçir:
Dərəyə enmə, qorxaq!
Bu dərə, dərindərə...

20 iyul, 1988.

QALMADI

Məndən bu dünyaya nə qaldı görən?
Bir odlu, ocaqlı oda qalmadı.
Suyundan oduma arx açdım, suyum
Od alıb qarışdı oda, qalmadı.

Bilməm o nankorun qəsdı nə idi?
Özü insandırsa, əslı nə idi?
Gümanım bu dostluq qəsrinə idi,
O da tez dağıldı, o da qalmadı.

Köçdü göylərimdən gözünə hər qəm,
Mən belə qurumuş saman çöprüyəm.
Körpüsüz bir çayam, çaysız körpüyəm,
Məndə dərd qalmadı, qada qalmadı.

Zaman zəlzələdi, ülfətdi zaman,
Halal şöhrətlərə şöhrətdi zaman.
Elə azğınları titrətdi zaman,
Birindən bir ağız soda qalmadı.

Bir dünyanı Vətənin xəritəsidir,
O, göz dağlayası, göz örtəsidir.
Şer, söz səhəri, söz ertəsidir,
Vətənə qaldısa, yada qalmadı.

25 iyul, 1988

MƏNƏ BİGANƏLİK ÖYRƏT, ÜRƏYİM!

Mənə biganəlik öyrət, ürəyim!
Qıvrılıım içimdə,
Yatım içimdə.
Yaxşını yamandan seçə bilməyim,
Büdrəyira, yıxılıım, batım içimdə.

Bir gündə ütsələr meşəni, yolub,
Yıxıb – sürüsələr dağları, susum.
İçib məst olmasam, baxıb məst olun,
Desələr bulağa şərəbdır bu su.

Sapanda güc olum, daşa ağırlıq
Tənha ulduzlara daş atan olsa,
Deyim "xəlbirlənən" daş qumdur artıq –
Yetimi, yesiri yaşadan olsa.

Heç üzü qaraya üzüm gülmədi
Sən ki, tanıyırsan, ey ürək, kiməm!
Pərvanə olanda o kəs bilmədi,
Biganə olanda biləcək kiməm!

Bir az da ölümü yandırısın ahım,
Düz olum, bilməyim düz olmaq nədi,
Satanın nəyinə gərəkdir axı
İynə olmaq nədi? Biz olmaq nədi?

Oba yerlərinə baxıb ağlayım,
Tüstüsüz ocaqdan nə pay, nə umu.
Odunu nə vaxtdan qara bağlayıb,
Alovu nə vaxtdan ağzını yumub.

Quruya yaş olmaq hünərdi bəzən,
Bəzən də bu hünər girovdu nahaq.
Səni sinələrdən çox asmışam mən,
Bəs səni sinəmə kim qaytaracaq?

Elə daldalan, m alqış zalında,
Xəbərım olmasın alqışlayandan.
Xəbərım olmasın haqqı yanandan,
Xəbərım olmasın haqqı danandan.
Çəkım qoltuğuma qulaqlarımı,

Bilməyim göy payı, yağışdı, qardı.
Bilməyim sel çəksə ayaqlarımdan
Sel kötük apardı, insan apardı...
Ürəyim, öz dərdim özümdən ağır

Hər hökmün andınla üz-üzə durur.
Ölü sağlığımın sayıqlamağı,
Diri mərhumluğun çağırışı budur...
Mənə biganəlik öyrət, ürəyim...

27 iyul, 1988

ŞAİR, NƏ QAZANDIN?

Şairəm, eşqim də öz qəlbim kimi mərdanədir.

Əliğa Vahid

Yalan yalmanına əli dəymədi,
Üzəngi bassa da tərifi çapar.
Baş da əydirmədi, baş da əymədi,
Dili dil açmadı ağılından qabaq.

Mən onu görmüşdüm nurani çağda,
Qızıla sarınmış yumaq kimiydi.
Mən onu görmüşdüm pirani çağda,
Uşaqdan da uşaq, uşaq kimiydi.

Sınardı, deməzdi ürəyim sınıb...
Yerə də, göyə də halaldı andı.
Manat əvəzinə əlyazmasını
Aca-yalavaca bağışlayandı.

Qəlbində bir işim Məcnun gümanı,
Dəminə dəmkeşdi qəmi də hərdən.
Azanda, çaşanda öz ünvanını
Dönüb soruşardı sürücülərdən.

Mən onu görmüşdüm ürəyi güzgü,
Palıd gövdəsinə bənzəri vardı.
Mən onu görmüşdüm üzülü. üzgün,
Büdrəsə, qarışqa tapdalayardı.

Onu görməmişdim o illərdə ki,
Xəyanət yarğandı mərdanəliyə,
Zaman da ikili, zaman da iki,
Zaman da yorğandı mərdanəliyə.

İnsana qanaddı adi həvəs də,
Həvəsi gözündə qalanlar azmı?

Məhbəs də, qəfəs də, həbs də, qəsd də
İnsan mərd olanda həddini aşmır.

Ağ yola səslərdi istəklər onu,
Mərdin söykənəyi qayadı, dağdı.
Mərdanə olmasa küləklər onu
Qatıb yarpaqlara aparacaqdı.

Mən onu görmüşdüm ürəyi güzgü,
Mən onu görmüşdüm üzülü, üzgün.
Heç onu görmədim hüznü, küskün
Şair, nə qazandın mərd olmağınan!

1988

HESABAT

Dolaşdıq tarlanı, bağçanı, bağı,
Buyur, yaddaşını köməyə çağır.
Çağır tərəzini, çağır qapanı,
Çağır çağırışlarla şöhrət tapanı.
Sözdür-çəkəni yox, ölçəni yoxdu,
Yüklə, sicimi yox, örkəni yoxdu.
De ki, deməlini hələ demirəm,
İnəklər cüt doğub, qoyunlar üçəm...
Yalan at çapanda əlildi vicdan,
De ki, düzlüyündən əyildi vicdan.
De ki, işləməkdən pas atıb bu xış,
Dörd fəsil yerinə qışladı bu qış,
De ki, hörümçəklər hana toxuyur,
Naxırçı mallara qəzet oxuyur.
De ki, kəllərimiz filləri yıxır,
De ki, fil gücümüz kəltəri yıxır,
Əzmimiz ucaldıb dağ qızılları,
Südlə suvarırıq "ağ qızılları".
De ki, bunlar qalır - demədiyim bir,
Çaylar at yerinə yedəklənibdir!
Yağış ələməyə ələyimiz var,
Bulud bələməyə bələyimiz var,
Çöllər də, düzlər də dümdüz - yerində,
Gecə növbə çəkir gündüz yerində.
Var olsun- üyüdən ağız, "bu boyda",
Açıb sinəsini kağız bu boyda.
Olarlar, olmazlar yerli yerində,
Qalarlar, qalmazlar yerli yerində,
Sən deyən, mən yazan, nə desək - deyək,
Sonra da alqışlar təsdiqləyəcək:
Plan bu qədərdir, yalan bu qədər,
Talan bu qədərdir; qalan bu qədər,
Donan bu qədərdir, yanan bu qədər,
Bilməz bu qədərdir, qanan bu qədər.

Noxta bu qədərdir, palan bu qədər,
Yüyənsiz, qançısız qalan bu qədər.
Oynayan bu qədər, çalan bu qədər.
İsmətli bu qədər, "filan" bu qədər...
Söz də ki, küt düşmür, nə qədər deyir,
Əyrini də yeyir, düzü də yeyir.
Dişimiz qalmadı söz çeynəməkdən,
Böl məhsul olarmı, balam, bu qədər?!
1988

QORXURAM

Nəydi yırgalayan bir nəhəng dağı?!
Uçurumlar zamanın yaddaşı kimi!..
Ələnib töküldü dərə aşağı
Qayalar dağların göz yaşı kimi...

Ən tənha adamdır çox dostlu adam,
Yıxıldın, qaçacaq hamısı birdən.
Bir olsun - pir olsun: çıxarma yaddan,
Bir olsun - pir olsun, yapış o pirdən!

Düz yola çıxmağa çoxu hələkdi,
Bəzi oyaqları ayılmaq olmur.
Bu necə oyundu,
Necə hənəkdi?
Siçanı pişikdən ayırmaq olmur.

Dağ uçdu? Uçruldu? - Bilinmir bu sırr! –
Fitnəkar felləri deyilsə, nəydi?
Zamanın qayçısı düzü düz kəsir,
Səni əl verdiyin hansı əl əydi?

Hər sözün qulpundan yapışmır əlim,
Söz alğı-satqısı heyrətdi bəlkə?
Hardasa "olarım", hardasa "bəlim"
Əsrin lüğətində nifrətdi bəlkə!

Sən dünən beləydin, qaragöz oğlan,
Bu gün də eləsən: - təbi təlaşlı,
Böyükələr kölgəsi ünvanı olan –
Ay başı fırfıra, ay başıdaşlı!

Ağlım, bu eyhamı sənsiz kim anlar?
Sən çəşqin qafamda bir qafa da qur...
Niyə bu yıxanlar, bu yıxılanlar
Gələndə mələkdi, gedəndə quldur?!

Dərdim min olsa da sönməz çırağım,
Səsim öz səsimdən bata, qorxuram.
Şairi yalana yatan yığnağın
Özü də plana yata, qorxuram.

YAXŞILAR

Amandı, qoruyun bir-birinizi.
Qoymayın soyuya Arazı Kürdən.
Kim atdı, kim satdı birliyinizi –
Papağı gildəndi,
Qafası küldən...

Elə son anda da sonsuz güc ara,
Sən nəfəs-nəfəsə, səs-səsə gursan.
Aradan su keçdi - yağandı ara,
Alasız, talasız birliyi bir san!

Yoxsa əl tutanın yıxanın qədər,
Qorxma, yaxşılardan biri min adam!
Gəzib igidlərlə qədəmbəqədəm,
Yaxşılar ordusu yaradacağam.

Ziyasız olanlar ziyamı dandı,
Yox üzqarası "qara kütlənin".
Bir az gec inandım,
Yaxşı inandım:
Dışləri pis kəsmir ağılı kütlərin!
Amandı, qoruyun bir-birimzi!

Döyüş nə ağıdır, nə də meyxana,
Ağlaşan qatlanar, -
Qatlanan sınar!
Beş gün əlinizə düşən meydana
Kürnəş bağlayanlar yığışmasınlar!

Bu hansı ağıllı başdan başlanıb?
Bu sel görünəndən daha dərinidir.
Bu çələng taclardan uca başların,
Bu sümük xalqına hürənlərindir!

Yaltaq da alçaqdır, alçaq da yaltaq,
Çoxlan itləşdi bir yalaq üçün.

Qoyun beləsini duza, saxlayaq,
Sabah beləsinə şapalaq üçün.

Hünər zamanın da qəddini gəlir,
İgidlər ərləşir ərgən çağında.
Xəyanət selinən, yelinən gəlir,
Ədalət gələndə quş caynağında!

Amandı, qoruyun, bir-birinizi!

Qolu itənlərə qol olanların.
Çəkici, orağı qorunmalıdır,
Özgə ümidinə qor olanların
Öz ümid çırağı qorunmalıdır!

Mən də hər çağrışa dönüb baxmaram,
Önümdə dağ durur,
Arxamda dərə.
Mən də hələm-hələm bayraq taxmaram
Göyümdə göyərən göydələnlərə.

Baxın, bir baxışla kim bunu anlar,
Düşmən qılıncında - bu dost əlidir!
Təbrikə, təhrikə mahir olanlar
Güdaza verməyə səriştəlidir.

İlahi, nə çoxmuş çayır kimilər!
Ayıqlar qütbündə ayıq kimilər...

Amandı, qoruyun birliyinizi!..

4 yanvar, 1989

BU GECƏ YUXUDA

Yel kimi səyirdib mənşəb atını,
Sel kimi kükrəyib,
Sel kimi axdım.
Taxıb qollarıma quş qanadını...
Bu gecə yuxuda şah oğlu şahdım.

Günəşə, dur- dedim, - mənşiz yerimə!
Üfürüb söndürdüm ulduzları da.
Seçdim xan yerinə, əyan yerinə
Qəpikdən, quraşdan ucuzları da.

Çalalar önümdə süd gölməçəsi,
Dərələr-bal dolu ağzına kimi.
Əmrimə müntəzir, əmrimə əsir –
Cəlladdan, quldurdan, - azğına kimi...

Ağa barmağımı tuşladım - qara,
Nə desəm ağardı dediyim anda.
Kimdir bu dünyada kimliyi qalan?
Əvvəli, sonu var qara daşın da.

İştahım: ucalmaq Allah yanına!
Bir az da yuxarı, azacıq, azca!
Birdən şalı kimi də Allah yanıla,
Bir çimdik toz ollam qapazındaca!

Dağlara baxıram: gileyli dağlar...
Bir meşə yüklənir bir qarışqaya.
Bu uzaq yaxınlar, yaxın uzaqlar,
Barışa bilmirsə - heç barışmaya!

Qışqırdım, qışqırdım kişnərti sayaq,
Qapdı hay səsimi bir qadın səsi,
Kükrəyib qarışdı kükrəyən çaya
Bir adam kölgəsi, bir at kölgəsi.

Kimsə d y n n  a ır baxtımın,
"  pik  al" dey nin  z  li yoxdu.
G m ş sarayımın; qızıl taxtımın
H r Őeyi yerində,
 z l  yoxdu.

B yr md  tazı da, dovşan da sinib,
G zucu v zir , v kil  baxdım.
N  qa an t rp nir,
N  qovan dinir...
Bu gec  yuxuda Őah ođlu Őahdım!

29 yanvar, 1989

ŞANAPIPIK

Bəzən olur: daşı yeyir ağlısız insan

Şanapipik, bu adada çınqıl gəzmə sən,
Baban görən, nənən görən
məzrlər yox daha,
Yüngülqədəm çətinliklər üzləndi üzdən,
Ağırqədəm asanlıqlar
dırmandı dağa.
Bir azını qulağına ayıq başların...
Bir azını boğazına haqq deyənlərin...
Daşlar gördü:
Daşlıqdan pis ömür başlanır,
Dağlar gördü: dili dağlı dağ deyənlərin!

Bu adada insanlardan kövrəkdi daşlar,
Bu adada yox insandan insana körpü:
Bu adada-vicdanlara pərsəngdi daşlar,
Bu adada dimdiyində quşların çöpü.

Diri-diri dəfn olunur burda adamlar,
Qum ağlayır, daş ağlayır, insan ağlamır –
Burda düzlük dükənində yalan satılır,
Vicdan tacir paltarında -Vicdan ağrımır!

Burda insan yurd yerini qaldırıb göyə,
Yuva qurub, yuvasına əlləri çatmır.
Burda cəhiz qadınların ərləri köhlən,
Burda köhlən arvadların ərləri çatmır.

...Nə yaxşı ki, qulaq tutdum xoruz banına,
Nə yaxşı ki, külək səsi səsimi uddu,
Qurd da, quş da qoy çəkilsin öz ünvanına,
Bir zağa da, bir saralmış yarpaq da yurddu.

Bu dünyanın hər gücünə sorağın olsun,
Bu adanı belə gördün-hayqır, kirimə.
Daş-qaya tap, yurd-yuva qur, insafın olsun,
Şanapipik, bir də mənim yuxuma girmə...

1989

GECƏ PƏNCƏRƏMƏ DIRMAŞAN PIŞİK

Azdı ac gödənə yüz haram tikə,
Paslı dəmirləri gəmirmə nahaq
İşıqla qarnını kim doyurub ki,
Zülmətlə qarnını kim doyuracaq?
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Sanma ki, dünyanın bəxtəvəriyəm,
Yuxuda xoşbəxtəm, o da ki - yatsam.
Nahaq haqq əritsə, mənəm əriyəm,
Əsrin caynağında yumaqdı ad-san,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Hər haya-haraya zaman inanmır,
Bəlkə Allahlığı bacarmır Allah!
Çoxdandı qəlbimin çırağı yanmır,
Vallah, gözlərindən od versən, allam,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Səninçün fərqi yox hər kim çağırdı,
Qapıdan qapıya qaçmağın asan...
Mənim ürəyimə gələn ciğirdə
Fil azar, şir azar, horümçək azar,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Söyüd də dartmır suyunu almaq,
Bir quru kötüyün ədası yoxdur!
Qurd itdən süləngi, İt qurddan alçaq,
Sinəmdə yer versəm, faydası yoxdur,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Pəncərə sındıqca pişiklər artır,
Görən nə yemişik, nə yedirtmişik?
Astana yalayan pəncərə yırtır,
Yəqin çox pişiyə pələng demişik,
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik!

Elə marıtdama altdan yuxarı,
Nə var yuxanda, büdrəmək, aşmaq...
Başa başsızları başsız çıxarır,
Yeri get qabını yala, ay axmaq!
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik...

BELƏ DÜNYANIN

Mikayıl Müşfiqin xatirəsinə

Söz verdim, söz adlı dəfinə verə,
Tək bircə ölümsüz qərinə verə.
Umdum nə verdi ki, küsdüm nə verə?
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

İtirib özündə özünü dünya,
Toyların, yasların özülü dünya...
Əlim ətəyindən üzülü dünya...
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Ömrünə vay salar, vaydan utanmaz,
Saç yolub-hay salar,
Haydan utanmaz,
Günəşdən utanmaz, Aydan utanmaz,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Çaydı dəhnəsində xırsız əjdaha,
Gecəsi salamat çıxmaz sabaha.
İti bazarında atından baha,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Dağ olsan, istəsə qolunda saxlar,
Büküb bir hörümçək torunda saxlar,
Yüz illik odunu qorunda saxlar,
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Bir gözü işıqdı,
Bir gözü buzdu,
Məkrli qadındı, gülçöhrə qızdı,
Həlimdi, kövrəkdi, sərti, quduzdu...
Mən belə dünyanın nəyindən küsüm?

Ayağı altına yastıq qoyanlar,
Başının altına qumbara qoydu!
Nadanlar dünyanı qumara qoydu!
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

Olsan öz haqqının küləsi belə,
Əri öz içində, öləzi belə,
Ondan inciyənin beləsi belə...
Mən belə dünyanın nəyindən kəsüm?

1989

ƏGƏR SON NƏĞMƏMİ OXUYA BİLSƏM

Axşamdan səhərə yetdiyim kimi,
Əgər min arzumdan birinə yetsəm,
Əgər Naxçıvana getdiyim kimi,
Ərdəbilə getsəm, Təbrizə getsəm.

Əgər bu məkanda haqq əkənləri
Haqlı döyüشلərdə qalıbdı - görsəm.
Özgə torpağına göz dikənləri,
Çubuqsuz-çətənsiz qalıbdı görsəm.

Əgər şah düzündən boylansam aya,
Xətai qılıncı pilləkan olsa:
O Şahlı dünyadan şahsız dünyaya,
Şahlıq ləyaqəti yollayan olsa.

Əgər sən ayaqda başımın üstə,
Öz ana dilimi şam kimi görsəm.
Nəfəsim çırpınıb çıxsə qəfəsdən,
O şamda əriyən qəlbimi görsəm.

Əgər xoş anlarım, xoşbəxt anlarım,
Bir gödək ömürdə baxtıma yarsa,
Qəfləti yuxuma daş atanların,
Daşı öz qəbrinə qismət olarsa.

Əgər dumaların düzümü düzsə,
Yayda yaylaqlara qayıdacaqsə.
Əlim ayağımı torpaqdan üzsə,
Dilim məramımı oyadacaqsə.

Qələmim dünyaya əmanət olsa,
Gözümün işığı bir gözə töhfə.
Bir də gəlişimə zəmanət olsa –
Gəlməzdim mən belə dünyaya, tövbə!

İnam olacaqdır - dözümlü varda,
Qəmi dəm eləmək o mənə qaldı.
Bir-iki yaraqlı sözümlü varda –
Vətəndən almışdım, Vətənə qaldı.

Qoca Xudafərin! Susmaz gur suyam:
Qəddin düzəlməmiş ölsəm, bağışla.
Görüşə bilməsəm, Nursum - nur suyum,
Ölkələr içində ölkəm, bağışla!..

Əgər sən nəğməmi oxuya bilsəm...
Bir də öz gücümlə özümə baxdım.
Əgər sən nəğməmi oxuya bilsəm,
Yəqin ki, bunları oxuyacaqdım...

1989

QAÇMA MƏNDƏN

Məndən qaçma, quzu ceyran,
Məndən qaçmağa nə var ki?
Dərdimi qan, dərdimə yan
Məndən qaçmağa nə var ki?

Ovçusuyam tələm yoxdur,
Tək yolçuyam, Lələm yoxdur.
Sözümə tən qələm yoxdur,
Məndən qaçmağa nə var ki?

Nur zülmətsiz haçan oldu?
Zülmətdən nur içən oldu!
Ürəyimdən qaçan oldu...
Məndən qaçmağa nə var ki?

Bu zamandır, gərdişi var.
Didmə, qurma vərdişi var.
Süd dişi var, qurd dişi var,
Məndən qaçmağa nə var ki?

Dağma duman deyiləm,
Bağına tufan deyiləm,
Qaçsan da qovan deyiləm
Məndən qaçmağa nə var ki?

1989

GÜZƏŞT

Bir çaydan su içir güzəşt də, qəsd də,
Od da var, buz da var insan qanında.
Kimi söz acıdır qızıl qəfəsdə,
Kimi qum sovrur söz xırmanında.

Hər üzə güləni tanımaq olmur,
Güzəştə gedənlər mərd oğlu mərddi,
Söz yamaq götürmür,
Söz yamaq olmur
Söz Sözə çəpərdir, söz sözə bənddi.

Günah çamırında ağnayana bax,
Onun da baxtına günəş doğulur.
Neçə ağıllıya dedi bir axmaq,
"Qəbahət doğuldu – güzəşt doğulur".

Qulağı kar olun hin harayına,
Tülküyə borcumuz hörmətdi-dedi.
Düşdüsə bir sürü bir qurd payına –
Bunun da adı var - "qismətdi" - dedi.

Dünən ön sırada gördüm əzəni,
Fərqi nə varmadım, güzəştə getdim.
Üstümə çəmkirəm Ayızadənin
Burnuna vurmadım, güzəştə getdim.

İnadda yüzəmsə, güzəştdə minəm,
Öz əlim pis qazmır öz məzarımı.
Bu xalqa ömürlük tapşırın mənəm
Dərə məzarımı, düz məzarımı.

Yol kəsən, ev yıxan güclüdən uzaq,
Gücsüzlə oyunda güzəştə getdim.
Bu da var: kölgəmi gəmirən alçaq
Quyruq bulayanda, güzəştə getdim.

O qədər güzəştə getdim, bu haqqı
Çox azlar yenə də çox az bildilər.
Ayağım altında qədim torpağı
İndicə sərilməmiş palaz bildilər.

Babam da beləcə, atam da belə
Toruna düşənə güzəştə getdi.
Torundan qaçana güzəştə getdi,
Yelə bağışladı yel aparanı.
Selə bağışladı sel aparanı.

O qədər güzəştə getdim, axırda
Palazım dartıldı ayağım altdan.
Yox, daha torpağa yenmək vaxtıdır.
Qəzəbim, nifrətim, bərk yapış atdan
Bəxşişim, güzəştim, daha düş atdan...

2 yanvar, 1990

DÜNYA DÜZƏLMİR

Böyük Mirzə Cəlilə

Ömür də tükənir, söz də tükənir,
Başımın altından yastıq da qaçır.
Əllərdir uçuran, əllər tikəni,
Çölümdən yaz qaçır, yazlıq da qaçır,
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Kimdənsə tez durub kimin uşağı
İtinə daş atıb beş yüz il qabaq.
Kimin dəyirmanı, kimdən aşağı...
Bunları yerində kim oturdacaq?!
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Tərəfsiz tərəfdə düz oğlu düzlər!
Tərəfgir tərəfdə silah, qan-qada!
Çayını itirən mavi dənizlər
Çırpınıb, boğulur göz qabağında.
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Kiminsə dünəni qəbirsiz qalıb,
Kotancı babası dəmirsiz qalıb,
Körükçü atası kömürsüz qalıb,
Xəmrəsi, urvası xəmirsiz qalıb
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Mən təkdim, cüt oldum: təkləndim yenə,
Özüm yük çəkərəm,
Özüm də yükəm!
Baxsam "döz" deyənə, "döz" deyilənə
Ağzımdan qapılar öz halal tikəm,
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Gedir yal davası, sümük davası,
Gedir vurhavurla çəpik davası,

Gedir milyonçunun qəpik davası,
Çürük fikirlərin çürük davası...
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

"Mənəm" deyənlərin məni görünmür,
Əli tətikdələr, özü hədəfdə,
Azmış ağılların çəni görünmür,
İtmiş, itirilmiş başlar kələfdə!
Dünya düzəlmir ki, düzəlmir, baba!

Hələ bu dünyanın qeylü-qalı çox,
Bilməm zəhəri çox, yoxsa balı çox.
Ços verdim özümə bu sualı çox,
Ərzin nadanından ağsaqqalı çox!
Bəs niyə bu dünya düzəlmir, baba!

1990

TƏSƏLLİ

Hələ ömrümüzün nə yazı olub;
Hələ bu dünyada nə yaşamışıq.
Bizim payımıza çatası olub
Təsəlli bir qaşığı, ümid bir qaşığı.

Demə ki, ömrümüz keçdi yandan,
Biz yenə ümidli günlər yarıyıq.
Biz ki gələcəyə inam sarıdan
Dünyanın ən varlı adamlarıyıq!..

Yanvar, 1970

BU ŞEYTANLAR

Böyük Cavid oxuyarkən

Yer üzündə hər nə qədər insan yaşar,
Yer üzündə o qədər də şeytan yaşar,
Hər düyündən, hər müşküldən hali
şeytan,
Yolçu şeytan,
Sülək şeytan,
Ala şeytan!
Onu insan doğmayıbsa,
Hardan belə bu qədərdir?
O, su üstə üzən quru,
O, quruda su qədərdir.
Şeytan almaz insan dərsi,
İnsan alar şeytan dərsi,
Şeytan işi düzün tərsi,
Tərsin düzü olmur, olmaz:
Onu gəzən yolçu olar,
Qismətində uğur omaz.
Başdan aşar "səxavəti",
Bizdən bizə pay gətirər
pay aparar,
Vay aparar, vay gətirər;
Qəlbimizdən çıxıb gedər məqamında,
Böyüklərə yük daşımaq məramında.
Didib tökər ağlımızı,
Orda hamar cığır görsə,
Eşləyib quyu eylər,
Bir balaca çuxur görsə,
Sinəmizdə bayquşlara yuva qurar,
Bircə şaxı sınımış görsə,
Şax gəzinər, şax oturur,
Ac-yalavac qurd-quş görsə.
Çöl dünyası daha geniş, daha böyük;

Daha ağır çəkdiyi yük,
Özü darta, özü saxlar.
Kürsülərə can atanı;
Özü açar, özü bağlar.
"Qara şeytan", "sarı şeytan",
"Ala şeytan", "Bala şeytan".
Cəmiyyəti yaradanı.
"Alda-verdə" səriştəli,
Hər yerdədi, hər işdədi.
Heç yerdədi, heç işdədi.
Bu gün yaşa, bu gündədi,
Keçmişə köç keçmişdədi.
Alqış alar, çəpik satar
"Üç qəpiyə", "beş qəpiyə",
Satar şöhrətpərəstlərə,
Satar mənsəbpərəstlərə,
Satar yalanpərəstlərə.
Bu şeytanlar kəsə-kəsə
Əlimizlə əlimizi,
Dar ağacı qurğuları
Çəkib yığar qəlbimizə;
Elə qurar dilimizi,
Hər kəs özü
ölümünə fitva verər.
Elə burar əlimizi,
Hər kəs özü cəllad tapar,
Cəlladına özü iti balta verər.
Bu şeytanlar:
Qonşu şeytan qəlbindəki şeytanlara
Yol axtarar, tapar yolu;
Bu da şeytan, şeytan oğlu,
O da şeytan, şeytan oğlu,
Bu da oğru, o da oğru;
Bu da quldur, o da quldur.
Bu yol, qardaş!

Şeytanların
ünvanından gələn yoldur,
Bu yol, qardaş!
Şeytanların yuvasına gedən yoldur,
Vallah, qardaş,
Öz qəlbində özünə yer qalmayacaq,
-Belə getsə şeytanların
Bu artımı. Bir qulaq ver:
Arxamızca şeytanların hürüşməsi
Qurtardımı!!!
mart, 1991

YOXDU

Bu ocaqda söz alışqan,
Alışan var, yanan yoxdu.
Bu saman ki, saxlamışıq,
Yiyə duran zaman yoxdu.

Dedim qurban şirin dilə,
Yatdımı bir şerim dilə?!
Şirin dildə şirin dilək,
Şirinliyi duyan yoxdu.

Söz qanmaz ki, şeşələnir,
Söz küllükdə eşələnir.
Mın dərdim var - rişələnir,
Bircəsini qanan yoxdu.

Bu yol ki, düşdüm ağına,
Dartınır "ölüm dağına",
Düşdüm ümid sorağına,
Hay verən çox, hayan yoxdu.

Daşdan-kəsəkdən yazıram,
Çəndən-çiçəkdən yazıram,
İtdən-pişikdən yazıram,
Heç fərqiñə varan yoxdu.

Harda yoxam, harda varam,
Qərarımda biqərarəm;
Nəyim halal, nəyim haram,
Yoxdu, şərh-i-bəyan yoxdu.

Sözümü yordum bu yolda,
İzimi yordum bu yolda,
Dözümü yordum bu yolda;
Dözümə də güman yoxdu.

mart- aprel 1991

NƏĞMƏ

Millətyolu- haqqın yolu,
Ucal, millət bayrağı.
Vətən andı xalqın yolu,
Yaşa, Vətən torpağı.

Xoş sabah sorağında,
Keşikdə durmalıyıq.
Qaıldan, qandaldan uzaq
Bir dünya qurmalıyıq.

Səslər bizi el səsi,
Səfərbərik, səfərbər.
Gözümüzdən doğulub
Duru, aydın səhərlər.

Dağı-daşı titrədər
Harayımız, hayımız;
Nəğmələrə qanaddır
Dənizimiz, çayımız.

İşıqlansın ürəklər,
Qəlbimizin şamından!
Səadəti pay verək,
Yer üzündə hamıya.

Oyan, qalx, Azərbaycan!
Taleyinə yaxşı bax.
Bu torpağı yaşadan
Ayıq başlar olacaq.

Hayqır, Araz sədası!
Titrəsin Ağrı dağı.
Öyrədək özümüzə
Özünə qayıtmağı.

YOLÇU, YOLUN HARADI?

Yolçu, yolun haradı?
Qoşulum sənə bəlkə!
Birləşib çıraq olduq
Yolu itənə bəlkə?

Mən keçmiş i tiridim,
Sən sabahı bəlkə də.
Qarışdırıb bölərik,
Bu günahı bəlkə də.

Duru gözlər bulandı,
Daha duru nə var ki?
Yaman gözdən gizlənən
Neçə qərinə var ki?

O mənəm - sən adında,
Qırıq daşa söykəli,
Dağında yad buludlar,
Bağında yad heykəli.

Arxamda lay-lay duran,
Divarlar aşdı lay-lay.
Oduna isindiyim,
Qadın ülfəti-laylam.

Ayrı yoldu söz yolu,
Quyruq olmaz heç yola,
Əyrini də çəkməz o
Əyri yola, kəc yola.

Öndə nəyim yəhərli,
Arxada nəyim qalıb.
Gir gizlən ürəyimdə,
Bircə ürəyim qalıb...

1991

ZAMANA ALDANAN BÖYÜK YAZIĞA

Belə çoxunuzu aldatdı zaman,
Gülüb, arxamızca daş atdı zaman.
Sonra da "gözümdən itilin", - dedi.
"İtirin keçmişi, itirin", - dedi.
Aldatdı beləcə aldatdı zaman,
"Şər" - deyib, özünə əl qatdı zaman.
Tutaşmaq öyrətdi, söz dura-dura,
Əyilmək öyrətdi, düz dura-dura.
Qardaş qardaşına atdı - yenilik!
Nəvə babasını satdı - yenilik!
"Hər yeni səhərə yeni göz açdıq",
"İşdən qayıdanda ünvanı çaşdıq".
Qara siyahıya düşdü çən-duman,
Köhnə çay, köhnə arx, köhnə dəyirman.
Dedik ki, zamanı qabaqlayaq biz,
Ona çatmayanı ayaqlayaq biz.
Çölləri şumladıq vaxtından qabaq,
Dən səpib, suladıq vaxtından qabaq.
Doğdu inəklər də vaxtından qabaq,
Buzovlar böyütdük vaxtından qabaq.
Boşaldı təknəmiz vaxtından qabaq,
Təzəmiş, köhnəmiz vaxtından qabaq...
Batdı dövlətimiz vaxtından qabaq,
İtdi şöhrətimiz vaxtından qabaq,
Yenə də qışqırdıq: sabah bizimdir!
Sabaha tuşlanan silah bizimdir.
Yaxşı boyürənə ol çaldıq - alqış!
Yaxşı alçalana alçaldıq - alqış!
Ucaldı heykəlin bu çağda, belə
Camiş heykəlini bərk saxla, belə
İndi yıxılmağın çox asan olar
Çətin yıxılanı durğuzan ola,..
Səni hiyləgərcə aldatdı zaman,
Sonra boğazına ip atdı zaman,
İp atdı, sürüdü haraya gəldi,

Nə Tanrı, nə bəndə haraya gəldi.
Əlimiz öyrəndi boyaqçılığa,
Dilimiz öyrəndi boyaqçılığa;
Qırmızı boyadıq bütün rəngləri,
"Qırmızı" soy adı bütün rənglərin,
Adım dəyişdik bütün varlığın,
Kəşf etdik "Qırmızı bəxtiyarlığı",
Qırmızı boyandı hər gümanımız,
Qırmızı parçadan üst köynəyimiz,
Qırmızı parçadan alt tumanımız...
"Qırmızı" ağıladaq, "qırmızı" güldük.
Qurd kimi uladıq, İt kimi hüddük.
Zülmət gözümüzü tutduğu halda...
Söz açdıq işıqlı gələcək haqda.
Aldana biləni aldaldı zaman,
Sonra arxamızca daş atdı zaman,
Hər evə rəhbərin nəfəsi gəldi,
Nəfəsilə birgə qəfəsi gəldi,
Bu gün hər mədhinə yasin oxutduq
Yer qazıb, dəfn etdik əməlli-başlı.
Məni də qələmim atəşə tutdu:
"Sən də çox aldandın, ay ağılı çaşqın,
Çoxun dəfn olundu, çox azın qalıb,
Qalıbsa, bir ağız avazın qalıb".
İndi də bir qeyri haldadır zaman,
Aldana biləni aldadır zaman.
Kiməsə küləşdir, samandır zaman,
Kiməsə axçalı dövrəndir zaman.
İndi də zamanı yaşadan bizik,
Aldadan biziksə, aldanan bizik...

8 aprel, 1991

DALIMCA GƏLMƏ

Ta mənim dalımca gəlmə, əzizim,
Bir şöhrət çəhlimi tap, qoşul ona.
Çətin cığırımız yollaşa bizim,
İz tapaq bir məslək qonşuluğuna.

Sabahın sədası bu gündən gəlir,
Taledir quruda tapdığı qayıq.
Əvvəlin sonu yox, sonun əvvəli,
Sən mənim dalımca daş at da, qayıt.

Göyün hökmü ola,
Yerin imzası,
Mən özüm istəsəm - dalımca gəlmə.
Doğrunun diktəsi, şərin duası
"Dalımca gəl desə",
dalımca gəlmə.

Yedəkdə nərin də nərliyi itir;
Neçə çubuq yeyir bir tikan üçün.
Əsrin günahları gözümdə bitir,
Mən kiməm, nəçiyəm bu məkan üçün?

Var təkan verəni cəhdin, həvəsin,
Bir gözəgörünməz köməyindədir,
Səni yedəyində aparən kəsin
Özü də kiminsə yedəyindədir.

Mən ki yer eşmədim yola çıxmağa,
Çəkməyə öz yüküm bəs eylər, atam.
Mən öz cığırına özüm sığmaram,
Nə rəva, sığmaza sığmazı dartam.

Noxtası quşquna bağlı yol gedən...
Sonrası? - Beləcə adət, öyrəniş!

Sonrası? - Ləyaqət gedər əlindən,
Sonrası - alçalış,
Sonrası! -hər iş...

Yoluna yol verməz duman da, çən də,
Özün öz yoluna özül olmasan;
Arxadan gələn də, öndə gedən də,
Ortada qalan da özün olmasan.
Sən mənim dalımca gəlmə, əzizim.

19 iyun, 1991, Quba

İBRƏT - NİFRƏT MUZEYİ

Sən dünyaya göz açdığın bu diyarda,
Ünvan gəzdim.
Soraqladım, açıq gəzdim,
Pünhan gəzdim,
Tanımayan tanımadı,
Tanıyanlar baş buladı,
danışmadı.
Elə itdin, elə batdın, bu torpağa
Bircə çimdik külün belə
qarışmadı.
Qapısını açdığın bir dost evi yox,
Qardaş, bacı, qohum yoxdu,
Tanış yoxdu, simsar yoxdu;
Atan-baban tapşırılmış
Heç naməlum məzar yoxdu,
İzin-tozun saxlamağa
Bir zağa yox, bir kaha yox, mağara yox,
"Vardı" – deyən bir dəli yox, bir səfil yox,
Avara yox.
Nə nəvən var, nə nəticən, nə kötükcən olacaqdı;
Bu tarixi. bu ibrəti yad edəcək
Yadıcalar olsa haqdı.
Qanı-canı bahasına
Gözlərinə baxanların çoxu deyir:
gözün dörddü,
Baş kəsəndə, ev yıxanda
Dördünü də birdən örtdü.
Deyirəm ki, gözlərinin.
biri hərdən Ədaləti, haqqı görüb,
O, alqışa susayanda xalqı görüb –
Bu məqamda taxta çıxıb əmr edirdi:
"Hər nə bəddi, hər nə sərtidi,
Hər nə xoşdu, hər nə boşdu..."
Hökmün sonu:

Yenə "haqqı" düzləməkdi,
Yenə üzdə olanları üzləməkdi;
Bu yol - döngə, yarğan-uçrum
Bir də, bir də olmayacaq.
Bircə anlıq düşünəsən ibrət üçün,
Dörd gözünə, dörd mil azdı -
Nifrət üçün.
Varlığından nə qalıbsa,
Nə eşidib, nə görmüşəm -
Çevirirəm birər-birər:
Xəyalımda "sənə layiq".
Ev muzeyi düzəldirəm,
Girəcəkdə: bədənsiz baş,
Qılınc tutan bədənsiz əl...
İçəridə: Baş cəlladın şəkli başda,
Sonra gəlir: əmrə hazır cığırdaşlar.
Sonra galir: "Qəbristanı dönən şəhər" -
Bir xəndəyə kürəklənir
Əli yoxlar, gözü yoxlar,
Başı yoxlar...
Sonra gəlir: gülləbaran!
"Xalqa düşmən xalq kütləsi!"
Altda yazı:
"Xalqa düşmən olanlara xalq cəzası".
Sonra gəlir: "Uzaq Sibir mənzərəsi".
Doğranılmış göy meşədə boz kötöklər...
Kötöklərin dibindəcə boş qəbirlər...
Başda yazı:
"Əvvəlcədən bağlanmış müqavilə" -
"Sibirdən Bakıya qardaş töhfəsi"
"Yeni sakinləri gözləyir Sibir".
Sonra gəlir: Kremldən gələn səslər.
Baş cəlladın teleqramı:
"Xalqı xalqdan qoruyana dost salamı!"
Sonra gəlir baş cəlladın məktubları:
"Qızıl sözlər guşəsi..."

Mən görməzdim o muzeyi,
Mən girməzdim o muzeyə,
Bacarmadım.
Yox, o muzey mənə çoxdan,
Çoxdan tanış,
Bundan böyük. bundan doğru muzeyini
Heyf, tarix saxlamamış.
Ha istədim o muzeyin qapısından
Pünhan keçəm, - bacarmadım.
Gözlərimi yumam keçəm, -
Bacarmadım,
Bircə düyün, yapışmağa bir əl yeri –
Bir anlığa səni, səni xilas üçün Tapılmadı.
Rəğbət üçün, rəhmət üçün,
Dəqiqəlik bir yas üçün Tapılmadı.
Sənə yazıq,
Sənə bədbəxt,
Sənə sarsaq, sənə harın,
Sənə sərsəm
Demək üçün.
Bəlkə elə günahısan
Səni doğan bir millətin,
Ha istədim xilqətə yad xilqətinə
Bir ad verəm: - alınmadı.
Mirqəzəblik sənətinə
Bir ad verəm: - alınmadı.
İmanımı, gümanımı
Vəkil tutdum, alınmadı.
Vicdanımı vəkil tutdum, Alınmadı.
"Karsız" dedim, alınmadı,
"Görsüz" dedim, alınmadı.
Bir zağan yox, bir kahan yox,
Mağaran yox,

Kimsənən yox, simsarın yox.
Əqrəban yox!
Məzarın yox, sarayın yox, xaraban yox!
Dən axtardım,
Çürük bir dən:
Öləziyən xətirədə
Bitsə birdən...
Əl bu günü,
Dil dünəni silkələdi, -
Görünmədi.
Söz daş oldu,
Daş mələdi görünmədi.
Hara yazaq bu yazını,
Kimə deyək bu deyimi?
Bu muzeyə nə ad verək: -
İbrət-nifrət muzeyimi?..

GÖY ALTINDA, YER ÜSTÜNDƏ

Bu dünya ibrətdi, bu dünya dərstdi,
İtirən uduzur,
Götürən udur.
İnsanın varlığı quruca səsdı,
Sonu da qafəsdi... Sonrası yoxdur.

Dağ aşar, çay adlar insan qədəmi,
Bir qaçmaq olmayır söz gürzəsindən.
Vaxt olur götürüb kağız-qələmi,
Qaçmaq istəyirəm Yer kürrəsindən.

Bu göy Allahındır,
Bu Yer Allahın,
İnsana pay verdi - didişmə düşür.
Allahı dananlar Allaha yaxın,
Allahı sevənə gor eşmək düşür.

Doğudan Batıya yol uçub deyən,
İnsandan-insana yol gözə dəymir.
Kimsə, deyirlər ki, yol tapıb göyə,
Dəymir gözlərimə möcüzə, dəymir.

Əl verib, əl tutmaq nə dəb, nə vərdiş,
Əl tutan bir isə, əl kəsən min-min.
Əkindi, səpindi, biçindi, vərđi,
Torpaqdı mayası mənim şerimin.

Yada mərhəm deyil hər yadda qalan,
Var kürsü "dahisi", yığnaq "dahisi".
Dahilər - hər sözü bir dağ, bir qala
Cahillər- dağıtmaq, yıxmaq "dahisi".

Əməl muzeyidir insan yaddaşı,
Ad ki həkk olundu - şöhrət daşı var.
Torpağın üstündə bünövrə daşı,
Torpağın altında əhlət daşı var.

Tale bir xoş ömrü çox gördü mənə,
Tikan da əkilməz qəbrimin üstə;
Ha qovdum özümü mən öz zirvəmə,
Ha qovdum... dərd yığdı dərdimin üstə.

Torpağa söykəndim - gücüm dağ gücü,
Torpaqdan üzöldüm - çürümüş dənəm.
Mən halal zəmiəon bərəkət biçib,
Haram xirmanında döyə bilmərəm.

Qaçana çatmırıq, çatmaqda nahaq,
Uzaqlar uzaqdı, yaxın görünür:
Bu gözdən o gözü görmürəm daha,
Gözümün içi də yaxşı görünür.

Torpaqsız, bu yurdda min bölgü olur,
Böyüyən iddiam - bəlkə də sonum!
Ey atamın ruhu, mənə həyan dur,
Quş olum, bir kola, bir daşa qonum...

Nə göydə göyüm var, nə yerdə yerim,
Yolçuyam Yer ilə Göy arasında;
Haradır mənzilim - hələ bilmirəm,
Taleyin tay-təkər arabasında...

4-5 mart, 1991

NECƏ YAŞADIMSA...

Heç nə qalmayacaq, bilirəm, heç nə;
Nə şöhrət çələngi, nə şöhrət tacı.
Vida deyəcəyəm Vətən mülkünə
Gözləri yumulu, əlləri açıq.

Nə əkdi, nə dərdi şair əllərim?
Gözləri yumulu getməyim haqdı:
Bəlkə gördüyümə şahid əllərim
Oyub gözlərimi oyadacaqdı.

Səhərlə göz açdım, axşamla batdım,
Şax durdura qəhrəman heykəli kimi,
Dünyaya gözləri yumulu baxdım,
Dünyanı görmədim görməli kimi.

Sinəmdə od tutdu söz yığın-yığın,
Əllərim dil gəzdi bu lallıq üçün.
Ümid çıraqları yandırmadığım –
Əllərim açıldı halallıq üçün.

Heç nə qalmayacaq, bilirəm bunu.
İtsə nə fərqi var,
Qalsa nə fərqi.
Bir ömrün nə dəmdə puç olduğunu
Anlayan olmasa... olsa, nə fərqi.

Hər "mənim" dediyim mənimmi?
Çətin!
Yüz ara, min axtar... pisi mənimdir,
Dünya ocağında bişən nemətin
Tüstüsü mənimdir,
Hisi mənimdir.

Axmaqlar eləcə axmaq qalacaq,
Onlar da baysı: göz yummağımın.

Mənə düyününü açmaq qalacaq
Yalan yumağının, düz yumağının.

Mən alıb satmadım sabahlarımı,
Nəyəmsə, sən məni onda da ara!
Gizlədib gözümdə günahlarımı
Göz yuman olmadım göz yumanlara.

Bu daşa-torpağa mən səcdə qılıb,
Eldən pay aldım,sa, elə payladım.
Bir üzdə buz gördüm, bir üzdə qılıq, -
Necə almışdımsa, elə payladım.

Bu ürək - Vətənim, bu ürək - Ölkəm,
Nə pislik tanıdı, nə kin, nə acıq.
Necə yaşadım,sa, elə də ölləm:
Gözləri yumulu, əlləri açıq...

28 aprel, 1991

YOL AYRICINDA SÖHBƏT

Mən özüm bilirəm nəçiyəm, nəyəm;
Tikdiyim bu daxma, hördüyüm budur,
Odası tərtəzə, odu köhnəyəm,
Əlimdən bu gəlir. gördüyüm budur...
Beşi xoşlasa da, biri xoşlamaz,
Sinəmdə buz yanar, canlı qışlamaz,
Qələmim ot biçməz: küləş xışlamaz;
Məni bağışlayan olarmı? –
Çətin!

Özümdən danmışam öz günahımı,
Nə qədər xeyrimiz, şərimiz qalıb;
Dərsiz yox, bölüşəm könül ahımı,
Bircə soyulmayan dərimiz qalıb,
Soyun dərimizi, soyun, yaşayaq,
Beş günlük ömürdü, qoyun, yaşayaq,
Qurd ola bilmədik, qoyun yaşayaq,
Məni bağışlayan olarmı? –
Çətin!

Talelər dayaqsız dayaqlar üstə;
Bir qəlbi göynətmir min tale dərdi;
Tüstülü, tüstüsüz ocaqlar üstə
Aşları buğlanan biganələrdi.
Mən ki, hər ölənlə ölə bilmirəm,
Mən ki, bölünməzi bölə bilmirəm.
Üzü dönüklərdən dönə bümürəm.
Məni bağışlayan olarmı? -Çətin!

Demədim kimə "şah", kimə "yetimsən",
Bu qara millətin, bu ağ millətin,
Dedim ki, yemini Allah yetirsin
Ağlı gedəninə calaq millətin!

Payını it qapar maymaq millətin!
Yamaq millətlərə, yamaq millətin!
Qadını ər doğmaz qorxaq millətin!
Məni bağışlayan olarmı? –
Çətin!

Dünənim, bu günüm ayağım altıda,
Baxıram: üffiqdə sabah görünür,
İnsandır çıxaran insanı yaddan;
Sabahın əlində silah görünür,
Sabahın dilində silah səslənir,
İlahi, nə böyük günah səslənir:
Şair dodağında bir ah səslənir:
Məni bağışlayan olarmı? -Çətin!

23 may, 1991

ƏGƏR MƏN ÖZÜMLƏ ÜZ-ÜZƏ GƏLSƏM...

Bu dünyada, o dünyada, hardasa bir gün
İkiləşir, özü ilə üzləşir insan.
Bir yaxşı bax; nəyi çatmır bütövlüyünün?
Gərək özün öz qarşında ufanmayasan.

Günü sabah mən özümlə üz-üzə gəlsəm,
Məni mənə üzləşdirən qüvvədir - haqdan.
İkiliyə bir tel olsa ikicə kəlməm
Qorxum yoxdu bu sınaqdan, bu olacaqdan.

İlk baxışdan tanımasaq bir-birimizi,
Ortaqlıqda at oynadar vicdanı yanan!
Biz əkməsək, biz dərməsək birliyimiz:
Yalanımız doğru olar,
Doğrumuz yalan.

Bir səs deyir:
Ayıq ol ki; sürüşkəndir əsrin aşrımı,
Hər ağrı da, hər ləzzət də sənindi, ancaq
Bu əməllə əlin bircə düyün açdımı
Udsan, quru səs udarsan quru ədanla.

Bu gündəndən sabahına nə dartır gəmin,
Bircə bellik su açdınmı qurumuş arxa?
Qafasına çətin sığa ağıldan kəmin;
Bəd əməldən uçrum qalır, ağıldan arxa.

Qəbahətli eynilərdi çox üzləşənlər,
Nadanları tutaşdırıb zövq alan azmı?
Bir ayı məşqi ilə qalib çıxsa şər,
Bunu yalnız şərəfsizlər alqışlamazmı?

Etirafdır etibarın bünövrə daşı,
İçimizdə beçə verən güvədi, qurddu,
Bir yalançı heykəli var hər addımbaşısı,
Topdağıtmaz qalaları yalan uçurtun.

Bu vəsiyyətlər! Bu, özündən özünə məktub!
Varlığı yox, "var" – desə də beləsi, vallah.
İkiləşsək "mənim" - biri ölümə məhkum,
O biri də öz-özünə öləsi, vallah!..

6 sentyabr, 1991

**YA RƏBBİM,
BU DÜNYA SƏN QURAN DEYİL**

İnsandan insana körpümüz sınıb,
Ya rəbbim, hamımız sənə sığınıb.
Özünü özündə itirib insan.
Didişmə dişləri bitirib insan.
İçdiyi zəhərdir, qusduğu zəhər,
Qəhəri bəhərdir, bəhəri qəhər.
Ya rəbbim, bizlərə qaytar bizləri,
Şeytan qulağında axtar bizləri,
Tələsi yoxların cələsi işlək;
Cələsi yoxların tələsi işlək;
Çaparlıq istəsək - yolumuz kəsik,
Qılınca əl atsaq - qolumuz kəsik.
Ya rəbbim, əl açdıq, tut əlimizdən,
Çıxmasın bu doğma yurd əlimizdən.
Sən bizi kiçiklər kinindən qoru,
Fil tutur, şir tutur hörümçək toru.
Ya rəbbim, adilsən, hifz elə bizi,
Halal ocaqlara üzv elə bizi,
Gör harda, gör necə Məcnunuq hələ,
Qəbir qazmağınan məşğuluq hələ;
Külüng də bizimdi, torpaq da bizim,
Batmış da, yatmış da, oyaq da bizim.
Yalanı tuş elə öz ünvanına,
Özün çox nahaqqı haqq divarıma.
Hələ mürgülüyük, xeyli mürgülü,
Zurnalı, qavallı, neyli-mürgülü.
Hələ öz içində batanımız çox,
Düşmənlə laylasına yatanımız çox.
Hələ qoltuqlara sığan nə qədər,
Hələ töküləni yığan nə qədər.
Yolu çox genişdir gedər-gəlməzin,
Ağlımız bu yolla gəlsin-gəlməsin?
Bu gəliş nə gəliş, Bəllisə sonu?

Bu gediş nə gediş? Kim qovur məni?
Ya rəbbim, xəlbirlə lovğa "mənləri",
Ələyib sovur da bölünənləri,
"Bizliyə", "sizliyə" bölünənləri,
Dağlıya, düzliyə bölünənləri,
Keçir ələyindən lovğa "mənləri",
Keçir bölünməklə Öyünənləri.
Çoxluğa sədd olan "azlığı" uçur,
Çoxluğu azlığın üzərində qur.
Kimdir qıl verəni fəndgir azların?
Kimdir yaradanı yaramazların?
"Əhdini cəhdinə girov qoyanlar?!"
Adım deməyə, deyək ki, "onlar" ...
Gəlir qulağıma bir səs dərindən:
"Qoru sən özünü həndəvərindən!
Bir dinlə zamanın sevdiyi səsi:
Tülkü qaqqıltısı, qurd mələrtisi"
Ya rəbbim, sən qaytar bizi bizlərə,
Cala boz günləri ağ gündüzlərə,
Nə qədər itik var, -MİN artıq tapan,
Naxırsız naxırçı, sürüsüz çoban!
Qarışıb: xalq kimdi, Xalqı çapan kim!
İşıq paylayan kim, işıq qapan kim...
Bu necə yuxudu... ayılmaq olmur,
Qaçanı qovandan ayırmaq olmur...
Nə qədər qaçacaq bu qaçan yazıq?
Nə qədər qovacaq bu qovan yazıq?
Ona "qaç" deyiblər - qaçır beləcə,
Buna "tut" deyiblər - qovur beləcə...
Ya rəbbim, mən sənə olanı dedim,
Azacıq yadımda qalanı dedim.
Bizə qalmayacaq nə bizə qalsa,
Dağ dağa qovuşsa, düz-düzə qalsa,
Qalan dərdimizi yükləsək əgər -

Kəl olsa, nərsə olsa - qəddi əyilər.
Ya rəbbim, arabir düş yanımıza,
Arabir ölçü qoy vicdanımıza.
Harda dinimiz var,
İmamımız yox,
İmana gəlməyə gümanımız yox;
Gəlsən tufanla gəl, Tufanla qayıt,
Bu yeri, bu yurdu səhmanla, qayıt...
Ya rəbbim, bu dünya sən quran deyil.
Qudurğan sən görən qudurğan deyil,
İndi quduranın altında yatır...
İndi qudurğanlar uzun ömürlü,
Meymunlar yenə də ağacda yatır,
Fağırılar yenə də quzu Ömürlü...
Ya rəbbim, sərhədlər sən görən deyil!
Bu sədlər, bu dünya sən hörən deyil.
Adını, soyunu dəyiş dünyanın,
Odunu, suyunu dəyiş dünyanın,
Yolunu, yönünü dəyiş dünyanın,
Ya rəbbim, bu dünya sən quran deyil,
Fəzada yerini dəyiş dünyanın...
1991

ATA MİLLƏT, ANA MİLLƏT, AĞLAMA

Pəncərəni külək döyüb ağlasa,
Eyvanına quşlar qonub ağlasa,
Ürəyini nalən yonub ağlasa,
İçində yan, ağı deyib, ağlama,
Ağlamağın yeri deyil, ağlama.

Bu döyüşdü - əzilən var, əzən var,
Ölüm hökmü qolluğunda gəzən var;
Burda "bizik", nə "mən" vardır, nə "sən" var.
Yox, ağlama, ana millət, ağlama!
Qorxuram ki, sənə millət, ağlama.

Hayqır, könül, bundan betər çağ hanı?
İnsan yanır, torpaq yanır, dağ yanır.
Bacım, indi ağlamağa vaxt hanı?
Qardaş deyib, yurddaş deyib, ağlama!
Ağlamağın yeri deyil, ağlama.

Əyilməkdir ağlamağın tərs üzü,
Dərdi dartıb üzməyəni dərd üzür,
Ağlayanı tez də tapır dərd-hüzür,
Bəlkə Tanrı belə yazıb, ağlama.
Səsini boğ, millət qızı, ağlama.

Bu torpağın son qurbanı mən olsam,
Öz odumda yanıb külə tən olsam,
Eldən ötən güllələrə dən olsam,
Ata millət, oğul, deyib ağlama,
Ağlamağın yeri deyil, ağlama!
3 mart, 1992

BİZİ VƏTƏN ÇAĞIRIR!

İndi bizim ölümlə,
Çarpışan çağımızdı.
Ölümün boğazından,
Yarışan çağımızdı.
Ölümlə tərcümansız
Danışan çağımızdı.
Qılınc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Bu, ölüm - qan yoludur,
Ölümdən, qandan keçir.
Bir qolu da qıvrılıb
Azərbaycandan keçir.
Dövrən bizdən bacalır,
Şöhrət bizdən yan keçir.
Qılınc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Bu yolda əyilənə:
"Ölüm haqdı", - deyirik.
Əbədi məzarımız
Bu torpaqdı, deyirik.
Vətən göyü dəyişməz
Göy bayraqdı, deyirik.
Qılınc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Bu, səhra məhkəməsi,
Bu, onun qərarıdı:
"Bircə addım arxada
Son ümid divandı!"
Bu yurdda yaşamağa
Haqqı yox, - fəraridi!"
Qılınc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!

Gücünə qəzəbini,
Zəhmmini də qata bil,
Düşmənin marlığında
Pələng kimi yata bil.
Bu dağları baba bil,
Bu daşları ata bil!
Qılınc qap, Vətən oğlu,
Bizi Vətən çağırır!
Bizi Vətən çağırır!!!
20 may, 1992-ci il

ƏSGƏR OĞUL

"İgid əsgər, möhkəm dayan"
Ş.Əli Zamanlının oxuduğu mahnıdan

Sən bu yurda söykəlisən, bu yurd sənə,
Keşiyində dursan belə neçə sənə,
Ayaq üstə yatsan belə neçə sənə:
Sən bu yurda söykəlisən, bu yurd sənə!

Son atəş də, son zərbə də səninkidir,
Oğul əsgər, əsgər oğul - mərd igiddir,
Mərd ölsə də mərdlik ölmür, hünər ölmür;
Hünər ölmür, mərdlik ölmür - əsgər ölmür.

Mən bilmirəm, hardan boy al, hara dırman,
Mən bilmirəm, göyə ucal, yerə quylan,
Babaların məzarını qoru, qardaş!
Ataların vüqarını qoru, qardaş!
Körpələrin yuxusunu qoru, qardaş!
"Vətən ölməz" duyğusunu qoru, qardaş!
"Hünər ölməz" nidasını qoru, qardaş!
Od yurdunun odasını qoru, qardaş!

Gurşad olub göydən ələn - mən bilmirəm,
Qara bələn, buza bələn – mən bilmirəm,
Harda şirləş, harda filləş - mən bilmirəm,
Mən bilirəm: geriyə yol yoxdur, atam!
Öncül Oğul dönüb geri baxmır, atam!

Geridə biz qəbir yeri saxlamışıq,
Bəsdir daba sızlamışıq, ağlamışıq!
Geridə biz qəbir yeri saxlamışıq!
Özümüzə dar ağacı qurmaq üçün
Özümüz öz boyumuzu vurmaq üçün:
Qətl yeri saxlamışıq, qətl yeri!
Qəbir yeri saxlamışıq, qəbir yeri.

Bu torpağın hər qayası deyir bunu
Bu torpağınının yarası deyir bunu.
Bu torpağın son nəfəri olsan belə,
Sən dirisi, sən əsgəri olsan belə,
Geri dönmə, sən qələbə xəttinəcən,
Sən qələbə həddinəcən, səddinəcən.
Dönmə geri üfucəcən...
Nə zaman ki, bu yer, bu yurd
Yağları süpürəcək, üfürəcək,
Hər əsgərin, hər nəfərin
Nəfəsi od püskürəcək.

Onda dönüb görəcəksən:
Nakamların qəbri: Məşəl!
Qaliblərin qəlbi:
Məşəl! Məşəl! Məşəl!
Şah dağından qəlbi məşəl!..

2 noyabr, 1993

AYAĞA DUR, AZƏRBAYCAN!

Nə yatmışan, qoca vulkan, səninləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan, səninləyəm!
Səndən qeyri
biz hər şeyi belə billik!
Səndən qeyri
biz hamımız ölə billik!
Bu, Şehriyar haraydı,
Bu, Bəxtiyar haraydı!
Hanı sənin tufan yıxan,
Gurşad boğan yurda oğul
oğulların!
Qara Çoban, Dəli Domrul oğulların.
Çək sənənə-qayaları yamaq elə,
Haqq yolunu ayağına dolaq elə,
Bayrağını Xəzər boyda bayraq elə,
Enməzliyə qalxmış olan bayrağı!
Azərbaycan, Azərbaycan, nı
Azərbaycan bayrağını! Ayağa dur, Azərbaycan!
Bunu bizə zaman deyir,
Məzarından baş qaldıran baban deyir!
Nər oğlu nər, səninləyəm!
Səninləyəm, silah tutan,
Külüng tutan, yaba tutan,
Kösöy tutan, nişanlı ər, səninləyəm!
Səninləyəm, qız atası,
Hanı nərən, hanı səsin!
Hanı andın!
Yoxsa sən də yatmışlara, batmışlara,
Qeyrətini satmışlara xırdalandın!!!
Gözünü sil, Vətən oğlu,
ayağa qalx!
Üfünə bir yaxşı bax.
Sərhəddinə bir yaxşı bax.
Sərhəddinin kəmədinə bir yaxşı bax!
Dur, içindən qorxunu boğ,
Ölümünlə, qalımını ayırd elə.

Dur, içindən qorxağı qov,
Dur, özünü Bozqurd elə!
Bir səşindən min səş dinər,
Neçə-neçə daşa dönmüş dinməz dinər!
Oddan bitər, qandan bitər əyilməzlər!
Mərd oğullar-mərdliylə öyünməzlər!
Torpaq altda ölümlüyə gömülməzlər.
Varım, yoxum, sənirləyəm,
Azım, çoxum, sənirləyəm,
Şirin yuxum, sənirləyəm.
Yıxın məni söz atından,
Atın məni tank altına.
Əzin məni xıncım-xıncım,
Kəsmir əgər söz qılıncım,
Didin məni didim-didim,
Atın məni tank altına.
Qundaqdakı bir körpəni
xilas edim.
Neçə "səni", neçə "məni" xilas edim.
Sənirləyəm, Sözü qəmli, özü dəmli
rəhbər adam!
1918-də vuruşurdu,
Danışmırdı rəncbər atan,
rəncbər atam!
Sənirləyəm, haqq-ədalət, sənirləyəm,
Milli qürur, milli qeyrət, sənirləyəm!
Səpil quma, göyər yerdə, bit qayada,
Gizli nifrət, açıq nifrət, sənirləyəm,
Oyat bizi, ey yaradan, sənirləyəm!
Ya birmərrə yatırt bizi, Ya birmərrə oyat bizi,
Ya yenidən yarat bizi,
Ey yaradan, sənirləyəm,
Sənirləyəm, yatmış vulkan, Sənirləyəm!
Ayağa dur, Azərbaycan,
Sənirləyəm!

19 mart, 1992

ÇIXIB GETMƏK İSTƏYİRƏM...

Çıxıb getmək istəyirəm, çıxıb getmək...
Harda, neçə iz-tozum var, yığıb getmək,
Sən gülləmi öz başıma sıxıb getmək...
Çıxıb getmək istəyirəm, çıxıb getmək...
Bir yad qəlbə əsir düşən hörmətimi,
(Fərqi yoxdu - o gördümü, görmədimi,)
Yığıb getmək istəyirəm, yığıb getmək...
Ömrüm boyu iki həmrəy səs tanıdım –
Xalqın səsi - haqqın səsi,
Haqqın səsi - xalqın səsi.
Yüyürmüşəm xalqa sarı, yetməmişəm,
Daha haqqın dalısınca getməmişəm.
Xalqın səsi baqq səsinə calanmasa,
Hər ikisi bir ocağa qalanmasa
Odamızda od saxlamaq çətin olar,
Odsuz ocaq olsa belə - yetim olar.
Odu yoxsa nəyi var ki, bir millətin?
Odu yoxsa, yalanı var,
Yalanı var, talanı var.
Yalanm da qalanı var
Satanı var, alanı var...
Yalan yükü daşımaqdan yorulmadıq,
Duman - bürkü daşımaqdan yorulmadıq...
Bu göy altda, bu yer üstdə - yerim dardı,
Dil tapdığım adamlar yox, ağaqlardı,
Çinarlardı, qovaqlardı, palıdlardı.
Qonşularım sığırçınlar, qumrulardı...
Dərd-sərimin çoxdu ardı, çoxdu ardı...
Yaddaşımda çınqıllaşan,
Mənsiz qalıb darıxacaq dərdləri də,
Ürəyimin sızıldayan səsini də,
Anlarımmın kövrəyini, tərsini də
Yığıb getmək istəyirəm, yığıb getmək.
Şimşək kimi hönkürtümü çaxıb getmək,
Çıxıb getmək istəyirəm,

Çıxıb getmək...
Boş vədələr fəxri yerdə əyləşəndə,
Baş tərifkeş yerlə-göylə əlləşəndə,
Yer üzündə yaşamağa yer çatışmır,
Bör-böcəyə, qurd-quşa da yem çatışmır,
Dərdimizi ağlamağa göz çatışmır,
Qayğımızı bölüşməyə söz çatışmır.
İndi qəbir yerlərimiz hərracdadı;
Hətta milli adlarımız hərracdadı.
Havamıza əl uzanır - havamıza,
Əl uzanır dərdimizə, dəvamıza.
Kimdi doğan bu kinləri, qərəzləri,
Boğuşmağa, didişməyə hərisləri?
Varmı yazan bu örnəyi, bu dərsləri,
Yoxmu boğan, deyilməyən bu səsləri?
İndi, vallah, ən birinci çaşqın mənəm,
Yurddan-yurda on birinci qaçqın mənəm.
Nə itim var - daş atalar, hürdürələr,
Nə atım var- çubuq çəkib, hürküdələr,
Nə qoyunum, nə quzum var - qurda qismət,
Varım-yoxum beş-on sözdü - yurda qismət.
Bu torpaqdan bircə ovuc torpaq alıb,
Bircə kəlmə xoş söz alıb,
Öz köçümü yığıb getmək istəyirəm,
Yığıb getmək,
Çıxıb getmək istəyirəm,
Çıxıb getmək...
noyabr, 1992

BİZ OLMAYANLAR...

Hikmət Ziya üçün

Biz də Ay deyilik, Günəş deyilik,
Bizim də əlimiz günah bitirir.
Tüstüsüz, qurumsuz atəş deyilik,
Bizim də zorumuz çomaq bitirir.

Bizim də körpəmiş, əsalımız var,
Keşikçi olmağa əsasımız var;
Belə də nəyiksə, biz olmalıyıq,
Belə do biriksə, yii olmalıyıq,
Belə də yüzüksə, min oiməliyə.
Qançanaq gözlərə mil olmalıyıq.

Hardasa insana qurd olur insan,
Cəllad gözlərindəni doğulur insan,
Biz nə qurd olanıq, na collad olan.
Nə kölə olanıq, Nə azad olan;
Yaş-yaş üyüdərik öz dənimizi,
Çörək dəniraizi, söz dəniraizi.
Sürünən yanında balaca yortar,
Nə yaxşı pərəstik, nə də pis!.. Orta.
Biz kimik, bizimçün ölənələr bilir,
Bizim havamızı bilənələr bilir,
Bizi çox astaca bölənələr bilir,
Bizi çox ustaca bölənələr bilir.

Qapımız açıqdır dost qədəminə,
Halal düşməyə də açıqdır elə.
O kəs ki qom qatdı insan qəminə
Min dəfə alçalan alçaqdır elə.

Biz arxa! Biz arxa qədar arxayıq,
Bigənə nə qədər! O, biz deyilik.

Suyu pak, dupduru bulağıq, çayıq,
Çirkab çalxalayan dəniz deyilik.

Bizim də bəs qədər böhtan əkməyə
Kotançı varımız, kotan varımız.
Taxıl becərməyə, bostan əkməyə
Bizi borclu qoyub babalarımız.

Yüz dəfə yusalar, assalar belə,
Namərd əlidirsə, o, təmiz deyil.
Bizimlə baş-başa yatsalar belə,
Biz onlar deyilik, onlar biz deyil.

Bizim içimizdə bizdən uzaqlar;
Bəzən qurd ağzından qoyun saldırar,
Əyirilər, quldurlar, yekə qulaqlar
Bizim adımızdan bayraq qaldırar...
Bizim içimizdə biz olmayanlar...

1992

SƏRHƏD ÇƏPƏRLƏRİ

Dostum Cəfərə

Sərhəd çəpərləri sökülür, Allah!
Bu necə yuxudur
Bu necə haqdı.
Zaman öz hökmünü qandallayacaq,
Tarix öz yoluna qayıdacaqdı.

Özümdən-özümə muştuluq yetor,
Göziərim, sizin də gözünüz aydın!
Qəlbimdən bir başa Təbrizə gedon
Bir yol cilovladım, bir tel ayırdım.

Ağlın inqilabı: bu haray-həşir,
Babamın qəbrinə çatsın bu xəbər...
Sərhədçi qımışır, dağlar gəməşir,
Qorxmazlar qorxunu yedəklədilər!

Qoca Xudafərin qulağı səsdə,
Kim uçan tağına dayaq düzəldər?
Bu dərə yarığanda, bu dar qafəsdə
Qəddini düzəltmə, ayaq düzəldər.

Paslı çəpərləri bu hansı qayçı?..
Bu xəbər baş aldı, Günəşdən, Aydan.
Ürəyim özümdən ənvəldə qaçır,
Şəhriyar oyandı bəlkə bu haydan.

Ağarmaz qarası ağ ləkələrin,
Unutmaz bu dağlar bu səsi, qardaş!
Binası "dağılmaz" səksəkələrin
Binəsi dağıldı, binəsi, qardaş!

Gücsüzlər güclüdən güclüdür bu gün,
Yara qaysaqlanır - kim sızıldamaz.

İlahi, ilahi haqqına şükür,
Daha daş ağlamaz, sim sızıldamaz.

Xəyanət yoluna haqq deyir hələ,
Gözünə göz taxıb durudan duru.
Həsərlər körpüyə yetməyib hələ,
Pasportlu yalanlar növbəyə durur.

Tanrım, bədnəzərin gözünə xəncər,
Alınmaz qalaydı bu hasar, - uçdu.
Quşlar məclisinə güllədən öncə
Qorxusuz-hürküsüz dumalar uçdu.

Qalib də, məğlub da bu dəmdə eyni,
Sərhəd dirəkləri sökülür, Allah.
Sənə də min rəhmət İmam Xomeyni,
Sənin də haqqına min şükür, Allah!

1992

**ƏSRİN YALANLARI,
ƏSRİN VƏDLƏRİ**

Bu əsrin yalanı tükənmir, artır,
Bu əsrin vədləri ilğımdı deyən,
İnsan da insanı uçruma dartır, -
Bu mənim insana qayğımdır, - deyə.

Düşməyə yük çəkir itən yolumuz,
Biz hələ şirincə yatmaq işində.
Bağlanıb sabaha gedən yolumuz,
Biz hələ dünəndə yortmaq işində.

Hayımız, küyümüz göyə yüksəlir,
"Kimsə başımıza gül ələyəcək".
Və ya da "ulduzlar tökülüb gəlib,
Hanımı evində gülləyəcək".

Gah elə qürrəli, gah ele xoflu,
Hamımız bir səslə, bir adam kimi,
Hamı cilovludur, hamı buxovlu,
Hamı da sozalan yağsız şam kimi.

Kiminsə ikrahı, kimin istəyi,
Dünənki bəxtəvər bugünkü yazıq,
Fikirli görürəm Əbülfəz bəyi,
Nəriman narazı, Söhrab narazı.

Çörək dükanları boş olur bəzən,
Yalan dükanları ağzma qədər...
Vəzir də, vəkil də seçə bilərsən,
Qartaldan, qarğadan, quzğuna qədər.

Bu əsrin vədləri bu qırıq tikə,
Nə yeyən görübdü, nə görə yeyib.
Bu qırıq tikəni ona göz dikən –
Qazanan yeməyib, götürən yeyib.

Bu elin qıbləsi itibdi, vallah,
Kim ona yön tapsa — dahimiz odur.
Aldansan, bu yurdun qızına aldan,
Onun da and yeri bu yurd oğludur.

Mən də haqq yolunu keçmişəm, - deyim,
Vəd yalan olanda yalan vəd olur, -
Onun da "avtoru" cin-şeytan deyil,
Hamımız tanıyan bir namərd olur.

Bu əsrin yalanı külək atlı ki,
Hər bənddən, keçiddən çıraqlar asın,
Ehtiyatlı olun, ehtiyatlı ki,
Gələn əsrimizə yalan sızmasın.

6 dekabr, 1992

DİLƏNÇİ QAÇQIN

İlahi, vanmdan yox oldum bu gün,
Mən öz yumruğumdan yıxıldım bu gün.
Elə bil dağ uçdu başıma birdən,
Bir uşaq dayandı qarşımda birdən.
Əl açdı, "rəhm edin", qaçqınıq - dedi:
Bir az aralıda dayanan qadın
Uşağın sözünü təsdiq elədi:
"Qaçqınıq - dedi"
Uşaq da ananı təsdiq elədi:
"Qaçqınıq - dedi".
İlahi, ilahi, yurd dağılarsa,
Qayaları, dağlar da sökülüb gələr.
Çaylar, bulaqlar da tökülüb gələr
Dərə aşağı...
Şirlər balasını öyrətməz belə,
Qurdlar balasını öyrətməz belə,
Quzğunlar, qartallar öyrətməz belə,
İlanlar - çayanlar öyrətməz belə,
"Kişiyəm" - deyənlər öyrəlməz belə,
Bu da azadlıqdır, bəlkə, ilahi.
Dilənçi yetirir ölkə, ilahi!
Vuruşa bilərmisən dilənçi sabah?
Kimə arxalana bu ölkə sabah...
Bir siirü canavar yığaq bəlkə biz,
Göndərək bizimçün vuruşa bəlkə,
Bir mərmisən yükləyək hər quşa bəlkə,
Göndərək bizimçün vuruşa bəlkə...
Daşlara süd verən yurdum hardasan?
"Vətənim!" - hayqıran ordum, hardasan!
İlahi, kardımı, kordumu dünya!
Bu ağ həqiqəti görmürmü dünya?!

may, 1992

"NİŞANÇI ÖZÜMÜZ, HƏDƏF ÖZÜMÜZ..."

Böyük Sabir demişkən...

Qorxum yox heç nədən, qorxum var haqdan,
Qorxuram haqq bizə arxa çevirə;
Xalq öz qəzəbini gizlədə xalqdan,
Xalq öz qəzəbini xalqa çevirə,
Biz niyə bu günə diişdik, ay dədə?!

Bəs hanı yurddaşlar atası ölkəm?
Biz gümüş dənizlər sahili idik!
Sözümüz var idi ötkəmdən ötkəm,
Biz qızıl taxtı-tac sahibi idik!
Biz niyə bu günə döşdik, ay dədə?!

Gülşəni pay umur bir gül əkməyən,
Belə dünyagirə dünya az olar.
Ömründə ayağı yerə dəyməyən
Yer gəzir, yer qura, yerlibaz ola,
Biz niyə bu günə düşdik, ay dədə?!

Tanıah var - daşkoson mişardan iti,
Gödən var - bir qara yağandan dərin.
Doğru da, yalan da bir şumda bitir,
Əlası tez solur yaxşı günlərin,
Biz niyə bu günə düşdik, ay dədə?!

Duru göyümüzə kim kül atdı, kim?
Kim haqqa uzanan əlləri kəsdi?
Babalar qəbrinə baş əyib deyim:
Bizim dünənimiz örnəkdi, dərdsi!
Biz niyə bu günə düşdik, ay dədə?!

Hardasa Tanrıya ağ olduq yəqin,
Hardasa şeytanı başa çıxartdıq.
Hardasa yükünə yük olduq qəmin,

Hardasa düz yolu daşa çıxartdıq,
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!

Sən çoxdan demişdin: "güc sayda deyil,
Yığma düz tərəfə düz olmayanı!"
Bu indi çoxillik döyüşdü, deyim,
Seçək "biz" olandan "biz" olmayanı,

Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!
"Nişançı özümüz, hədəf özümüz..."
Beləsə... çürümüş dirəyik belə.
Bir süfrə başında iki sözüümüz
Bir ola bilmirsə, ta nəyik belə?..
Biz niyə bu günə düşdük, ay dədə?!
2 may, 1992

YAŞAMAQ BUDURMU?

Hər gün çıxdığımız çıxılmaz yoxuş,
Bu yenib qalxmanın mənəsi yoxmuş.
Gəl indi insana qəlb açıb, yovuş...
Yaşatmaq budurmu? Bu deyil, vallah!

Bu sözü duzsuzlar, sözü yavanlar,
Axşam deyiləni səhər dananlar,
Nə düşmənçilik anlar, nə dostluq anlar,
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Söz nadan dilində qəpiyə deyməz,
Dəyməz, su üzündə köpüyə dəyməz,
Dəyməz, heç bir ovuc kəpəyə dəyməz,
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Özülü çöp üstə yaman dərdlərin,
Yalan bərələrin, yalan bəndlərin,
Yanan şəhərlərin, yanan kəndlərin.
Yaşamaq budunnu?
Bu deyil, vallah!

Hələ də mənəmlik düşməyib atdan,
Lağım atmağında hiylə əl altdan,
Sən də, əzab oğlu, əzaba qatlan...
Yaşamaq budurmu?
Bu deyil, vallah!

Dildir - yalançıdır, dilində saxla,
Əldir - talançıdır, əlində saxla,
Bir ümid şamı var - önündə saxla,
Yaşamaq yolu var
Budur bəlkə də.

Bir gün kövşəməsin tamahımız da,
Boğaq nəfsimizi damağımızda.
Sabah lövbər salaq sabahımızda,
Yaşamaq budurmu? Budurmu? Vallah...

iyun 1992. Quba - Digah

QOŞ MƏNİ DAĞ KÜLƏYİNƏ

Tanrım, məni məndən qopar,
Qoş məni dağ küləyinə.
Dağların bəyaz qarmından
Rəng alan ağ küləyinə.

Öz nəğməsi daşın, qumun...
Nəyim qalır, nə də umum...
Söykənim doğma yurdumun
Xəfif, yumşaq küləyinə.

Nə vaxt qənim dəm olacaq,
Onda qənim kəm olacaq.
Heyif ömrüm yem olacaq
Əsrin sarsaq küləyinə.

Tanrım, məni məndən qopar,
Qoş məni dağ küləyinə...

15 noyabr, 1992

**GÖZƏLLİK SAXLADI
ÖLÜMDƏN MƏNİ**

Mən yenib gedirdim qüruba doğru,
Neçə dərd-vəsiyyət qolumun üstə;
Önümdə bir təzə dünya doğuldu
Sən nazil olanda yolumun üstə.

Hardan bu doğmalığ, bu istək, bu nur!
Bu kimin bəxtiydi, bu kimin payı?
Ürəyim, ürəyim deməyə qorxur –
Bu mənim yol azan qəlbimin payı...

İşıqlı ulduzlar az-az görsənər,
Yer kimi göyün də paxılları var.
Bu dəmdə, görkəmdə səni görsələr
Gözünü açmamış batıracaqlar...

Duyğusuz, bu hissi duyusu deyil,
Nə qədər buxovlar, sədlər, kilidlər...
Bu dünya sevgilər dünyası deyil,
İtlər dünyasıdır quduran itlər.

Bu necə məleykə-önümdə belə,
Axı mən heç vədə sevilməmişdim.
Sevincək olmuşdum, ömrümdə belə,
Heç belə, heç belə sevinməmişdim.

Mən tale yoluna tez çıxdım hədər...
Sən də çox gecikdin, yadında saxla,
Onu itirənlər, onda itənlər
Nə tapar beləcə sayıqlamaqla!

Zamanın bir çöpur daşının altıda
Göyərüb puç oldu, gör nə günlərim.
Köhnə yastıq kimi başımın altıda,
Saralmış günlərim, köhnə günlərim.

Bu odu odunsuz yanan dünyada
Şeytana göz dikən gözə görünmə,
Bu yaman dünyada; yalan dünyada
Gözəl ol, anıma ki, gözəl görünmə!

Özüm çəkəsiyəm hər ağır yükü!
Yorulmam, hər anı bir gün də olsa,
O səni yaradan haqqa min şükür!
Gözlərim sevindi bir gün də olsa...

Mən yenib gedirdim qüruba doğru,
Neçə dərd-vəsiyyəət qolumun üstə,
Önümdə bir təzə dünya doğuldu
Sən nazil olanda yolumun üstə...

1992

BU MİLLƏTİN DƏRDİ-SƏRİ

Nəhrləri döndər belə haqqa sarı,
Haqq qapısını açmır, atam, haqq açan.
İmanınla, gümanınla haqqa sarın,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Hökmü bircə: yüz niyyətini, min niyyətini,
Asan yolla asan yola çıxmaq çətin;
Sayğısı çox, qayğısı çox bu millətin;
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Tanrım, məni tuş elmə satqına, tuş;
O; milləti şöhrətinə girov qoymuş,
Heç görmədim qan tökəni qannan doymuş,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Özü hakim, özü dustaq öz içində,
Qızıl sözü itir lilli söz içində;
Milyonları sel ağzında, toz içində.-.
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Gözgöroti taxtdan salır əyri düzü,
Əyri qələm, əyri fikir, əyri düzüm,
Bu düzlükdə düzlük özü əydi düzü,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Bu, beləcə içimizdən gələn sədi,
Bu, beləcə yolumuza çıxan dərdsi;
Düşmən əli əlimizlə bizi kədsi,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

Dağ Aranda, Aran dağda olan yerdə,
Yurddaş adlı yurd dağıdan olan yerdə.
Baş gödəndən aşağıda olan yerdə,
Bu millətin dərdi-səri min şaxəli.

3 iyun, 1992

AY ALLAH

Şəhidlərin çoxu mərdlər,
Namərdlər artır, ay Allah!
Nə sənə səsım-harayım,
Nə əlim çatır, ay Allah!

Ha qovsa da kağız-qələm,
Həmdəməndi bu dərd-ələm:
Öz içimdə öz zəlzələm
Ayıqca yatır, ay Allah!

Könül böylə didər kimi?
Didər qəsdı, didər kimi.
Haqq yolunda didərgini
Haqqına yetir, ay Allah!

Mən gedərgi, aləm qalır,
Bağrı yarıq lələm qalır,
Dünya duymaz naləm qalır,
Bu nə həyatdır, ay Allah!

Hanı? - dedim - dünya mənim?
Dünya mənim, qovğa mənim.
Dərya mənim, dalğa mənim...
Öz gəməm batır, ay Allah!

9 iyul, 1992

QAYITMA

Gördü öz işini ömür də, vaxt da;
Qayıtma geriyə, qayıtma daha.
Ötənin, itənin dalınca - baxma,
Qayıtma geriyə, qayıtma daha.

Dönüb nə görərsən bu əyri yolda, -
Böhtanlar, qeybətlər yarğanı ancaq.
Harayla, yüyür də, özünü yor da,
-"Gəl" - deyən, "gör" - deyən tapılmayacaq.

İstər at, istər bük, qəlbində gizlə,
O sevda işıqdı, ocaqdı keçdi.
Üz-üzə dayanıb çoşan dənizlə
Bir ovuc qum ilə oynama, gecdi.

Sənə bu gedişdə yetişmək çətin,
Kaş ola bu gediş bəxtinə sarı.
Kimi uçrumuna ilk məhəbbətin...
Kimi də öz qızıl taxtına sarı.

Bir qoşun yoludur bir tale yolu,
Mənim də vədimə heç uyma nahaq;
Mənim öz dərdimlə ürəyim dolu,
Yox əlim əlsizə nə əl tutacaq.

Mən səni yolundan saxlasam belə,
Qayıtma, əzizim, geri qayıtma.
Kövrəlib, dalımca ağlasam belə
Daş bilib üstümdən yeri, qayıtma!

Dönükdən dərs almaq daha pis örnək,
Çalış dönməzliyə dönəni gör sən.
O nurlu bu gündən zəhlən gedəcək,
O alatoranlı dünəni görsən.

Mən dünən, dünənki sədayam, səsəm,
Mən dünən, dünənin dünəni bəlkə,
Haraya yetməzəm, haya yetməzəm,
Atasan bir yolluq o məni bəlkə?

Mən daşam, dəmirəm, torpağam daha,
Üstümdən adlayıb yeri, qayıtma!
Geridə sən görən mən yoxam daha,
Qayıtma, əzizim, geri qayıtma!..

22 avqust, 1992

BU, İNSAN ADLANAN İNSAN

İlahi, sən saxla, kallaşır insan,
Ölüm adiləşir, dərd adiləşir.
Bu insan yanında insan da yansa
Sanır tamaşadır - bu haray-həşir...

Baş əyir, and içir ana torpağa,
Aşman, daşınan torpağı görmür.
And içir ulduzlu, aylı bayrağa,
Böyründə dilənən uşağı görmür.

Bu insan qara daş, paslıca dəmir,
Görmür, görə bilmir səpilən dəni.
Seçmir, seçə bilmir, seçmək istəmir
Qara geyinəndən ağ geyinəni.

İndi bu insanı ayır, tap-tanı
Qələm görə-görə, söz görə-görə!
Qadın təhqirlənir, qoca tapdanır
Qanun görə-görə, göz görə-görə.

Ölüm adiləşir, kallaşır insan...
Onsuz da ah-vayı ölü eşitmir,
Kallaşa-kallaşa karlaşır insan,
İçinin səsinə çölü eşitmir...

Görmür göz yaşını, çay görən insan,
Vay deyən, saç yolan ananı görmür,
Özü də özünün çıxır yadından,
Özünün oduna yananı görmür.

O qədər qan tökən əl var ki, görür:
O, axan qanı da axan su bilir.
O qədər qərribə hal var ki, görür;
Ulayan iti də qonşusu bilir...

Gözümün aynası, oyat nurunu,
Boylan ürəyimə bir səhar çağı,
Gəzdirib sinəmdə boyat nurunu,
İnsanı harayla, insanı çağır.

Bir gör ürəyimda insan yatırmı?
İnsanla baş-başə insaf yatırmı?
İlahi, sən saxla, kallaşır insan,
Kallaşa-kallaşa karlaşır insan...

5 sentyabr, 1992

BU MİLLƏTƏ NƏ VERDİK Kİ?

Bu millətə nə verdik ki?
Kimsə qapdı ziyasını,
Kimsə pözdu sırasını,
Duzla yuduq yarasını,
Xörəyinə duz vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
İnamını noxtaladıq,
İnadını axtaladıq,
Var-yoxunu qarmaladıq,
Bir çeynəm saqqız vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Halal tikə qənddi, - dedik,
Yoxsuluna dərdli, - dedik,
Kasıbına mərdi, - dedik,
Mərd kasıba qız vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Çiyinə mindik, - öyrəşdi,
Bir dillə min dil öyrətdik,
Nəçə fəndi-fel öyrətdik,
Milyon aldıq, yüz vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Biz səhv etdik, batdı qana
Millət ata, millət ana,
İlacı qalsın bir yana,
Dərdi də ucuz vermədik.

Bu millətə nə verdik ki?
Bu millətin səbri böyük,
Dözür: dözüm həddinəcən,
Dözür: dözüm səddinəcən,
Dözür: dözüm xəttinəcən...

Sonra... daha sonra olmur,
Sonra qara tufan olur,
Sonra "qullar dünyasının
İntiqamı yaman olur"...

16 noyabr, 1992

YAŞAMAĞA NƏ VAR KI?

Özündən azca uzağı
Məni görməyə qoymurlar.
Özümün sərhəd xəttimdə
Məni ölməyə qoymurlar.
Nə içimdə ağlamağa,
Nə də gülməyə qoymurlar.
Gözlərini satır dargöz,
Bəxşiş vermək istər mənə.
Nə ki könlümə yatmazdı
Tezcə tapar, pislər mənə.
Qanmaz qansa ki, qanmazdı,
Yaşamağa nə var, qardaş!

Min arşın quyu dibində,
Tamahkar əli cibində
Gözlər ki, ulduz yağacaq,
Ulduzla qızıl yağacaq.
Bu hikməti babam deyib:
"Girsiz dostdan bir qara daş...
" Məni məndən gizlədərmiş
Mən çəkdirən divar, qardaş!
Qanan qandırsa qanmazı
Yaşamağa nə var, qardaş!
Bu dünya bir sınıq gəmi...
Tərsi hara, düzü hara...
Məni alıb yedəyinə,
Üzgü bilməz, üzür hara? –
Hər şey sirlə, hər şey aydın,
Pişik hürür, it yerinə,
İt cumur toyuq yeminə.
İçimdəki dava qoymur
Çölümdə davanı görəm.
Çətin burda anlamazı
Görən adamı görəm.

Bu toydan başım çıxmadı,
Bu yasdən başım çıxmadı,

Evlənən kimdi, bilmədim;
Və ölən kimdi, bilmədim.
Bu dünya bir sınıq gəmi,
Öz qollarım avar, qardaş,
Yaşamaq nədi, bilməsən
Yaşamağa nə var, qardaş!
1993

AY YAZIQ

Göz ki, gördüyün demədi
O gözü oyub tullaram.
Ağılsıza yedək ağılı
Sapanda qoyub tullaram.
Özümü səndə quylaram,
Bəs səni neynim, ay yazıq!

Nə yazıqlar cərgəsində,
Nə pozuqlar cərgəsində
İzin yox, ləpərin yox,
Daşırı yox, dəmirin yox,
Ələyin yox, xəlbirin yox,
Mən səni neynim, ay yazıq!

Düzün kəhəri sürüşkən,
Mənsəb yəhəri sürüşkən,
Sənin doğrun yalan olmaz,
Səni alsam, satan olmaz,
Səni satsam, alan olmaz,
Mən səni neynim, ay yazıq!

Əyilib ayaq yalamaz,
Hər görünəni görməzsən.
Qurda qoşulub ulamaz,
İtə qoşulub hürməzsən,
Tələ qurub, tər hörməzsən...
Mən səni neynim, ay yazıq!
Sənə sarı səs-soraqlı
Gələn yollar yolu bağlı.
Nə göydə Allah eşidir,
Nə də yerdə bəndə səni,
Heç duymadım mən də səni...
Yazıq ürəyim, ay yazıq!..
14 fevral, 1993

SÖZNƏN ZARAFAT EYLƏMƏ

Bu sözdü - dərddi, qəhərdi,
Sonu işıqdı, səhərdi,
Atdı, cilovdu, yəhərdi,
Söznən zarafat eyləmə!

Bu, taleyin bəd yoludu,
Tozlu-qumlu kənd yoludu,
Kiməsə cənnət yoludu,
Söznən zarafat eyləmə!

Sözün sözü pozmağı var,
Qayalara yazmağı var.
Dəvə kimi qızmağı var,
Söznən zarafat eyləmə!

Qılınc kimi suvar sözü,
Döyüşlərə apar sözü,
Qorxar sözdən "məzar" sözü,
Söznən zarafat eyləmə!

Hardasa ərzin yaşıdı,
Qəsd-qərəz bilməz - naşıdı,
Hardasa əhlət daşıdı,
Söznən zarafat eyləmə!

26 mart, 1993

VAXTIN O VAXTIDI

Ələ gəlməz əldən gedən,
Şamamalı tağ quruyar.
Gül olmasa, güldən gedən
Tufan qopar, bağ quruyar,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Bilmək olmur başın üstdən
Uçan quşdu, uçan daşdı,
Gözlərimdən nur istədi
Neçə gözsüz - gözü yaşlı,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Ünvanımı itirən çox,
Təzə ünvan alan yoxdu.
Şübhə adlı vədə hazır,
İnam adlı qələm yoxdu,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Qoca dustaq, körpə şəhid,
Nə gəzirdim, nələr gördüm,
-Kişi gördüm dəm gölündə,
Qadın gördüm - nələr gördüm,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Bir-birinə tən yazığın,
Söz didməyə yatmaz əli.
Sən yazığa, mən yazığın
Yetər nəfsi, yetməz əli,
İndi vaxtın o vaxtıdı.

Haqdan qələm gəlsə belə,
Öz baxtını özün yazsan,
Yüz dalğalan, min çalxalan.
Sınma, sınsan yapışmazsan,
İndi vaxtın o vaxtıdı...

19 aprel, 1993

**DÜŞMƏN QABAĞINDAN
QAÇAN "KİŞİLƏR"**

Başını qorudu boş papağınan,
Pay verdi düşmənə zər tabağınan:
Tökdü namusunu it qabağına
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Əl versə, əlindən əlim yapışmaz,
Yansaq bir ocaqda külüm yapışmaz.
Adını tutmağa dilim yapışmaz...
Döyüş meydanından qaçan "kişilər".

Dərədə quzğuna leş olsa yaxşı,
Özü öz başma daş olsa yaxşı,
Mal kimi naxıra qoşulsa yaxşı
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Qaçır varlığından, varından qaçır,
Qaçır qeyrətindən, arından qaçır.
Oğlundan, qızından, yarından qaçır
Döyüş meydanından qaçan "kişilər".

Ha qaçsın - hardasa dirənər dağa,
Haqqı yox özünə qəbir qazmağa.
Haqqı yox bu yurda ayaq basmağa –
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Qəsdə, xəyanətə quyruq olandır,
Buyruqçu olandır, buyruq olandır.
Yurdsuz duyğulara duyğu olandır
Düşmən qabağından qaçan "kişilər".

Qaçır hiddət dolu nifrətə doğru,
Qaçır nifrət dolu hiddətə doğru.
Qaçır düşmənlərə xidmətə doğru
Döyüş meydanındart qaçan "kişilər".

2 noyabr, 1993

AH, BU QISA SEVDA YOLU

*Ah, hu uzun sevda yolu
Vurulurmu başa, könül...*

Mikayıl Müşfiq

Ah, bu qısa sevda yolu
Vurulmadı başa, könül.
Halal qəlbə yol axtardım,
Çıxdı yolun daşa, könül.

Dönnəm ömrün qürubundan
Yön alsam mərd qürurundan,
Vəfaliyə canım qurban,
Vəfasızdan haşa, könül.

Bu olacaq heçdən oldu,
Namərd atan daşdan oldu...
Sənin ağlın başdan oldu.
Nadan keçdi başa, könül.

Bir də hardan bizi anlar
O zamanlar, o məkanlar?
Əlimizə o xoş anlar
Bir də çətin düşə, könül.

Günahkarı mənmi, sənmi? –
Gör anlaya bilərsənmi? –
Gör yaşaya bilərsənmi? –
Yaşa mənsiz, yaşa, könül...

15 yanvar, 1994

QARĞIMA

Bu qurğunu mən qurmadım,
Ağzına qıfıl vurmadım,
Dəhnə yırtıb, bənd qırmadım,
Qarğıma məni, qarğıma.

Bu yurdda Əli yatağan,
Bu yurdda Vəli yatağan,
Heç yatmaz dəli yatağan;
Qarğıma məni qarğıma.

Sən özünü öyən millət,
Sən özünü söyən millət,
Didən millət, yeyən millət,
Qarğıma məni, qarğıma.

Mən tale satan deyiləm,
Dalca daş atan deyiləm,
Kölgədə yatan deyiləm,
Qarğıma məni, qarğıma.

Mən özüm tikdim odamı,
Sən dartıb yıxdın o damı,
Ay əsrin bədbəxt adamı,
Qarğıma məni, qarğıma.

15 yanvar, 1994

ARTIRAN SÖZ QƏDRİNİ...

Biz artır bilmədik sözün qədrini, ustad!
Əydik də qamış kimi sözün qəddini, ustad!

Yalanı dirək vurduq "göyü saxlamaq" üçün,
İtirdik nəfsimizin sərhəd xəttini, ustad!

Hürənə dəm tutanı yalaq başında gördük,
Həddinə göstərmədik sözün həddini, ustad!

Beş-on çır-çırpı yığdıq "söz çələngi" adında,
Əlimizlə uçurtduq sözün səddini, ustad!

Qoca kimi sızladı, uşaq kimi bağırdı –
Sözün bayramı sandıq sözün dərdini, ustad!

Sözə əhyə vermədik, sözü şeypur elədik:
Biz düzəldə bilmədik sözün qəddini, ustad!

8 sentyabr, 1994

MƏNİ ÖLMƏYƏ QOYMURLAR

Dostum Heydər Həsənoğluna

Tənha çağımda yığışır,
Dostlarım, haxdan danışıır,
Kimi taxtımdan yapışır,
Kimi toqqamdan yapışır,
Yerə gəlməyə qoymurlar.
Ölüm-qalım savaşında,
Məni ölməyə qoymurlar.
Dözə doğru düz gedənlər
Məni ölməyə qoymurlar.

Bəxti nahaq yatmışların
Dərdini kim yaza, Allah?!
Yazda ölüm asan olur,
Saxla məni yaza, Allah!
Zarımağı, sürünməyi
Eylə mənə yasaq, Allah!
Ünvanıma əssə, nə qəm,
Ölüm səsli sazaq, Allah –
Məni ölməyə qoymurlar...
Mən deyəni kim deyəcək?
Çox yollara çıxar bu iz.
Söz döyüşdə ölməliyəkən,
Söz ciblərdə paslı kilid...
Yurdun əlsiz yazarları,
Əlsiz, dilsiz yazarları,
Məni ölməyə qoymurlar.
Adsız şəhid məzarları,
Məni ölməyə qoymurlar.

Millət dananlar azalır,
Millət sevərlər çoxalır.

Bu millətin ovqatında
Hümmət sevərlər çoxalır.
Açıq-aşkar az olsa da,
Xəlvət sevərlər çoxalır,
Bu sevərlər arasında
Məmməd sevərlər çoxalır,
Məni ölməyə qoymurlar...

18 sentyabr, 1994

SUALLAR, CAVABLAR

*Unudulmaz şairimiz X.R. Ulutürkün
tərcümətində rus şairi
Y.Yevtuşenkonun "Zaman"
şerində təssürat*

Ömür bir sualdır, ömür bir cavab,
"Niyələr", başlanğıc, "çünkilər" axır.
"Niyə" bu dünyaya gəlib bu cavan?..
Bu su hardan gəlib, haraya axır?..

İnsan yox, kölgələr çıxır qarşıma,
Kölgələr dil açıb söz deyə bilmir.
"Niyələr" qılinc tək enir başıma,
"Çünkilər" qalxanlıq eyləyə bilmir.

"Niyələr" bir qaya, bir uçrum daşı,
Qopdu öz yerindən qayıtmaz daha,
"Çünkilər" söz gəzir, dili dolaşır,
O da qayıtmazdı, dönməzdi daha...

Kim tapdı bu evdə qonaq qalmağı?
Mən sual verənəm, mən cavab yazan.
Bir yoluq yolçudan cavab almağım
Zamandan aldığım cavabdan asan...

Zamanın uçumu dərindən dərin,
İnsanı udmağı bircə an olmur.
Zaman xəlbirindən keçməyənlərin,
Sonrakı taleyi çox yaman olur.

Hər insan dünyası sirli bir ada,
Söz əyə bilsə də söz udmur məni.
Özümün verdiyim suallara da
Özümün cavabı ovutmur məni.

Bu sorğu-suallar bəlkə nahaqdı,
Zamanın qulağı çox səsə kardı.
Beş addım gedirsən, görürsən artıq:
Sual da, cavab da, vaxt da qurtardı.
Bir sual, bir cavab eşidir zaman,
Zamanın alqısı, satqısı haqdı.
Zaman yer azmışın tutub qolundan,
Dinməzcə yerində oturdacaqdı.
Mən də gah özümü özümdən danıb,
Gözümü çox şeyə yummaq istərəm.
Çox səsi, çox sözü paslanmış sanıb,
Töküb dənizlərə yumaq istərəm.
Mən də bir cavabdeh, günahkar kimi...
Zaman zəlzələsə, mən kiçik dağam;
Qoşub inadıma həqiqətimi
Zamanla üz-üzə dayanacağam...

25 oktyabr, 1994

BU DÖNÜKLƏR, VƏFASIZLAR DÜNYASI...

*Kimi kim bivəfa dünyada gördüm,
bivəfa gördüm
Məhəmməd Füzuli*

Yolu düzlər dünyanın hər işini bacarmaz,
Hər işini bacarar, şər işini bacarmaz.
Yaxşılara yaxşılıq vərdisini bacarmaz
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Müdrüklərin dilindən bu kəlam belə sızdı:
Bu, insandı - bəşərdi; bu oğlandı, bu qızdı;
Vəfasızdı - dönükdü, dönükdü - vəfasızdı
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Əhdi yoxlar dilində andı yoxlar yalanı,
Sözsüzlər nəfəsiylə söz ocağı qalanır,
Uçurtdu ürəyimdə sirli sevda qalamı
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Hər nəyi xoşlamasan tez ona əvəz olar,
Uçuruma "gəl-gəl" deyən çağrış olar, səs olar,
Gözün içində bitər, gözəgörünməz olar
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Bir üzü ağ dünyadı, bir üzü qara dünya,
Bu qaranlıq ağarmaz ola min para dünya,
Qoltuğumda gedəcək, yön alsa hara dünya;
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası.

Gözəl quyu bağışlar tənhalara, təklərə,
Qarın yükfi daşyar duyğusuz ürəklərə,
Gələcəksiz gələcək darta gələcəklərə
Bu dönüklər dünyası, vəfasızlar dünyası...

10 oktyabr, 1994

MUROVA QAR YAĞIRDI

Axşamdan başlamışdı;
Murova qar yağırdı;
Qar altda donmuşların
üstünə qar yağırdı.
Düşmənin qəfil hücum-qəsdinə qar yağırdı.
Kürəkçayın nəfəsi batmış idi elə bil
Mürgü bilməz küləklər
yatmış idi elə bil;
Keşikdəki əsgərin baxışı, zəndi oyaq...
Murova qar yağırdı
Murova qar yağacaq,
Min illərlə belə sıldırımlar qalacaq...
Qalacaq dilsiz yatan hər qaya – hər qalaça
Bu dəli uçrumlara ələnən qar qalacaq.
Döngəni düz, düzü döngə eyləyən
Oqarların altından
gizli cığır keçəcəkdir,
O qarların üstündən açıq cığır keçəcəkdir,
O, qorxmazlar cığırı, igid ərlər cığırı,
O, cəsarət cığırı,
yenməz hünər yoludur,
O, dönməzlər yoludur, qalib əsgər yoludur;
Murova qar yağırdı...
Hardasa, kimlərinsə
dəminə qar yağırdı...
Nigaran anaların qəlbinə qar yağırdı...
Bir azdan qar tutacaq
Keçidləri, yolları;
Bircə əsgər nəfəsi,
Sayıq əsgər nəfəsi
Əridəcəkdir o qarı
Murova qar yağırdı...

Murovdağ - Bakı, noyabr, 1994

ULU ŞAHIM, QILINCINA SÖYKƏNİM!

Xətainin ruhu qarşısında

Şah Xətai, qüvvətimiz haçalanır,
Qüdrətimiz, qeyrətimiz haçalanır,
Varlığımız çiliklənilir, parçalanır,
Ulu Şahım, qılıncına söykənim!

İçimizdə döyüş gedir, vuruş gedir,
Özümüzədən özümüzlə yürüş gedir...
Biz qılıncı tərs tutmuşuq;
Özümüzü kəsir ağzı;
Qəh-qəh çəkir düşmən-azğın.
Biz qılıncı tərs tutmuşuq
Və beləcə özümüzü unutmuşuq...
Ulu Şahım, qılınc çalmağ öyrət bizə!
İçimizdə şeytan səsi,
Yalan səsi, böhtan səsi -
Didir bizi, yeyir bizi,
Ulu Şahım,
Qibləmizə çevir bizi!
Ulu Şahım, qılıncına söykənim!
Zülmətlərə göz dikmədən kor olmuşuq;
Özümüzü görmüşük ta, yorulmuşuq
Özümüzü görməyi sən öyrət bizə,
Uçurulmuş dünyamızı
Hörməyi sən öyrət bizə!
Ulu Şahım,
Qılınc çalmağ öyrət bizə!
İçimizlə vuraşmağı öyrət bizə!
Xırdalayaq;
nəyimiz var,
nəyimiz yox;
Nəyimiz az, nəyimiz çox,
Bəs eləyər - çox ələdik göz yaş da,
Göz yaşımız ərtdi ən sərt daşı da.

Yağılan sevindirdik, bəs eləyər!
Al mumluğu,
al, qəddarlıq öyrət bizə!
Bir azca da canavarlıq öyrət bizə.
Onda bəlkə qoyun-quzu
olanımız təzər, itər;
Onda bəlkə sərhəd boyu
ərlər bitər, nərlər bitər...
Ulu Şahım, qılıncına söykənim!
Biz düşmənlik bacarmadıq,
Düşmənləri tanımağı öyrət bizə,
Biz nifrəti
qanımızla yoğurmağı bacarmadıq.
Qələminlə sən mələklilik öyrəlmisən,
Qılıncınla Əzrayillıq öyrət bizə.
Biz özümüz özümüzü məğlub olduq,
İçimizdə, qanımızda məğlub olduq.
Məğlubların şərəfino süfrə açdıq.
İsti çörək, "isti qorxu" yedizdirdik.
İsti qəzəb, isti yaraq,
İsti nifrət... yox, vermədik!
İçimizdə yer şumladıq;
Yaxşı-yaxşı xəyanətlər,
Yaxşı-yaxşı cinayətlər bitirməyə.
Gör ağlımız yetir nəyə?
Gör əlimiz yetir nəyə?
Tanrı, bizi bizdən qoru!
Öz əlimizdən qoru,
Əməlimizdən qoru!
Bu millətin süfrəsini duzsuz qoyma,
Bu millətin kürsüsünü sözsüz qoyma!
Namərdi sən elə yatırt,
Qoy biryolluq ayılmasın.
Ulu Şahım, ruhun bizdən ayrılmasın,
Ulu Şahım, bizə yar ol!
Ulu Şahım, qılıncına söykənim!..

29 sentyabr, 1994

YARIMADIN

Yastı-yastı
yapalaqlar yarıdı,
Girdə-girdə
topalaqlar yandı.
Yarımadın heç nədən.
Yarımadın...
nə yaxşı,
Çömçə tutan əlləri,
Yalamadın nə yaxşı.
Yanmadın, nə yaxşı!..
1994

GECİKDİN

Mahir cərrah bıçağını qatladı,
Kimsə dedi: heyf, dədə, gecikdin.
Dedi: rahat yaşamağın bir yana,
Vallah; rahat ölməyə də gecikdin.

may, 1995

ÇEÇEN FACİƏSİ

Allah, Allah, bu nə dünya, bu nə bəşər?!
Gözgörəti insan yanır, insan ölür:
Körpəsiylə, qocasıyla, xəstəsiylə;
Torpaq yanır: bulağıyla, ağacıyla,
Torpaq yanır: havasıyla,
Qarışqası, böcəyiylə;
Tank altında tapdalanmış toxumuyla.

Didir insan bir-birini;
Yeyir insan bir-birini.
Bilmək olmur kim günahkar,
kim haqlıdır,
Hamı, hamı günahsızdı-silahsızdı,
Hamı, hamı günahkardı-silahlıdı.
Cənab nazir, mərt görmüşəm,
Çox görmüşəm tank burnunda
Ölümlə bir
beynəlmiləl nəğmələri gətirəni.
Çox görmüşəm.
Çox görmüşəm qana batmış
əlləri mən.
Çək tətikdən əllərini,
Yüz xaraba, min xaraba
Müəllifi əllərini.
Kiçiklərin böyüməsi çətin işdi, "
Böyüklərin" kiçilməsi
çox asandı.
Dünya özü yaxşı bilir:
Raketlərin qanadında qayda getmir,
Qanun getmir heç diyara.
Qayda-qanun dediyini
ürək yazır, əl daşıyır;
Öz əlinlə öz yurduna
ölüm dartmaq!

Bu "yeni" bir hərbi məntiq!
Öz yurdunu şum eləmək,
Qan axıtmaq, sonra, sonra
Su axtarmaq - qan yumağa?!
"Mənim" - deyib o torpağı,
Əkmək, sonra mərmə səpmək,
Çox qəribə davadı bu.
Çox qəribə məntiqi var
bu qırğının
Çox qəribə sualı var
Cavabı yox bu qırğının,
Cavabı yox...

10 yanvar, 1995

QOLUZORLULARA NİFRƏTİM VAR

Bütün qoluzorlulara nifrətim var:
Boyhı olsun, aiçaq olsun,
Lətli olsun, qıvraq olsun,
Çinli olsun, çinsiz olsun,
Dinli olsun, dinsiz olsun...

Bütün qoluzorlulara nifrətim var,
İnsan ölü,
Yurd dağılır göz qabağında,
Ölən niyə yaranmışdı?
Bu yurd niyə qurulmuşdu?
Körpə niyə doğulmuşdu?
Deyəmmədik - sən də, mən də.
Öldürənin böyründəcə sən də vardın,
Mən də vardım şeytanla bir.
Sözə baxın: şeytan insan öldürürdü
insanla bir.
Şeytanın da, insanın da
Birgə təlim keçdiyini
Özüm gördüm öz gözümlə.
İnsanın başında şeytan papağı,
Şeytanın başında insan papağı.
Özləri beləcə dəyişmişdilər;
Aylarla beləcə döyüşmüşdülər.
İnnən belə deyin görüm:
Öldürən kim, ölən kimdi?
Deyin görüm: qıran kimdi?
Quran kimdi? Bölən kimdi?
Bütün qoluzorlulara nifrətim var...
Ürəyimdə bir içimlik məhəbbət qalıb,
Ürəyimdə bir udumluq mərhəmət qalıb...
Qoyun ölüm öz dərdimlə, siz Allah!

24 yanvar, 1995

SƏNƏ İNANIRAM

Nə dona girsə de ilandır, ilan,
Lənət ağına da, qarasına da,
Nə dildə danışsa, - şeytandı, şeytan,
Lənət bozuna da, alasına da.
Bunu mən demirəm, babalar deyib:
Qurdunan yoldaş ol, çomağı bərk tut;
Göz qırpdın qapacaq o üzə gülən,
Az oldu yaltaqdı, çox oldu cəllad.
"Böyüklər" dalında gizlənə bilən
Fərqi yox kişidi, fərqi yox arvad.
İçində gizlənər eşik görkəmi;
Sümsünər it kimi, sinər qurd kimi,
"Böyüklər" dalında görünməz onlar.

Beləcə, kiçilər "böyük olanlar"
Beləcə böyüməz kiçik olanlar.
Ayaq yalayanlar.- kiçük olanlar,
Kiçiklər zənciri böyük əlində,
Yüz səmtə qısqırdar yeri gələndə.
Yüz yol söz verildi, and da içildi,
Unutduq: "bu itlər girəvəcildi",
Çevrildin, qefildən qapacaq səni,
Qapıb öz baltanı çapacaq səni,
Hələlik bu düşüb baxtımıza, bu,
Hələlik doğrudur bu acı doğru.
Ayıq olmalıyıq hər yerdə ayıq,
Süfrədə, yataqda, səngərdə ayıq,
Mən ayıq, sən ayıq, sərkərdə ayıq...

O kimdi dəm olan özgə yasından?
O kimdi haqsız haqlı eləyən?
Ayını təzdirib mağarasından;
"Bu mənim tarixi muzeyim..." – deyə!
İçər sağlığına bir məkri varsa,
Yoluna bir qucaq təbriklə çıxar.

Süfrəndə yağlıca bir tikə görsə,
Ağzında dişinə şarikli çıxar.
Bundan da betərdi öz olanımız,
Əyri olanlardı düz olanımız.
Bundan da betəri: bölgəbazlarıq,
Badələr dalında ölkəbazlarıq.

Qeyrətdən güc alar gücü az ölkə,
Ölkə yox, ölgədir qoranmaz ölkə.
Bu, mənim vəzifəm: əli qələmdə,
Bu, mənim vəzifəm: sözü kürsüdə...
Bu, sənin vəzifən: əli tətikdə,
Bu, sənin vəzifən: gözü üfüqdə...

Başımın üstündə müqəddəs Quran,
Sənə inanıram, ölkə rəhbəri.
Sənə inanıram, keşikdə duran
Ayıq Vətən oğlu, Vətən əsgəri!
8 may, 1995

HARA GEDİRƏM, BİLMİRƏM

Hara gedirəm, gedirəm,
Bilmirəm, hara çıxır bu yol.
Hardan keçib, hara aşısara,
Uçruqlara çıxır bu yol.

Bu nə mənzildi sonu yox,
Özündən bir səmtə yönü yox.
Əgər budursa yeni yol
Hara çıxır, hara bu yol?

Bəlkə dağlı, düzlü yanan,
Səsli yanan, sözlü yanan;
Kül altında gizli yanan
Ocaqlara çıxır bu yol.

Çox analar ağlar qalıb,
Sınələrdə dağlar qalıb,
Əlim yetməz çağlar qalıb,
O çağlara çıxır bu yol.

Bilməm bilən varmı bilə
Bilə hara çıxır bu yol?
Bilməm görən varmı görə,
Görən hara çıxır bu yol.

24 may, 1995

"QOŞUL MƏNƏ GEDƏK..." DEDİN

- Gəl qoşul mənə, gəl gedək.

- Necə gedək? Hara gedək?

- Hara? Özüm də bilmirəm.

Bəlkə hara gəldi gedək,

İnsan yeyir bir-birini,

İnsan didir bir-birini.

Gedək...

köhnə mağarada

Bəlkə qalır köhnə adam,

Bəlkə hələ ağı qalan

Köllə qalır mağarada.

Kəllə qalır,

İnsan çıxıb ağı kəsik,

Bəlkə tapaq, bəlkə deyək:

Mağaradan çıxan insan:

Ağlın qalıb mağarada.

"Qayıt, ağı kəsik adam!

Qayıt, ağına sahib ol,

Qayıt, qan tökməyi yadırga!

Odun sönüb mağarada

Qayıt, dünyanı yandırma!" –

Gedək, dedim, gedək, vallah,

Beş-on insan qalır hələ,

Kif atıbdı çox ağıllar,

Gedək ağıl dalısınca...

22 avqust, 1995

AD GÜNÜMƏ

Heç gün çatmaz bu gün mənim ad günümə,
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə.
Nəvələrim Toğrul, Tuncay - nəvələrim
Ürəyimin hayına hay - nəvələrini!
Bu gün mənim qapım açıq,
Qəlbim açıq;
Yer üzündən qorxu qaçıb,
Ölüm qaçıb.
Yer üzündən qovulubdu aclıq, qəhər;
Astanamda aylı gecə, nurlu səhər...
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə,
Gəlmişdilər ağ günümə, şad günümə.
Bu gün bütün yamanlıqlar qolu bağlı,
Bu gün bütün nadanlıqlar qolu bağlı .
Bü gün bütün uşaq payı uşaqların,
Yer üzünün günü, ayı uşaqların:
Qəhqəhələr ağ işıqdı, ağ sulardı,
Arzular da buxov bilməz arzulardı.
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə...
Baş qaldırıb onlar gələn yola baxdım,
Onlar baxan göyə baxdım, yerə baxdım.
Yerdən qalxan oda baxdım, külə baxdım,
Aya baxdım, günə baxdım.
Allah, uşaq taleyinə bomba yağır,
Yanır uşaq təbəssümü, uşaq səsi.
Allah, uşaq gülüşünü oddan qoru,
Allah, uşaq oyununu oddan qoru,
Allah, uşaq nəfəsini oddan qoru.
Allah, uşaq nəğməsini oddan qoru.
Nə yaxşı ki, həsədlərin yolu bağlı,
Nə yaxşı ki, qibtələrin yolu bağlı.
Nə yaxşı ki, yalan dillər laldı bu gün,
Qaçanlar da ayaq altda qaldı bu gün.
Nəvələrim gəlmişdilər ad günümə...
oktyabr, 1995

YOXDU SÖZÜM, YOXDU DAHA

Vallah, sözüm tükənibdi,
Vallah, sözüm yoxdu daha.
Adam var daşla danışıır,
Quru ağacla danışıır.
Mən bilməm nədən danışıım,
Bilməm nəyinən danışıım,
Buxovlu atnan danışıım,
Südsüz inəynən danışıım?
Qurdnan-qoyunnan danışıım,
Ya bunlar arasında
Gedən oyundan danışıım...
Vallah sözüm tükənibdi.

Diri sözü dildən qapıb
Samanlığa tərənləri,
Görmürəm, görə bilmirəm.
Təpib, təpib
Üstünə su səpənləri
Görmürəm, görə bilmirəm.
Zaman sürür köhlənini,
Sürür bələdan-bələya.
Nə zaman samanı saxladı,
Nə saman zamanı saxladı,
Nə qapan qapanı saxladı,
Nə yaman yamanı saxladı.
Bircə ovuc dənim vardı,
Qapıb nəyəsə qatdılar,
Qapıb kiməsə satdılar.
Adam var daşla danışıır,
Quru ağacla danışıır.

Bircə ovuc dənim vardı,
Dəniyə tökülmədi,
Torpağa əkilmədi.
Daha mən nədən danışıım?
Vallah sözüm tükənibdi

8 dekabr, 1995

KƏLBƏCƏR QAÇQINLARINA

Yüz də desək, min də desək
cavab budu:
O torpağı biz uduzduq,
Sənli, mənli, biz uduzduq;
Keçməzliyə keçid olan,
Çəhlimlərin açarını,
Qıfıllanmış yarpaqların,
Uçrumların açarını
Biz özümüz uduzduq.
Hər qalası səngər olan,
Hər qayası əsgər olan
Dərələri biz özümüz uduzduq.
Dəlidağa söykənmədik,
Ona sınıq vüqar qoyub gəldik.
İtmiş qürur qoyub gəldik.
Ormanları, talaları biz uduzduq.
Günahı var çəlik tutan qocanın da,
Günahı var:
Yumruq boyda daş gətiran uşağın da.
Çox döyüşü döyüşmədən uduzduq.
Günahkarıq, biz hamımız günahkar.
Alimi də, şairi də,
Çobanı da günahkar.
Lap iti də, pişiyi də günahkar.
İndi daha əl axtarma,
İndi daha əmək gəzmə!
Əlin də var, ətəyin də.
Öz əlindən, ətəyindən
Yapış, qardaş, yapış sən,
Göydən sizə əl uzatmaz mələklər.
dekabr, 1995

ÇOX TƏZƏLƏR KÖHNƏLİR

Sözümüz, nəğməmiz köhnəlir, ey dad!
Qələmdən kağıza düşən andaca.
Daşatdı sevgi də, atüstü toy da
Köhnəlir gözümün qabağında.

Alanın əli yox, satanın malı,
Min şübhə doğulur, heyrət doğulmur.
Təzə söz boğazda tıxanıb qalır,
Doğru doğulmursa, - sənət doğulmur.

Elə bil ilhamın yolu bağlıdır;
Ha gözlə, qayıdıb dalınca gəlməz.
Zaman ağlağanı belə ağladır-
İlham perikdisə öluncə gəlməz.

İllərlə babalar düşmədi atdan,
Zamanla bu sayaq üz-üzə durduq.
Yığılıb qırmızı bayrağın altda
Yasin oxuyurduq, himn oxumurduq.

Sən böyük yazığı xırda millətin,
Sən yığıb nəyin var - bir bənd edəydin.
Yamanın yaxşıya peyvəndi çətin,
Yaxşını yamana peyvənd edəydin.

İllər həsrətinə dözən şerimiz,
Köhnəldi nə yaxşı, susdu nə yaxşı.
Arazdan, Təbrizdən yazan şerimiz,
Köhnəldi nə yaxşı, susdu nə yaxşı.

Qəm hələ nə yanğı, dəmi duyan yox;
Soluxmuş kədəri kim oxuyacaq?
Nimdaş fikirlərə yiyə duran yox,
Cındır nəğmələri kim oxuyacaq!

Şüar yazmağınan çörək qazanan,
Çəpik çalmağınan mənsəb haqladı;
Yenə də haqsızdır haqqa qızınan,
Yenə də haqlını qış qucaqladı.

Bu boyda varlığa yalançı dedim,
Hər alqı-satqıya yalan açıqdı.
Nə qədər vədləri yığıb ələdim –
Ələdim, hamısı yalana çıxdı.

Qartal nəfəsidir sözün nəfəsi,
Duyğusuz ürəkdə bayquş uluyur,
Zamanın gözləri mizan-tərəzi,
Çəkin var, yükün var, səsin var, buyur...

9 may, 1996

GECİKDİ

Mən tale-bəxt oyununda naşıyam,
Bu torpağın yumruq boyda daşıyam.
Ünvanıma işıq yükü daşıyan,
Xoş xəbərlər, xoş diləklər gecikdi.
Kimə qəmdi, kimə dəmdi bu çağım.
Oyan, könüm, bu son andı, çal-çağır:
Hanı cərrah, hanı cərrah bıçağı? –
Ağızucu deyəcəklər: "gecikdi..."
Yer düzələr, yox düzəlməz bu kərki;
Vədəsində getməlidə gedərgi,
Mənası yox, nə xahişin, nə ərkin,
Mən tələsdim, gələcəklər gecikdi.

19 iyun, 1996.

Quba-Digah

GÖYDƏN DÖRD ALMA DÜŞDÜ

Nağıl istəyirəm, şirin bir nağıl,
Nağıl istəyirəm, təzə bir nağıl.
Köhnə nağılları yeyib qurtardıq
Köhnə nağılları içib qurtardıq:
Bir az duzlu idi, bir az da şirin.
Üç alma düşmədi nağıldan sonra,
Heç alma düşmədi nağıldan sonra.
Xəlbirlə su dardan divlər - görmədik;
Fillər məğlub oldu qarışqalara,
Şirlər təslim oldu qarışqalara,
Dovşan tələsinə canavar düşdü!
İnsan cələsinə sərcə - görmədik;
Üç alma düşmədi göydən - görmədik;
Heç alma düşmədi göydən – görmədik.
Bu il nağılçılar göylə danışıb:
Dörd alma düşəcək nağıldan sonra.
Tələsin, tələsin nağılçı dostlar;
Nağıl dinləyənlər siz də tələsin,
Göyün də vədinə inanmaq olmaz:
Nağıl qurtarmamış düşsə almalar...
Onda nağılçıya kim inanacaq!
Heç alma düşmədi göydən bəlkə də...
Bir şirin nağıl da bitəcək belə.
Üç alma düşəcək, üç alma göydən;
Dörd alma düşərsə, biri bizimdi...

İNSAN YALAN DANIŞIR

Qara sözlə, ağ sözlün
Yeri dəyişik düşür;
Yalançının dilindən
Söz düşür - düşük düşür, -
İnsan yalan danışır...
İnsan yalan danışır -
Zaman yalan danışır;
Zaman yalan danışır,
İnsan yalan danışır.
Zaman uda bilmir bu yalanları,
Bəzən duya bilmir bu yalanları,
Zaman yuya bilmir bu yalanları,
Zaman küləklərə qoşur yalanı,
Üfüqlər illərə qatır yalanı,
Qara, ağ yalanı, çopur yalanı.
Hardandı bu qədər yalan doğanlar?
Yalanı doğan var!
Boğan da varmı?
Elin zirzəmi ürəkləri bir,
Qalxın ağ gəmili ürəklərə bir.
Yalan tarlasıdır bəy yalanları,
Göy-göy də biçirik göy yalanları.
Qorxun, yalançılar, qorxun yalandan,
Qorxun həm satandan, həm də alandan,
Açıbdı ağzını əjdaha kimi,
Gələr dalımızca - haraya getsək.
Kəsər qarşımızı harda dayansaq,
Dönər dar dalana haraya dönsək.
Dönər ağ yastığa qara qalanlar,
Nə qədər istəsən başını qoy yat;
"Sözdür", nə satan var, nə də alan var,
Özün al, özün sat, özünü aldat.
Bəzən yalançıya gülər yalanlar,
Böyürər, mələyər, hürər yalanlar.

Qorxun, yalançılar, qorxun yalandan.
Qorxun, həm satandan, həm də alandan.
Qorxuram bir səhər sökülməyə dan,
Haşa yalançıdan, haşa, bu dünya,
Qorxuram bu yalan ağırlığımdan
Qoqub məhvərindən, aşa bu dünya.

1995-1996

MİKAYIL ŞEİR OXUYUR...

Mikayıl Mirzənin əlli yaşı tamam oldu. O, Azərbaycanın xalq artisti, böyük aktyordur, millət vəkildir, ictimai xadimdir, sənət müəllimidir. Bunları hamısı məlumdur. Mən şair olduğum üçün onun çoxsahəli fəaliyyətinin bir qanadından - poeziya qanadından danışmaq istəyirəm, onu alqışlamaq istəyirəm, onu dinləmək, dinləmək istəyirəm.

Məncə, Mikayılı bir dəfə dinləyən kəs sonra uzun zaman özünü, öz içini dinləməyə bilmir, çünki Mikayılın oxuduqları yalana, böhtana: riyakarlığa, nadanlığa qarşıdır, onları daşıyanlara qarşıdır; onlara şillədir, qılıncdır Mikayılın şeirləri. Onları dinləməmək mümkün deyil...

Doğruya, ədalətə yön tutan insan zəkasıdır Mikayılın müraciətləri; əbədi işıq, sabahın nuruna çağırışıdır. "Mən kiməm" sualına cavabdı. "Təlikdən barmağını çək" nidasıdır Mikayılın səsi.

Onun söz qalası qaynaqdı yerə,
Onu söz qayası güclüdü gücdən.
Özündən qaçmağı bacaran deyil,
Özünə dönməyi öz əlindədir.
Deyirəm: yüz ildi, yüz əlli ildi,
Dünyanın damına çıxıb Mikayıl,
Yalanla doğrunun səddini çəkir,
Haqq ilə nahaqqın səddini çəkir.
Yığıb söz daşları, söz qayaları,
Vurub bəbəyinə biganələrin,
Atır qulağına eşitməzlərin,
Atır ürəyinə ürəksizlərin.
Mikayıl şeir oxuyur:
Sərhəd xətti ayıqdır.
Daş, qaya da ayıqdır,
Ağaclar da ayıqdır.
Əsgər gözləri ayıq,
Əsgər barmağı ayıq,
Əsgər nəfəsi ayıq,
Əsgər silahı ayıq.
Mikayıl şeir oxuyur...
Bəzən də belədi, belədi dünya
Nəinki damına çıxanı görmür,

Damında saçını yolanı görmür,
İnsana daş atan insanı görmür.
Həttə bacasından düşəni görmür,
Həttə qapısından girəni görmür.
Üzünə şapalaq vuranı görmür.
Bəzən də belədi, belədi dünya
Onu uçurana heykəl ucaldır.
Onu ucaldana "yaxşıca" zindan.

Dünyanın qaranlıq zindanlarına
Üsyandı Mikayıl, üsyandı, üsyandır...
Dünyanın qaranlıq zindanların,
Bir təkəndən, bir həmlədən uçuran
Nəğmələr oxuyur Mikayıl.
Cəsarətlər birliyi
birləşib hünər olur,
Hünərlər birliyində
Hamı bir nəfər olur.
Şəhid məzarlarının
baş daşı səngər olur,
Ölkə beş qat böyüyür,
Ölkə səfərbər olur:
Mikayıl şeir oxuyur...

8 yanvar, 1997

XOŞ GÖRDÜK, ALA SAĞSAĞAN!

Səsin gəlcək susdu meşə,
Bülbül köçdü dal budağa.
Qur-qurumu gölməçədə
Tezcə uddu göy qurbağa.

Tülkü baxırdı tələdə
Yağlı ətə marağınan,
Çaşdı - aşdı öz xoşuna
Ov itinin marığına.

Bəd xəbəri yayan kimi
Çəkilsən bazarına,
Gizdilinpaç oynayarsan
Kətanköynək qozlarınan.

Qarğa gördün - qarıldarsan,
Qırğı gördün - qırıldarsan,
Sərçə gördün - nərildərsən;
Xoş gördük, ala sağsağan!

Deyirlər xoş xəbərlisən
Yağlı bağırsağ olanda.
Eyvanlarda qurut dolu
Köhnə dağarcıq olanda.

İndi yoxdu qurut qoyan,
Sürü dağda, biz aranda.
Xəbərdən olmaz xəbərin
Ayılar palıd qıranda.

Yerin uca budaq ucu,
Çərəzin ətcəbalalar,
Qaranquşlar səndən qaçıb
Damda, tavanda balalar...

Zəy dilini nahaqca gəl
Batırma, bala sağsağan!
Xoş gördük, qoca hiyləgər,
Xoş gördük, ala sağsağan!..

Pitsunda, 1980

YAZI MASAM

Səninçün darıxdım, ay yazı masam!
Səninçün darıxdım bu dağlar üstə.
Nə qədər qayadan, daşdan da yazsam,
Dincəlmək istədim yarı saralmış,
Yarı nəfəsimdən yanıb qaralmış,
Yan ağ, səpəli varaqlar üstə.
Balaca, dördbucaq, ağac dünyama
İstədim fikrimi heşan eləyəm,
Bu ağac dünyama,
bu tac dünyama
Sinəmi söykəyib tufan eləyəm.
Min xallı-boyalı mənzərə gördüm.
Kükürəyib çağlamaq istədim.
Susuz və kirasəsiz bir dərə gördüm,
Hönkürüb ağlamaq istədim.
Bir masa axtardım dirsəklənməyə,
Bir qələm axtardım ürəklənməyə.
Masa göstərdilər daşdan yonulu,
Ən nadir, ən ağır ağacdan yonulu,
İstəsəm çiynimə çay bağlardılar
İlham almağa
İstəsəm sinəmə ay bağlardılar,
İlham almağa
Qorxdum: bu aləmə qəlbim susana,
O nəm bucaqdakı dostum qısqana.
Dağlar da ərkimdən inciməz yəqin,
Qayalar masamdan min yol gözəldir.
Yastı qayalara masam deyən
İlhamı bəlkə də həllənc düzəldir.
Mənim yazı masam - arı pətəyim,
Özüm də, fikrim də min el dolayır.
Mənim söz çiçəyim, duyğu çiçəyim,
Onda mayalaşır, onda ballaşır,

Şuşa, avqust, 1970

QOCA ƏMİM BELƏ DEDİ

Kitabdan da, yaddaşdan da qayadı möhkəm,
Bu qayalar sırr bilir ki, - Loğman da bilmir.
Bir haray çək,
bu dağlarda qalsın harayın.
Könül səsi könüllərdə yaşamalıdır.
Kişilərdən haray qalıb,
ad qalıb bizə.
Nakişinin səpdiyi dən qum bitiribdi.
Sən arabir bu yerlərə özgə kimi gəl.
Qərrib yolçu donunda gəl.
Şər qarışanda:
Gör atının yedəyini tutan olurmu!
Varsa, demək, bu yerlərdə kişilər ölmür.
Qoca əmin bu dağlardan dağ ömrü alıb.
Sən arabir bu yerlərə söz almağa gəl;
Söz çəkməyə sözdən düzgün tərəzi yoxsa,
Etibarın "para", "bütün" çeşidi yoxsa,
Dul arvadin çəpərinə daş atan yoxsa,
"Üç ayaqlı uşaqlara" sataşan yoxsa,
Bulaqları övlad kimi qoruyan varsa,
Dağ çayını nənə kimi qoruyan varsa,
Demək, burda qoca əmin yaşayır hələ,
Demək, burda kişi ölür, kişilik ölmür...

24 dekabr, 1973

TƏK OLANDA

Tək qalmaq istərəm,
Tək qalmaq, hərdən.
Özümə çəkiləm bayquşdan betər:
Dartmalar, didmələr, deyilmələrdən
Qulağım dolubdur,
daşıbdı, yetər...
Sanaram bir axşam düşüncəm duru,
Gör necə çırpınıb nəcələnmişəm.
Bir də görürəm ki, üz-üzə dunub
Mən Özüm özümdə neçələnmişəm.
Ələnər başıma min sual-yağış,
Sualkeş də mənəm,
Cavabkeş də mən.
Bəzərəm Xəyyamlar cavab tapmamış
İdrak "neyçinlər"i, "niyələr"indən.
Çiynimdə on yüngül yük olanda da
Sığımı- fikirlərim bir qəlbə, vallah...
Tək ola bilmirəm tək olanda da,
Qərib insanam, Qəribə, vallah...

Noyabr, 1970

İSTİSU LÖVHƏLƏRİ

Günəş elə bil ki, zirvədə yatır,
Baxıb bir lövhəyə, heyran qalmışam:
Dağın zirvəsində gün-günortadır,
Dərənin dibini haqlayır axşam.

Bir parça buludda bir dəniz yükü,
Külək uğultusu qış nəğməsidir.
Tərtərin ən ağır, ən əziz yükü
Gül-çiçək ətridir, quş nəğməsidir.

Vəhmi dağ titrədir sel nərəsinin,
Bir çayın səsinə bir dərə dardır.
Yarğanda uzanan qar tırəsinin
Nəhəng bir timsaha oxşarı vardır.

Kölgə var uyuyur qaya dibində,
Elə ömürlük də uyuyacaqdır.
Uzaqda alışan bir kibritin də
Qoxusu burnunda duyulacaqdır.

İstisu, iyul, 1968

SƏNİN ETİBARIN...

Sənin də etibarın bura qədərmiş?, heyif...
Dözümünün dözüümü çatmadı sənə qədər.
Mən aldadım özümü;
Qəzaya-qismət deyim,
Sən aldat ki, özünü, "naxışdı yanlış qədəm"...

Kimsə bilməz kim olub ilk yolçusu bu yolun,
Xəyanət sellə yaşıd,
Boranla-qarla yaşıd...
Bilmirəm bu kəlamı kim yonub,
Yaxşı yonub:
Qohum badalağından cəllad bıçağı yaxşı!

Üzünün üzü gülür, astan qapqaradır,
Orda bir ağ kölgəni
Bir qara kölgə uduur.
Kölgələr tulaşında təzə kölgə yaranır:
Nə ülfət duyğuludur,
Nə hörmət duyğuludur!

Dil felə qoşulanda baş əldə diyircəkdi,
Dilin behişt vədləri -
Bihuşdan olarmış.
Bir qarış səddimizi gör zaman
hara çəkdi...
Zirvə qarı bildiyim -Güney qarı olarmış. Şərəfli tanımıram
Şərəf tapdaya bilə,
Alçaqlardır-
Alçaqlıq axtaran ucalara.
Deyin ki: "göyərçindən, leyləkdən ismət dilə,
Bir qəlbi viran qoyub, bir qəlbə uçanlara".

Ələdim, dənələdim ötən günləri bir-bir,
Harayından dikəldim:
Ərlərin, ərənlərin.
Bir xatirə təsbehə zor-güclə düzə bildim.
Yadıma gələnləri,
Yanıma gələnləri...
İlk qədəmdə öpüşdü, son qədəmdə tüpürcək,
Bir qeyri mükafatın olacaqmı, nə deyim?..
Peşə süpürmək isə,
Axtar qızıl süpürgə...
Sənin də etibarın bura qədərmiş, heyif!

May- iyun, 1984

GÜNƏŞ GÜNÜ

Əkinçi, səpinçi gününə yaxın,
Dəmirçi, kömürçü gününə yaxın,
Bu günü qoparaq il budağından,
Elə adisinin, elə bozunun.
Süpürüb qarını, silib tozunu
Yuyub gözümüzdə, sözümüzdə biz
Sərib qurudub da sinəmizdə biz,
O günə ad verək, ad - Günəş günü,
Əkək ağlımıza, yaddaşımıza.
Bir gün salam verək, - İşığın aydın!
Təhfəmiz olmasın işıqdan ayrı.
Bir gün işıqlansın zirzəmilər də,
Üzü gülər olsun gözü nəmlər də.
O gün;
Birinci and yeri qoy Günəş olsun,
Bir yola çıxacaq iki istəyin...
Son dəfə baxdığı qoy Günəş olsun
Əlacsız xəstənin, ağır xəstənin.
İşıq xərcləməyək cinayətlərə,
İşıq xərcləməyək xəyanətlərə,
Çörəyo nur qataq, suya nur qataq,
Söhbətə nur qataq,
Sözə nur qataq!
İşıq çaparları meydanı açaq,
Ulduzlar tökülsün tamaşasına.
A şair, qurutma yaranı duzla,
Qaralıq gətirmə sən ağ şerinə.
Bir işıq ilinə gələn ulduzlar
Yüz işıq ilinə dönməz yerinə.
Dünyamız o qədər qatı dumanda:
Gözləri tor bağlar ulduzların da.
Bir günün nurunu yığsaq bir yerə,
Bəs edər ən tutqun planetlərə.
Bu bir gün
O qədər xoş olsun, o qədər işıq
O qədər mülayim, o qədər ilıq...

Pis sözlər küllənsin söz küllüyündə,
Pis günlər utansın pis günlüyündən...
Haylayıb Nazimin cocuqlarını,
Bir gün onlara da işıq içirdək.
Bir gün heyrətimiz tuşlansın göyə,
Dünyada nə vardır heyrətdən böyük?
Qıraq raketlərin qanadlarını,
Kürsüdən endirək diplomatları.
Dartıb hədə-qorxu nazirlərinin
Yarımçıq saxlayaq çıxışlarını,
Onların parlament alqışlarını
Qapıb əllərindən ütək bir anda,
Bu bir gün seçici salonlarında
Səssatma, səsalma nırxını alağ.
Bu gün dünyamızda
Bir rəngli bayraq
Bir rəngli hökm olsun,
Bir rəngli arzu.
Nə üz cırmaqlansın, nə göz yorulsun,
Qoy bu gün tərifə öyrənişənlər
Günəşin eşqinə sağlıq desinlər,
İmzalarla deyil, gözlə görsünlər:
Ağlın duruluğu nə təhər olur,
Hökmün bulannığı nə təhər olur,
Günəşin işığı necə paylanır,
Niyə bu işıqlar gecə paylanır?
Amma ki satılır toxum yerinə...

Hər günün, hər ayın kürəyində yük,
Vahimə tuşlanır yerin qəlbinə.
Bəşərin inadı qorxudan böyük,
Təsəlli məlhəmdir insan qəminə.

Deməyin boşalmaz bu dolu boşluq –
Zərrəni zərrəyə düysə bu birlik.
Bəlkə bu minvalla günə gün qoşub
Dünyada işığı qoruya bildik.

1982

ƏSGƏR QƏBRİ

I

Gördüm Lvov şəhərində
o qəbri mən,
Ukraynanın uzaq, uzaq bir yerində
o qəbri mən qucaqladım.
Nə sevindim, nə ağladım:
Dondum bir az.
Sağlığıyla məzarlığı
Görüşən heç olar, olmaz -
düşünmədim.
Yox, bu mənəm, mənəm - dedim.
Elə bil ki,
bir cazibə qüvvəsindən
qaçammadım,
Yoxluğuma yaxınlaşdım
addım-addım.
Dünənimin qəhrəmanlıq muzeyinə
addım atdım...
Bura əsl
Məzarıstan adlı şəhər.
Burda sükut nəqliyyatdır.
Sürücüsü - dilsiz qəbir abidələr
Öz yerində hərəkətdə,
Öz yerində səyahətdə.
Bura - bütün evlərinin
Odu itmiş
daş şəhərcik.
Sakinləri tarixlərə
Qonaq getmiş
daş şəhərcik.
Bu şəhərdə sakinlərin
söhbətləri
daş dilində.

Sevgiləri, nifrətləri
daş dilində.
Daş dilinin elə ağır
havası var,
Daş dilinin hələ susmaz
davası var,
Sanki burda
Hər məzar bir söz kürsüsü;
Hər başdaşı bir tribun!
Daş dilinin nidaları
Tufan olur burum-burum,
Bizə deyir: ayıq durun,
sayıq durun!
Bura Lvov şəhərinin
uca yeri,
Üstü hamar, yaşıl təpə,
O, günəşi ilkin görər.
Günəş ünü ilkin öpər.
Günəş öpər, onlar duymaz;
Onlar üçün nə qış, nə yaz!
Çiçək fəsli, xəzan fəsli!..
Onlar üçün yaşar ancaq
məzar fəsli.
Günəşləri, baharları,
Mövsümləri qəhr olunub,
Gözlərində dəfih olunub.
Bəli, "Xolm Slavi"dır
qəbristanın əsl adı.
Çox çalışdım,
Öz dilimdə tərcüməsi alınmadı.
Eh, bir də ki, nə fərqi var,
Tərcüməsiz anlaşılır
Nədir ölüm,
Nədir məzar.
Əbədilik dost eləyib
ölüm burda neçə adı.
Burda məzar qonşusudur

Neçə xalqın mərd övladı.
Neçə vüsal təbəssümü –
Donub,
məzar qonşusudur.
Neçə nişan mərasimi –
Sönüb,
Məzar qonşusudur.
Şöhrətindən xəbər yox,
Neçə şöhrət yaxınları.
Nakamlığın, ölməzliyin,
Yer üzünə
övladları gəlməzliyin,
Anaları gülməzliyin
Əbədiyyət yaxınları.
Bir-birindən əhval tutub,
Məclis qurub şad olmağın
Əbədiyyət uzaqları...
Bir-birindən od almağın
Əbədiyyət uzaqları.
Dolaşırım qəbristanı.
Ukraynalı, rus, azərbaycanlı,
gürcü, özbək...
Min illərlə belə yaxın,
Belə uzaq
qonşuluqda
ömr edəcək.
Dolaşırım qəbristanı.
Duruxuram birdən-birə:
Bu ki, mənəm! –
İbrahimov familiarı
Bir nakamın önündəyəm.
"İbrahimov" – Bircə bu söz
Yazılıbdır başdaşında.
Nə yaxşı ki,
bu daşların yaddaşında
Bu söz qalıb, bu söz durur!
Adı nədir, kim oğludur?

Təvəllüdü,
Doğulduğu kənd, ya şəhər?..
yoxdu bunlar.
Neyləyəsən, yoxdu bunlar,
Bu varlığın
əbədi bir yoxluğu var.

II

Ey balladam, dindir onu,
qəbir dinər.
Ey balladam, dilsiz yatmaz
qəbirdə nər.
Alışar o,
danışar o,
od dilində.
Göyərər o,
söz deyər o,
ot dilində.
Ey balladam!
bir nəğmə de;
həzin-həzin
Kəndimizin çaylarının,
quşlarının səsi gəlsin.
Bir nəğmə de:
bu nəğmədə
Ağ hörüklü bulaqlardan
bir içim su,
Bir az qartal qıyılıtsı,
Bir azacıq qar qoxusu,
Bir ananın dodağından -
yanmış ağı,
Bir gəlinin gözlərindən -
bir sarımtıl həsrət dağı,
Bir ərgənin duruşundan
Toy eşqini, nidasını
gətir, gətir!

Bir məktəbin arxivindən
Qırx ikidə itən dərslik
sədasını
gətir, gətir!
Bizim kənddən
Doxsan igid qayıtmadı.
Doxsan ana yola baxdı,
doxsan ümid qayıtmadı.
Doxsan cığırda ot bitdi,
Neçə doxsan orağ-çəkic,
Dəryaz itdi, qələm itdi.
Anamız Yer kürəsinə
Hər insan bir peykdi mənə;
Doxsan peyk yüz səksən dərəcə;
Məhvərindən dönüb getdi.
Doxsan işıq sönmüb getdi.
Bizim kənddən
doxsan igid qayıtmadı.
Kəndimizi sevindirirəm
tapanda bir itmiş adı.
İndi ona ad qoyacaq atam mənim,
Kişnəyəcək qaşqa, kəhər atım mənim,
Xallı toplan ayağına dolaşacaq,
Kənd qızları təzə xəbər
danışacaq.
Bulaqların sənəkləri çoxalacaq.
Gözəlləri, qəşəngləri çoxalacaq.
Xoş xəbərlər
çevriləcək tərs üzünə
sonra birdən.
Bəd xəbərlər dinlənəcək neçə yerdən;
Xoş xəbərə inanmayın!
O, adını axtarırdı,
Ad alıban gedəcəkdir.
Od alıban gedəcəkdir.
O, bir getmiş zamandı ki,
Getmiş zaman qayıdarmı?
O, bir itmiş zamandı ki,

İtmiş zaman qayıdarmı?
Qayıdar o – məkanı var,
Zamanı yox otağına,
Odunu var,
tüstüsü yox ocağına.

III

- Mən ki sənəm, mən ki, sənəm,
tanımadın?
Dəfn olunmuş bir hissənəm,
tanımadın?
Aclıq döyən,
şaxta kəsən,
illərinəm!
Atalılar təkəbbürü
döyüb əzən
illərinəm!
Diri-diri
Dəfn olunmaq
təhlükəli
illərinəm!
Ana yurdu, ana dili
Tapdalanıb,
qəhr olunmaq təhlükəli
illərinəm!
Tarixiylə, acdadıyla
Əbədilik
məhv olunmaq təhlükəli
illərinəm!
Səndən qopub
sənin üçün çarpışanam!
Qollarını itirəndə,
dişləriylə tüfəngindən
yapışanam.
Hər dağılan bina ilə yaranıb,
Hər quruyan ağac ilə quruyanam.

Şevçenkönü Sabir kimi,
Dnepri Araz kimi qoruyanam.
And içmişdim:
hər atəşin
olub ilkin qoru, yanam!
Vətənimin sərhəd xətti
sinəmdəydi -
ölnəcən
Quruyub bir sərhəd daşı olanacan.
Vətənimin dağlarından
qopan sivri çarpanaqdım,
Nifrətimi düşmonin son
yuvasına çırpacaqdım.
Dava vaxtı yüksək arzu:
öldürməkdir,
Ali arzu: qalibiyət!
Hər qorxunun, səksəkənin
ilk cərrahı -
qalib niyyət
Yarı yolda qoydu məni.
Dedi bəlkə bu ölümlə iki qarış
İrəliyə aparacaqsan vətəni.
Bəzən elə
Bir əsgərin ölümüylə
Bir əsgərin boyu qədər
İrəliyə atdıq qədəm.
Bu ölümlə irəlidə
Neçə yağı öldürmüşəm.
Geridəsə neçə arzu,
Neçə istək
Neçə qayğı öldürmüşəm.
Son mənzilə yetişmədi
son diləyim...
Vətən üçün indi nəyəm,
İndi nəyəm?
Nəyəm? - bir daş qutu dolu
Qara torpaq.
Nə yaxşı ki,

Səsim səndə
yaşayacaq,
nə yaxşı ki,
izim səndə yaşayacaq.
Hər ölən hər yaşayandan
Nəyi isə alıb gedir,
Özüylə bir Əbədilik dəfn eləyir.
Hər yaşayan hər öləndən
Nəyi isə qapıb alır.
Məncə
Yoxdur
yer üzündə
mütləq ötən,
Haradasa gizli-gizli
Ömürlərə səpələnən
ömür qalır.

IV

- Səsin nədir, arzun mənəm,
özün mənəm.
Mən dəfn olan dünənimdən
üzülmərəm.
İstəyirsən yerimizi dəyişək bir!
Famildəşim İbrahimov, ayağa dur,
dil aç görək!
Şərəf ilə ölməkdən çox,
çox çətindir
Şərəf ilə ömr eləmək.
Məhəbbət də
bir dövlətdir.
Onun da öz sərhəd xətti,
Onun da öz davası var,
düşməni var.
Onun vaxtsız vurulanı,
onun əsir düşəni var.

Məhəbbətin faşisti də
xəyanətdir,
Evlər yıxar
onun qəflət
hücumları.
Bir il olur, beş il olur -
dava nədir?!

Tükənməzdir xəyanətin davaları,
Tikilməzdir xəyanətin uçumları.
Etibar da, sədaqət də bir ordudur,
Hünər - onu bir əsgəri intizamla
qorumaqdır.
Bax bu nizam, Bu intizam -
Lazım gəlsə, generaltək əmr verib,
Lazım gəlsə, əsgər kimi qurumaqdır.
Görürsənmi, mən də sənəm!
Yer üzündə yaşayıram.
Arzu istək qatarımda
Gah məhəbbət,
Gah sədaqət,
Gah da nifrət
daşıyıram.
Sənin qalib niyyətinəm,
yaşayıram.
Yaşamağa
nə var, qardaş,
Hünər odur yaşadasan!
Nəçə düşmən hücumundan
Bir taleyə yönəldilmiş badalaqlar
təkanını yumşaldasan.
Hansı qəlbin gözünəsə
Bir azacıq nur atasan.
Hansı fikrin gözünüsə
Arıtlayıb duruldasan.
Düşünəsən gərək bunu;
Kimsə sual cümləsidir,
Sənsə nida cümləsisən

"Niyə"lərin, "nədən"lərin
"Çünki"sini, "görə"sini bilməlisən.
Bəzən olur:
Öz əbədi xoş anının,
Xoş gününün dalısınca
Əbədilik daş atırsan.
Kimi isə qoruyursan,
Kimi isə yaşadırsan,
Yaşamağın qanunu da bəlkə budur:
Hər dəfn olan özü deyil,
Başqası tak dəfn olunur.
Kimsə səni yaşadıbdır,
yaşamısan.
İndi sən də başqasının
Taleyini yaşayırsan,
yaşadırsan.
Yaşayıram, dedim sənə.
Dünən, bilsən,
Neçə yerdən
Yaralandım
Dodağımda döyüş andım,
Düzlər keçdim,
Qəzəbimin qanadında
Dağlar aşdım.
Mən yenidən silahlanıb
Sən olmağa hazırlaşdım.
İndi sən qəzəbinəm,
əldə silah,
Hara desə
Vətən bizə
Sən-mən ora yollanacaq.
"Yaşayırsan, yaşadırsan"
dedim ona,
Məzar susdu, dili batdı.
Elə bil ki, ağ mərmərdə
Ara-sıra gözə dəyən
nazik, qara xətlər
artdı

V

Bu nədəndir:
Qara torpaq
bitirməyir qara çiçək.
Yəqin elə torpaq bilir:
İnsan özü bu çiçəyi bitirəcək.
İnsanlardan insanlara
Bir əbədi töhfə olan
Qara hüzn, qara kədər,
Qara çiçək deyil məgər?
Ağlım deyil:
İnsan ağılı çəkilməyə,
Ölçülməyə çox möhtacdır.
İndi bizə belə cihaz
Ən ümdə bir ehtiyacdır.
Qara fikrin tutumunu
Çəkə bilək ağlımızda.
Fikrimizə gedən nifrət,
yalan-böhtan,
Qurğu-qisas cığırını
Tapa bilək alınımızda,
Sözün, səsin rəngini biz
Baxışların, dodaqların
Rənglərində görə bilək.
Sifətlərin, yanaqların
Rənglərində görə bilək.
Görək əsrin havasını;
Hardan əsir,
Necə əsir,
qara külək.
O küləyin
Ağzı nə vaxt yumulacaq,
Səsi nə vaxt kəsiləcək?
Hansı Üzeyir o notları
Əsrimizin son musiqi
dərsliyindən
çıxardacaq.

Hansı Səttar Bəhlulzadə
O rəngləri qızardacaq, ağardacaq?
Anaların taleyində
Qara günlər o qədər ki...
Bundan sonra neçə-neçə
bəstəkarın
notlarına,
Neçə-neçə sənətkarın
fırçasına
ana dərdi
bəs edərki...
Ey balladam,
bir ananı yadına sal,
Bir anlığa tünd qara gey,
Dövrələsin o məzarı
Qara quzey,
Qara güney.
Buludunu çək o yana,
qara gün, ey!
Qoşa hörük –
İki qara çay dolansın
başdaşına.
Bir qaragöz ulduz qonub.
Bir qaraqaş
ay dolansın
başdaşına.
Bir qara qız
açıb qara örpəyini,
Qucaqlasın bu ağ mərmər
ürəyini.
Bəlkə onun sinəsində
İki qara göz dəfn olub.
Hələ yanan,
hələ yanan,
Deyən: hələ, hələ sağdır,
sağdır anan –
Bir ocaq köz, köz dəfn olub...

VI

Qalibliyin məğrurluğu
nə dön geyir
Son zərbənin
nəşəsinə bürünəndə?!
Qəlbim deyir, fikrim deyir,
Deyim mən də:
Qırmızıda çimib çıxan
dümağ, dümağ!
Bəs o yumaq
məğlubluğun
suçu necə?
Boli o da
öləzimiş torf boyalı,
görkəm alır!
Bəs bu görüş məqamında
Davasını qurtarmamış
Nifrət, qəzəb
Nə geyimdə, olur, əcəb?!
İstəyirəm ulu Günəş
Bütün rənglər birliyinə
Yenidən bir qələm qata.
Bütün rənglər birliyində
seçilən bir rəng yarada.
Rəngli buludlar biçilə,
rəngli yağışlar əkilə,
rəngli pərdələr çəkilə
Ekiz-ekiz ölüm doğan
Ölkələrin
üfünə,
səmasına,
Sədaqətlər, Etibarlar
Arasına
Soxulan xəyanətə,
yıxılan ədavətə
O rəngli paltar biçilə,
hamı görə, seçə bilə.

Bütün silah yaslıları,
Bütün raket bağçaları
Boyadılsın bu rəng ilə.
Hələ nifrət "bayrağı" da
Yaradılsın bu rəng ilə.
Davalara ilk hazırlar
Bu bayraqla "təltif"lənsin.
Nifrət donlu qabaqcıllar
Nifrət dolu şüarlarla
"tərif"lənsin.
Nifrət, qəzəb!
Bu gördüyüm
qəbirlərin
İntiqamı bu dondadır,
ittihamı
bu dondadır.

VII

Ey balladam,
mavi geyin bir anlığa,
Sən bir mavi işıq apar
o qranit qaranlığa.
Ağ lələkli, mavi qumru
Uçsun yaşıl kol üstündən.
Yaşıl, mavi uşaqlığı
Əl eləsin yol üstündən.
Mavi ləpə bağışlasın
Göygöl ona,
Xəzər ona.
Onu burda ağlayıbdır,
Yarasını bağlayıbdır,
Əbədi də keşik çəkir
İndi mavi gözlər ona.
Mavi gözə baxa-baxa
Bir parça od keçib gedib,
Mavi gözlər dünyasından
İki qara göz karvanı
köçüb gedib.

Şevçenkonun “Vəsiyyət”i yada düşüb,
O son anda bəlkə
Qeyri-ixtiyarı
Göz yaşına çatıb yalnız
Son görüşün, son vidanın
iqtidarı.
Var olun ki, ukraynalı
dostlarım, siz
Bu gün məni öz qəbrimin
görüşünə gətirdiniz.
Sevindim ki, Vətənimin
Ukraynast
düşmənlərlə vuruşanda,
Mən də onun oğlu kimi
Bu torpaqda vuruşmuşam.
Mən bir ovuc Azərbaycan
torpağıtək
Ukrayna torpağına
qarışmışam.
Məzarımdan nar ağacı,
bir do söyüd
bitsə, ancaq
Meyvələri salxım-salxım,
Şar-şar yanan od olacaq.

VIII

Ey balladam, qırmızı gey,
qan-qırmızı!
Bir qırmızı bayraq olub,
yan qırmızı!
Yaralanmış bir pələngin
baxışlarından qırmızı!
Qırmızı gey, qan-qırmızı!
Bu oğullar
Həyatının son anını

Ot üstünə, qar üstünə
həkk eləmiş
bu rəng ilə.
Çox torpağın çox yerində
Qırmızılıq qalır hələ.
Solub gedən bənizlərə
qırmızı tül çəkilməmişdi,
hara getdi?
Bəs o kətan sinələrə
qırmızı gül çəkilməmişdi -
hara getdi?
Biz qırmızı cığırqlarla
Addımladıq Berlinəcən.
O qırmızı atəşlərlə,
O qırmızı tufənglərlə,
O qırmızı fişənglərlə
Biz Berlinə
Təzə həyat aparmışıq.
Qara üzvlü bırı dünyadan
Ağ üzvlü bir Almaniya qoparmışıq.

Ey balladam,
bəlkə onlar çıxıb yaddan?
Bu gün Hitler göbələyi
baş qaldırır torpaq altdan.
Bu gün onun yuxusunu
sayıqlayan generallar
Ayağına yenə Hitler nalı nallar.
Avropanı bu qədəmlə
Gəzmək istər yenə onlar.
Ey balladam, qırmızı gey,
qırmızı qan -
axsın onun məzarına
hər misradan.
Bilsin onun axan qanı
Nə bitirib,
bu torpaqda
Nəyə dönüb, nələr olub.

Hansı düzdə çay nəğməsi,
Hansı çayda bəndlər olub,
Yurdumuza səpələnən
Nəsil-nəsil
Gülüş ulub,
Həsərlər saçlarında
gümüş olub.
Öz canım həsr etdiyin
Lvova bax!
Ukraynanın qərb Kiyevi,
Təkcə qərrib qonağı yox,
Hətta qərrib quşu sevir,
O quşlar da yaralanıb
Bu torpaqda,
Balasını itiribdir.
Tank şumlayan həyətlərin
kərdisində
Öz yemini,
Külə dönmüş pərdisində
Yuvasını itiribdir.
Ey balladam.
Sən bir vida marşına dön.
Uyut onu - o əsgəri,
Aram-aram başına dön.
Bir də qapa kirpiymi,
Gözünü sıx dərin-dərin.
Anamın buz məzarından
Bilirəm ki, neçə dəfə
Torpaq alıb kirpiklərin.
Damız, damız qəbrinə sən,
O torpağın tozunun
bir zərrəsini,
Yenə torpaq isindirər
Onun torpaq sinəsini.

**KƏNDİM, BALACASAN,
ÇOX BALACASAN...**

Bu gecə gecənin nəfəsi qordu,
Bu gecə gecəmdən yuxunu qovdu;
Göyün yaxasını açmaq istədim,
"Ağ yolun" altınca qaçmaq istədim,
Axan bir ulduzu yedəkləyib mən
Yüyürmək istədim kəndimizəcən.
Ayıq itlərinin yanından ölüm,
Ələyim gecəni qumlu dən kimi.
Dərə-dəyirmanə süzüm zülməti,
Yuyulsun, durulsun göz bulağında
Gecənin zülməti, gözün zülməti.
Gecə pərdəsini lay-lay çevirim,
Bəhrəli bağların üstünə örtüm,
Çayların, göllərin üzünə örtüm,
Körpəli evlərin üstünə örtüm.
Payıma düşəcək bir ovuc gecə
Götürüb yuyunum, götürüb içim...
Bir cığır istəyim qar adamından,
Dovşan ləpirini qurd ləpirindən
Ayırıb, ayrı bir səmtə çevirim.
Atlanam qonşunun qara damından,
Köhnə daxmamızı görəm yuxuda,
Kəhər atımızı görəm yuxuda,
Kətan nəğməsinə holavar qatam,
Çəpərdən üstümə qəfil su atan
O güləyən qızı görəm yuxuda.
Havadan asılı şəhər evləri,
Qışqıran, bağırən asfalt küçələr
Beləcə aylardan, illərdən bəri
Kəndimi yuxuma qoymur gecələr.
Didişən radio dalğaları da,
Axşamın dava-qan kinoları da

Qoymurlar yuxuma kənd yollarını:
Qoymurlar torpağa toxuna pəncəm,
Qoymurlar tapdaqsız yollardan keçəm;
Düyüb bu yolları yumaq düzəldəm.
Qatıb çeşnisinə göy göllərimi,
Təpəli, yastanlı yaylaq düzəldəm.
Çoban düstlərimə bağıslamağa
Çadır qayalardan papaq düzəldəm.
Bir gilə götürüb hər bulağından,
Gətirib evimdə bulaq düzəldəm...

Torpağın sirtinə qulaq söykəyəm,
Sirtini torpaqdan gizləməyəm kənd,
Əlinin ucunda əli yetməyəm –
Göylərdən göy qızıl gözləməyəm kənd!

Bilmirəm, nə təhər çatdısa gücüm
Dünyanı çiyimdən atdım bu gecə;
Səninlə bir atılıq görüşmək üçün
Sıxılıb qəlbimdə yatdım bu gecə...

Kəndim, balacasan, çox balacasan,
Adın yox dünyanın xəritəsində.
Atılıb qalmısan gözlərdən uzaq
Çaylı, baldırğanlı dağ dərəsində.

Bir əli düyçədə, bir əli yunda
Nənələr kimisən - başı qarışıq.
Babalar kimisən - nəvə toyunda –
Qazanı asılı, süfrəsi açıq...

Kəndim, balacasan, çox balacasan...
Sənin qayğıların yuxuluq deyil.
Mənim yuxularım yuxuya sığmaz.
Elə qorxular var, qorxulu deyil,
Elə qorxular var, qorxuya sığmaz.

Hanı kişnərtisi bulud dağdan,
İldırım səsini batıran atlar?
Bir göz qırpımında tufanlı dağdan
Çobanlı dağlara aşan qanadlar?..

Min il bu yerlərə hünər daşdı,
Bərəkət daşdı at ayaqları.
Döyüş meydanında nərələr qaşdı,
Atlar ayaqladı yad ayaqları.

Sən tutdun atını qonaq gələnin,
Şirin söz yeyildi duz-çörəyinən.
Ölkə var ölkəyə çörək göndərir,
Göndərir zəhərli söz, çörəyinən.

Nəhəng gəmilərə ölüm yüklənir,
"Orta mənzilli"dir ölümün adı.
Gör hökm-formanlar necə güclənib?
Ölüm də rütbəsiz, çinsiz qalmadı!

Kəndim, balacasan, çox balacasan...
Siyasət çayları boy verməz sənə.
Özləri bələdçi, özləri yazan
Göydələn şəhərlər hay verməz sənə.

... Səsində günəşin, selin tufanı,
Əkinçi qəzəbi kürsüyə çıxsa,
Çəkib cilovunu yeni dünyanın
Köhnə dünyamızın əlinə yığsa,
Çox döşdən açılar zəhərli sancaq,
Əsəblər, qəzəblər minməz raketə;
Qıymazsan bəşərin ürəyi sanca,
Qoymazsan dünyanı özündən gedə,
Sən öz dünyandasan, öz ağılındasan.
Əkinçi, biçinçi nağılındasan.
Döyüşçün - qırxınçı, döyüşçün - suçu,

Torpağa dən səpir əsgər - toxumçu.
Hər dərə döşündə bir sürü naxır,
Elə suyumundan "köhnəlik" yağır...

Kəndim, balacasan, çox balacasan,
Bu sonsuz kainat-ümməndə sənə
Qarışqa boyda bir qayıq versələr,
Ən nəhəng ulduza yan ala bilsən
Döşünə taxacaq bir parçasını;
Ən cırdan ulduza yan al, qorxma sən
Döşünə yaxacaq işartısını;
Ulduz yağışına düşsən də, qorxma!
Gccə ay qışına düşsən də qorxma!
Ulduz yağışından,
Ulduz daşından
Bir keçi buynuzu sınmayıb hələ,
Ayın tərs üzünün qaraqışından
Bir çiçək ləçəyi donmayıb hələ.

Kəndim, balacasan, çox balacasan...
Kəklik fərəsinin sayına görə,
Bulud nərəsinin sayına görə,
Aylı gecələrin sayına görə,
Tozlu küçələrin sayına görə,
Bəlkə də dünyada birinci kəndsən.
Faşist yanğımında sevgisi yanan
Yetim qanların sayına görə
Belə tox dayanan, məğrur dayanan
Zirvə-qalaların sayına görə.

Ballı pətəklərin sayına görə,
Yallı köpəklərin sayına görə,
Sağmal inəklərin sayına görə,
Bəlkə də dünyada birinci kəndsən.

Qartal qıyılıtsı dumanı dəlidir,
İnsan hikkəsinin sahili yoxdur.

Nə yaxşı mürgülü, lal dərələrin
Sellərdən qüvvətli sahibi yoxdur.

Nə yaxşı çox azdır balaca-harın;
Balaca süd sağa, yun yuya bilir.
Köhnə təbiəti balacaların
Əlləri daha çox qoruya bilir.
Kəndim, balacasan, çox balacasan.

Bu, oğul səsidir! Götür dəftəri:
Danışmaq da yüküdür,
Susmaq da yüküdür!
Böyük dünyamızın kiçik dərdləri
Böyük dərdlərindən daha böyükdür.
Kəndim - balacasan!
Çox balacasan!..,

Pitsunda, oktybr, 1980

QOCA ARIÇI İLƏ SÖHBƏT

Qoca, yaxşı qoru bu dərələri!
Qalsa, bizə bu dərələr qalacaq,
Bu selablar, bu dərənlər qalacaq,
Bu arılar, bu pətəklər qalacaq,
Ballı, südlü biçənəklər qalacaq.
Burda çayın sel ədası görünməz,
Qarısqanın fil ədası görünməz.
Ardıc kolu sığallansa azacıq
Acı şivdən şirin şərbət sızacaq.
Burda rəngi, boyası var hər səsin,
Qayalarda buynuz yeri, tur səsi...
Burda ala buğanındır boz inək,
Kəpənəyi qovan yalnız kəpənək...
Sürçək döşdə yox ayağı sürüşkən,
Sərçələr də qırğı kimi döyüşkən.
Bu dərədə yaşmaqlı quş görürəm,
O tay-bu tay qayanı tuş görürəm,
Yeri-göyü bacı-qardaş görürəm.
Yatağana burda arsız deyərlər,
Kasıb deməz, arısızdı - deyərlər,
Qonaqsız ev divarsızdı, - deyərlər.
Söz qapıdır, söz sərhəddir burada
İt də mərddir,
Qurd da mərddir burada,
Yad dərənin sümüyünə sümsüməz,
Yad sürünün çəhlimini imsəməz.
Qoca, yaxşı qoru bu dərələri,
Bir də yurd yerimiz düz olmayacaq
Dərələr də qoşalığı sevəndi,
Dərələr də qonşuluğu sevəndi
Bir dərəlik haqq qorusan bəsindi,
Doğru yoldan əyri yolu kəs indi.
Tələ qurmaz, cələ qurmaz qış yaza
Dağın dağa badalağı olmasa.

"Mənəm"liyə çox əlləşir zirvələr;
Dağlar axa—
Dağ döyüşü başlaya;
Qayaların tank döyüşü başlaya;
Düzənlərin düz ahangi pozula,
Əyri-düzlük,
Düz əyrilik yozula,
Torpaq göyü, göy torpağı sümürə.
Alov qona hər ota, hər sünbülə,
Dəli şimşək su odlaya, daş kəsə,
Azan bulud sığınmağa yer gəzə,
Gizlənməyə göz tapmaya bulaqlar;
Bu dərələr dibək daşda su saxlar,
İtən səsi, batan səsi hifz elər,
Daş kahalar Ağ evlərə görk üçün,
Bir-birini didənlərə görk üçün.
Bu dərədə ayı, əlik qonşudur,
Nurla zülmət əbədilik qonşudur.
Silahlara görk üçündür pətəklər,
Hər arı da bir gözətçi, bir əsgər.
İlk baxışda kürsü kimi hər qaya,
Ahıl qaya!
Gəlin qaya!
Nər qaya!..
Bu kürsüdə çəkişmə yox, bölgü yox;
Haqq udmağa tərəzi yox,
Ülgü yox.
Burda qədim nağıldan da qədimlik,
"Mənəm" - desə noxtalanar "mənəmlik"
Bu kürsüdə qova bilməz səs səsi,
Yıxa bilməz,
Boğa bilməz səs səsi.
Kəklikdisə nəğməsini oxuyar,
Maraldısa mamırları qoxlayar,
Boz qayaya bir boz çadır söykəli.
O çadırdə sən məhəbbət heykəli
Səksən yaşda, beş yaşında uşağın -

Hikmətidir bu dərən, bu dağın:
Baldırğanı, ballı dərən var olsun,
Ballı dilin, ballı süfrən var olsun.
Bu oxusuz, bu yazısız arıtar
Yox olsalar "Göydələnlər" yarılar,
Bu dağların sərinliyi çəkilsə,
Çaylar daha dərinliyə çəkilsə,
Ağlların səsi batar, - deyirəm;
Bu dərələr nə yaxşı var, - deyirəm.
Ey sürücü, arabanı uzaq sür,
Bu dərələr sənsiz gözəl görünür –
At kişnəyir, Kəl finxırır, Quş uçur...
Bir hənir də hənirlərə qoruqçu...
Qoca, yaxşı qoru bu dərələri...
Qoca, yaxşı qoru bu dərələrdə...

iyul - oktyabr, 1987

MÜNDƏRİCAT

ŞEİRLƏR

Əlli il yaşadım.....	7
Mübarəkdi, mübarək.....	9
Qara dəniz şərqisi.....	10
Borc.....	11
Mənim validolum.....	13
Xəstəxana həyətidə bülbül oxuyur.....	15
Xatirələr yordu məni.....	17
Getdilər.....	18
Özünə bax deyirsən.....	19
Daş harayı.....	21
Gərək belə olmayaydı.....	23
Dostlar qazsın məzarımı.....	25
Palıd, səni kim yıxdı?.....	26
Araz dili.....	27
Tanrım, məni məndən qoru.....	29
Köçəri.....	31
Əlim çatmaz, ünüm yetməz.....	32
Qorxu günü, insan günü.....	33
Saç ağartdım.....	35
Mənsiz.....	36
Möhtac oldum.....	37
Böyüklər, uşaqlar.....	38
Hər gün.....	39
Bu payız qarı.....	41
Gözləyənim olaydı.....	42
Məmməd Araz qayası.....	44
Daha inanmıram.....	46
Puşkinə.....	48
Xəbərim olmadı.....	50
Tikansız yazılar.....	51
Vəzifə, insan.....	53
Söz açıq olanda.....	55
Yalançının evi yandı.....	57
Vəfahya can qurban.....	58
Meymuna əl çalmaq öyrədən uşaq.....	60
Yaşat məni.....	62
Ağlama, qorxuram göz yaşlarından.....	63
Sağlığımda.....	65
Qalır bələ.....	66
Kəndlə şəhər arasında.....	67
Sinəm səhra sinəsi.....	69
"Xəzəli pül olan bağım".....	71
Vaxtında gəlmədin.....	72
Yenə bu küləklər.....	74
Bu dərə, dərin dərə.....	76
Qalmadı.....	78
Mənə biganəlik öyrət, ürəyim!.....	79

Şair, nə qazandı?	81
Hesabat.....	83
Qorxurain.....	85
Yaxşılar.....	86
Bu gecə yuxuda.....	88
Şanapipik.....	90
Gecə pəncərəmə dırmaşan pişik.....	91
Belə dünyanın.....	92
Əgər sən nəğməmi oxuya bilsəm.....	94
Qaçma məndən.....	96
Güzəşt.....	97
Dünya düzəlmir.....	99
Təsəlli.....	101
Bu şeytanlar.....	102
Yoxdu.....	105
Nəğmə.....	106
Yolçu, yolun haradı?	107
Zamana aldanan yazığa.....	108
Dalımca gəlmə.....	110
İbrət-nifrət muzeyi.....	112
Göy altında, yer üstündə.....	116
Necə yaşadım.....	118
Yol ayrıcında söhbət.....	120
Əgər mən özümlə üz-üzə gəlsəm.....	122
Ya rəbbim, bu dünya sən quran deyil.....	124
Ata millət, ana millət, aqlama.....	127
Bizi Vətən çağırır.....	128
Əsgər oğul.....	130
Ayağa dur, Azərbaycan.....	132
Çıxıb getmək istəyirəm.....	134
Biz olmayanlar.....	136
Sərhəd çəpərləri.....	138
Əsrin yalanları, əsrin vədləri.....	140
Dilənçi qaçqın.....	142
"Nişançı özümüz, hədəf özümüz".....	143
Yaşamaq budurmu?	145
Qoş məni dan küləyinə.....	146
Gözəllik saxladı ölümdən məni.....	147
Bu millətin dərdi-səri.....	149
Ay Allah.....	150
Qayıtma.....	151
Bu insan adlan insan.....	153
Bu millətə nə verdik ki?	155
Yaşamağa nə var ki?	156
Ay yazıq.....	158
Söznən zarafat eyləmə.....	159
Vaxtın o vaxtıdı.....	160
Düşmən qabağından qaçan kişilər.....	161
Ah bu qısa sevdə yolu.....	162
Qarğıma.....	163
Artıran söz qədrin.....	164

Məni ölməyə qoymurlar.....	165
Suallar, cavablar.....	167
Bu dönüklər, vəfasızlar dünyası.....	169
Murova qar yağırdı.....	170
Ulu şahım, qılıncına söykənim!	171
Yarımadı.....	173
Gecikdin.....	173
Çeçen faciəsi.....	174
Qoluzolulara nifrətim var	176
Sənə inanıram.....	172
Hara gedirəm, bilmirəm.....	179
"Qoşul mənə gedək.." dedin.....	180
Ad gününə.....	181
Yoxdu sözüm, yoxdu daha.....	182
Kəlbəcər qaçqınlarına.....	183
Çox təzələr köhnəlir.....	184
Gecikdi.....	186
Göydən dörd alma düşdü.....	187
İnsan yalan danışıq.....	188
Mikayıl şeir oxuyur	190
Xoş gördük, ala sağsağan	192
Yazı masam.....	193
Qoca əmim belə dedi.....	194
Tək olanda.....	195
İstisu lövhələri.....	196
Sənin etibarın.....	197
Günəş günü.....	199

POEMALAR

Əsgər qəbri.....	203
Kəndim, balacasan, balacasan.....	220
Qoca arıçı ilə söhbət	225

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*
Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*
Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*
Kompyuter səhifələyicisi: *Rəvan Mürsəlov*
Korrektor: *Ceyran Abbasova*

Yığılmağa verilmişdir 05.05.2004. Çapa imzalanmışdır 16.11.2004.
Formatı 60x90 ¹/₁₆. Fiziki çap vərəqi 14,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 198.
Kitab "Şərqi-Qərbi" mətbəəsində çap olunmuşdur, Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.